

Kultūras ministrija

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE
ANNO 1919

Latvijas Universitātes
Diasporas un migrācijas
pētījumu centrs

Vienojošas nacionālās identitātes un Latvijas kultūrtelpas nostiprināšana

PRIEKŠLIKUMI SABIEDRĪBAS INTEGRĀCIJAS
POLITIKAS PLĀNAM 2019.-2025.GADAM

Ekspertu ziņojums

Rīga

2017

SATURS

Saīsinājumi.....	3
Ievads.....	4
Datu ieguves risinājumi indikatoru mērījumiem	5
Kopsavilkums	7
Diasporas politikas attīstība.....	7
2.Diasporas politikas attīstība	14
Ievads.....	14
Atslēgas vārdi.....	14
Politikas dokumenti un institucionālā organizācija	15
Politikas mērķi	16
Situācijas raksturojums.....	17
Statistikas dati: Emigrācijas un remigrācijas apjoms	17
Resursi un īstenotie pasākumi	23
Galvenās problēmas	54
Risinājumu virzieni.....	64
Priekšlikumi Sabiedrības integrācijas politikas plāna 2019.-2025.gadam izstrādei.....	65
Literatūras saraksts.....	76
Uzdevumi un rezultatīvie rādītāji	83
Diasporas politikas attīstība.....	83

SAĪSINĀJUMI

ĀM - Latvijas Republikas Ārlietu ministrija
CSP – Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde
EEZ – Eiropas Ekonomiskā zona
ELA – Eiropas Latviešu Apvienība
EM - Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija
ES - Eiropas Savienība
ESF - Eiropas Sociālais fonds
IAC – Izglītības attīstības centrs
IeM - Latvijas Republikas Iekšlietu ministrija
IKVD – Izglītības kvalitātes valsts dienests
IZM - Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija
KM – Latvijas Republikas Kultūras ministrija
LCC – Latvijas cilvēktiesību centrs
LIAA – Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
LTRK - Latvijas tirdzniecības un rūpniecības kamera
LVA – Latviešu valodas aģentūra
LU – Latvijas Universitāte
MK – Ministru Kabinets
NAP – Nacionālais attīstības plāns
NIPSIPP – Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes
NVA - Nodarbinātības valsts aģentūra
PBLA – Pasaules Brīvo Latviešu Apvienība
PLEIF – Pasaules Latviešu Ekonomikas un Inovāciju Forums
PMLP – Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde
SIF – Sabiedrības integrācijas fonds
VARAM - Latvijas Republikas Vides un reģionālās attīstības ministrija

Pārskats izstrādāts pēc Latvijas Republikas Kultūras ministrijas pasūtījuma laika posmā no 2017.gada aprīļa līdz jūlijam. Pārskata mērķis ir, balstoties uz līdzšinējiem pētījumiem pilsoniskās sabiedrības attīstības jomā, statistikas datiem, iestāžu ziņojumiem un plašsaziņas līdzekļos ievietoto informāciju, sniegt problēmu formulējumus, risinājumu virzienus, kā arī priekšlikumus jomas politikas rezultātiem un rezultatīvajiem rādītājiem (indikatoriem) iekļaušanai Sabiedrības integrācijas plāna projektā.

Pārskats balstās uz daudzveidīgu politikas plānošanas un normatīvo dokumentu analīzi, tostarp politikas dokumentiem, starptautisku organizāciju ziņojumiem, valsts attīstības plānošanas dokumentiem un akadēmiskām publikācijām. Papildus, ziņojuma izstrādē izmantota atgriezeniskā saite no NIPSIPP padomes locekļiem: Valsts Kancelejas, Pārresoru koordinācijas centra, SIF, IZM, ĀM un citām iestādēm, kā arī 2016.gada Valsts prezidenta izveidotās sabiedrības saliedētības politikas ekspertu grupas ziņojums un Darba grupas diasporas jautājumos protokoli. Ziņojuma empīriskajai bāzei izmantoti dažādi datu avoti: valsts institūciju apkopotie statistikas dati, ad-hoc un monitoringa pētījumi, akadēmiskie un lietišķie pētījumi, kā arī starptautiskie salīdzinošie pētījumi. Īpaša nozīme ziņojumā piešķirta 2016.gada nogalē un 2017.gada maijā un jūnijā notikušajām nozares ekspertu fokusgrupu diskusijām par aplūkoto tematiku (divas diskusijas par katru rīcības virzienu). Diskusiju kopsavilkumi pieejami KM kā atsevišķs nodevums.

Atbilstoši sākotnējam uzstādījumam, rekomendācijas sniegtas četros rīcības virzienos:

1. Nacionālās identitātes, valodas un kultūrtelpas stiprināšana
2. Diasporas politikas attīstība
3. Trešo valstu pilsoņu integrācija
4. Pilsoniskās sabiedrības attīstība, iekļaušanās un saliedētība

Katram no tiem definēti sasniedzamie mērķi un uzdevumi, norādīti veicamie pasākumi, darbības rezultāti un rezultatīvie rādītāji. Virzienu mērķi ir pakārtoti virsmērķim.

Dokuments sakņojas uzsādījumā, ka sabiedrības integrācijas politikas **virsmērķis** ir stipra, saliedēta Latvijas tauta: nacionāla un demokrātiska kopiena, kura nodrošina tās vienojošā pamata - latviešu valodas, kultūras un nacionālās identitātes, eiropiešu demokrātisko vērtību, unikālās kultūrtelpas - saglabāšanu un bagātināšanos Latvijas nacionālas demokrātiskas valsts līdzsvarotai attīstībai.

Ziņojuma autori: LU Diasporas un migrācijas pētījumu centra direktore asociētā profesore Inta Mieriņa, pedagoģijas zinātņu doktore Liesma Ose un PROVIDUS pētniece migrācijas un integrācijas jomā Agnese Lāce.

Pateicamies visiem, kas pauda savu viedokli intervijās un diskusijās.

Par ziņojuma saturu pilnībā atbildīgi to sagatavojušie eksperti, un tas nav uzskatāms par pētījuma pasūtītāja – Latvijas Republikas Kultūras ministrijas – viedokli.

Daudzu ziņojumā piedāvāto sabiedrības integrācijas rezultatīvo rādītāju izmērīšanai nepietiek ar šobrīd publiski pieejamiem vai valsts institūciju pastāvīgi apkopotajiem datiem - nepieciešami regulāri pētījumi. Lai iegūtu regulāru informāciju par visām interesējošajām mērķa grupām, ieteicams veikt sekojošus monitoringa pētījumus:

- Sabiedrības integrācijas monitorings;
- Jauniebraucēju viedokļu un situācijas monitorings;
- Diasporas monitorings.

Monitoringa pētījumi jāizsteno vismaz reizi trīs gados. Tie finansējami no valsts budžeta, samazinot atkarību no citiem veiktajiem pētījumiem un to laika grafika. Šādi pētījumi nepieciešami, lai paaugstinātu valsts institūciju kapacitāti novērtēt sabiedrības integrācijas progresus, īstenoto pasākumu efektivitāti, un pēc iespējas ātrāk reaģēt uz izaicinājumiem. Analizējot datus dinamikā, ieteicams pievērst uzmanību izmaiņu statistiskajai nozīmībai, t.i., vai, ņemot vērā izlases statistisko kļūdu, ar pārliecību varam teikt, ka patiesi notikušas izmaiņas.

Sabiedrības integrācijas monitoringu (turpmāk – Integrācijas monitorings) ieteicams veikt reizi trīs gados. Monitoringa izmaksas iespējams samazināt, izstrādājot visaptverošu metodoloģiju un precīzu indikatoru sarakstu, ņemot vērā Sabiedrības integrācijas politikas plānā iekļautās aktivitātes visos rīcības virzienos. Balstoties uz Eiropas Komisijas izstrādāto Rīcības plānu trešo valstu pilsoņu integrācijai, integrāciju ieteicams mērīt dažādās jomās: izglītība, nodarbinātība, līdzdalība, sociālo iekļaušana, piekļuvi pamatpakalpojumiem, uzņemšana u.c.¹ Kā Integrācijas monitoringa pamats var kalpot KM īstenotais Mazākumtautību monitorings, kuru ieteicams paplašināt, nākotnē veidojot reprezentatīvu izlasi, kas ietver visus sabiedrības locekļus. Šāds risinājums nodrošinās t.s. ‘references’ grupu daudziem svarīgiem rādītājiem (piemēram, piederības sajūta, identitāte, līdzdalība), lai saprastu, vai tie uzskatāmi par optimāliem vai neapmierinošiem un lai spētu izvērtēt to dinamiku (vai pārmaiņas vērojamas visā sabiedrībā vai tikai konkrētajās grupās). Pētījums sniegs informāciju arī par citu valstu - trešo valstu, ES/EEZ valstu - pilsoņu integrācijas rādītājiem. Lielākā daļa no viņiem ir Krievijas pilsoņi, daudzi dzīvo Latvijā jau daudzus gadus, un viņus ir iespējams sasniegt reprezentatīvā iedzīvotāju aptaujā². Monitoringā iekļaujama arī sadaļa par a) sabiedrības līdzdalību un b) sociālo atmiņu, sniedzot iespēju analizēt arī šos jautājumus un īstenotās politikas rezultātus, attiecīgi pielāgojot vai veidot izmaiņas virzienu saturā. Sabiedrības integrācijas monitorings lielā mērā sasaucas ar 2011.gadā izstrādāto “Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas politikas novērtējuma metodoloģijas rokasgrāmatu”³. Minoritāšu, citu valstu pilsoņu, sabiedrības līdzdalības un sociālās atmiņas jautājumu apvienošana vienā Integrācijas monitoringā ne vien nodrošinās optimālu resursu izlietojumu, bet arī padziļinātas analīzes iespējas, saistot minētos jautājumus savā starpā.

¹Europe: Integration Action Plan of Third-Country Nationals launched <https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/europe-integration-action-plan-of-third-country-nationals-launched>

² Iespējama arī konkrētu (mazo) respondentu grupu mākslīga palielināšana izlasē, lai iegūtu par tiem pēc iespējas precīzāku informāciju.

³ Zepa, B., Kļave, E., Ķešāne, I., Šūpule, I., Žabko, O., Bebrīša, I., Vaivode, . (2011). Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas politikas novērtējuma metodoloģijas rokasgrāmata, Rīga: Baltic Institute of Social Sciences.

Papildus Integrācijas monitoringam ieteicams regulārs pētījums, kas koncentrējas uz jauniebraucējiem (tiem, kuri Latvijā dzīvo ne vairāk kā 10 gadus): **Jauniebraucēju viedokļu un situācijas monitorings** (turpmāk – Jauniebraucēju monitorings). Šo cilvēku skaits ir neliels, tādēļ reprezentatīvas iedzīvotāju aptaujas nav optimāls risinājums viņu sasniegšanai. 2009. un 2015.gadā īstenotajā Baltic Institute of Social Sciences (BISS) pētījumā “Trešo valstu pilsoņu portrets Latvijā” kā mērķa grupa tika definēti trešo valstu valstspiederīgie, kuri Latvijā uzturas ar termiņuzstrēšanās atļauju vai pastāvīgo uzturēšanās atļauju līdz pieciem gadiem, piecus līdz 10 gadus un 10 gadus līdz 20 gadus. Mērķa grupā neietilpa Latvijas nepilsoņi (bijušie PSRS pilsoņi bez Latvijas Republikas vai citas valsts pilsonības), bēgļi un patvēruma meklētāji, kā arī trešo valstu pilsoņi, kuri legāli dzīvo Latvijā ilgāk nekā 20 gadus starptautiskās palīdzības saņēmējiem (bēgļiem, patvēruma meklētājiem, cilvēkiem, kam piešķirts alternatīvais statuss), kā arī ES/ EEZ valstu pilsoņi. Lai nodrošinātu kontinuitāti un datu salīdzināmību, vienlaikus rēķinoties ar sabiedrības grupu daudzveidību, ierosinām Jauniebraucēju monitoringu attīstīt uz šī BISS veiktā pētījuma bāzes, taču paplašināt mērķa grupu, ietverot arī bēgļus un patvēruma meklētājus, kā arī ES/ EEZ valstu pilsoņus, un ierobežojot laika ietvaru līdz 10 nevis 20 gadiem Latvijā (tos, kuri Latvijā pavadījuši vairāk nekā 10 gadus sasniegs Integrācijas monitorings). Lai nodrošinātu rezultātu salīdzināmību laikā, nepieciešams izstrādāt precīzu metodoloģiju un pie tās konsekventi pieturēties.

Diasporas politikas efektivitātes izvērtēšanai, kvalitātes uzlabošanai, izmaksu samazināšanai, un turpmākai pierādījumos balstītai politikas plānošanai, atbilstoši diasporas vajadzībām nepieciešama regulāra informācijas ieguve par situāciju diasporā: **Diasporas monitorings**⁴ Diasporas monitoringam pamats ir likts 2014.gadā apjomīgā zinātniskā pētījuma, kas tika realizēts LU Filozofijas un socioloģijas institūtā, ietvaros, tostarp izstrādājot monitoringa metodoloģiju. Pētījuma pirmais vilnis tika īstenots ar ESF atbalstu, taču nepieciešams pastāvīgs finansējums nākamo viņu realizācijai vismaz reizi trīs gados.

Koordinēta minēto trīs monitoringu īstenošana, saskaņojot metodoloģiju un aptaujā iekļaujamus jautājumus, ļautu iegūt salīdzinošus rādītājus par dažādu mērķa grupu (piemēram, diasporas un Latvijas sabiedrības kopumā) viedokļiem, attieksmēm un identitāti.

Daļa indikatoru iegūstami Eiropas Sociālā Pētījuma vai Eiropas Vērtību Pētījuma ietvaros, taču Latvijas valsts līdz šim nav spējusi garantēt pastāvīgu finansējumu Latvijas dalībai šajos starptautiskajos salīdzinošajos pētījumos, tādēļ, kur vien iespējams, piedāvāti alternatīvi datu avoti. Vienlaikus, vēlams aicināt IZM nodrošināt – līdzīgi kā to dara citas valstis – garantētu finansējumu šiem starptautiskajiem salīdzinošajiem pētījumiem. Sabiedrības integrācijas progresu analizē šie pētījumi ir ārkārtīgi būtiski, jo kalpo kā orientieri - sniedz salīdzinošu kontekstu situācijai Latvijā pretstatā citām valstīm (piem., vai atpaliekam vai esam priekšā savām kaimiņvalstīm).

⁴ Laķe, A. (2012). Novērtējuma pētījums kā sabiedrības racionalitātes izpausme, tā izmantošana Latvijas politikas veidošanā. Promocijas darbs. Rīga: RSU

KOPSAVILKUMS

DIASPORAS POLITIKAS ATTĪSTĪBA

Situācijas raksturojums

Šajā dokumentā **ar diasporu saprotam ārpus savas dzimtenes izkļiedētu nācijas daļu, kas apzinās savu piederību izcelsmes valstij**⁵. Jēdziens tiek aplūkots tā plašākajā nozīmē, iekļaujot gan pilsoņus, gan nepilsoņus, gan trimdas latviešus, gan jaunās emigrācijas pārstāvjus un emigrantu pēctečus, kas apzinās savu piederību Latvijai, neatkarīgi no etniskās izcelsmes, dzimtās valodas un pilsonības. Cilvēki, kuri pēc dzīves ārvalstīs atgriežas savā izcelsmes zemē, šajā dokumentā aprakstīti, lietojot jēdzienu «**remigranti**», un atgriešanās process – ar jēdzienu «**remigrācija**».

Oficiālajos avotos publicētie dati par emigrācijas apjomu mēdz ievērojami atšķirties, taču pēc prof. Mihaila Hazana novērtējuma kopš 2000.gada no Latvijas izbraukuši un nav atgriezušies ap 260 000 iedzīvotāju⁶. ĀM Konsulārā departamenta dati liecina, ka kopējais Latvijas diasporas apjoms vairāk nekā 120 valstīs varētu būt pat 370 000⁷. Tas liecina, ka **no visiem latviešiem un Latvijas valstspiederīgajiem ap 15% dzīvo ārpus Latvijas. Lielākā daļa emigrantu ir 15–34 gadu vecumā**, turklāt biežāk emigrēt plāno tieši ģimenes, kurās ir vai tuvāko trīs gadu laikā tiek plānoti bērni. Pēdējo desmit gadu laikā emigrācijas raksturs izteikti mainījies no galvenā pelnītāja īslaicīgas emigrācijas uz visas ģimenes pastāvīgu emigrāciju⁸. Jo vairāk, pētījumi liecina, ka no Latvijas biežāk aizbrauc un retāk atgriezties plāno tieši cilvēki ar augstāko izglītību⁹, pastiprinot intelektuālā kapitāla zaudējumu.¹⁰ Lai gan migrācijas tendences kopš ekonomiskās krīzes dziļākā punkta 2009.-2010.gadā kopumā ir uzlabojušās, migrācijas saldo Latvijā saglabājas izteikti negatīvs, valstij *ik gadu* migrācijas rezultātā zaudējot vairāk nekā 10 000 cilvēku, kas ir līdzvērtīgi iedzīvotāju skaitam tādās pilsētās kā Talsi,

5 Chander, A. Diaspora Bonds, New York University Law Review, Vol.7, 2001.

6 Hazans, M. (2016). Migration experience of the Baltic countries in the context of Economic Crisis. M. Kahanec, K. F. Zimmermann (eds.). Labor Migration, EU Enlargement, and the Great Recession. Berlin–Heidelberg: Springer.

7 Ārlietu ministrijas aptuveni aprēķini uz 2012.gadu, apkopojot pārstāvniecību aplēses un iedzīvotāju reģistra informāciju. Dati ir aptuveni, jo ir lielas atšķirības starp iedzīvotāju reģistra datiem, vēstniecībās pieejamo informāciju un aplēsēm par reālo situāciju.

8 Hazans, M. (2011). Latvijas emigrācijas mainīgā seja: 2000–2010. No: B. Zepa, E. Kļave (red.). Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2010./2011. Nacionālā identitāte, mobilitāte un rīcībspēja (70.–91. lpp.). Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds.

9 “Latvijas emigrantu kopienas” dati (autores aprēķini); Atbilstoši EOCOD datiem 39% Latvijas emigrantu (kas dzimuši Latvijā) 2010.gadā bija augstākā izglītība (Atoyan et.al. 2016), taču trimdas latviešu un vēlāk emigrējušo vidū šī proporcija ir augstāka.

10 Atoyan et.al. (2016). Emigration and its economic impact on Eastern Europe. file:///C:/Users/User/Downloads/_sdn1607.pdf

Dobeles vai Bauskas. Atbilstoši prof. Hazana aprēķiniem, 10 gadu laikā atgriežas mazāk nekā 40% aizbraukušo¹¹, tādējādi Latvijas diasporas apjoms turpina augt.

Daudzas valstis, gan turīgākas, gan jo īpaši mazāk turīgas un tās, kurām raksturīgs liels diasporas apjoms, realizē mērķtiecīgu diasporas un remigrācijas politiku ar mērķi stiprināt komunikāciju un saikni ar diasporu, veicināt remigrāciju, saglabāt valodu un kultūru diasporā, kā arī izmantot diasporas zināšanu potenciālu¹². Ziņojumā veiktā analīze liecina, ka, ņemot vērā Latvijas diasporas apjomu, sabiedrības novecošanos, pieaugošo demogrāfisko slodzi, smadzeņu aizplūdi¹³, prognozes par darbaspēka trūkumu nākotnē un sabiedrības atvērtības neesamību pret imigrantiem^{14,15}, **Latvija nevar atļauties diasporas politiku neīstenot**. Migrācijas politikas nozīmi akcentē arī pētījumos konstatētais, ka lēmums par to, vai saistīt savu dzīvi ar Latviju vai kādu citu valsti, bieži vien nav galējs un nemaināms, bet atkarīgs no apstākļiem.

Nepieciešamība veicināt Latvijas emigrantu atgriešanos uzsvērta gan Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģijā 2030. gadam¹⁶, gan Latvijas Nacionālajā attīstības plānā (NAP) 2014.–2020. gadam¹⁷. Papildus, ņemot vērā, ka tikai neliela daļa emigrantu (16%) plāno atgriezties Latvijā tuvāko piecu gadu laikā (papildus, 30% varētu atgriezties pie noteiktiem apstākļiem/nosacījumiem), emigrācijas negatīvo efektu daļēji var kompensēt Latvijas diasporas iesaistīšana Latvijas ekonomiskajā attīstībā – ne vien atbalstot emigrantu atgriešanos, bet arī veicinot iegūto zināšanu pielietojumu Latvijā ekonomiskās, kultūras, izglītības, zinātnes, politikas un citās jomās¹⁸.

Priekšlikumi diasporas politikas attīstībai

Diasporas politikas **mērķis** ir nodrošināt ārvalstīs dzīvojošajiem Latvijas izcelsmes cilvēkiem iespējas veidot, uzturēt un paplašināt saites ar Latviju, kā arī sekmēt latviešu valodas, kultūras un piederības sajūtas Latvijai saglabāšanu diasporā, nodrošinot labvēlīgus apstākļus sadarbībai un remigrācijai.

Diasporas politikas primārā **mērķa grupa ir Latvijas valstspiederīgie un latviešu izcelsmes personas**, kas dzīvo ārpus Latvijas vai kas atgriezušies Latvijā pēc dzīves ārvalstīs, taču atsevišķi pasākumi var būt vērsti arī uz viņu ģimenes locekļiem, darba

¹¹ Hazans, M. (2016), Smadzeņu aizplūde no Latvijas 21. gadsimtā. Latvijas emigrantu kopienas: Cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

¹² Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

¹³ Hazans, M. (2015b). Post-2000 emigration from Poland and the Baltics. Presentation at the conference How to Improve Intra-European Mobility and Circular Migration? Fostering Diaspora Engagement. Rīga, Latvia, 11–12 May 2015.

¹⁴ Kļave, E. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: mērķa grupas perspektīva.

http://fsi.lu.lv/userfiles/file/ESF_Latvijas_emigrantu_kopienas/Ex-ante/FSI_Klave_Remigrācijas_politikas_novertejums.pdf

¹⁵ Eurobarometer (2014). Standard Eurobarometer 82.

¹⁶ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam.

¹⁷ Latvijas Nacionālās attīstības plāns 2014.-2020.gadam.

¹⁸ Hazans, M. (2016), Smadzeņu aizplūde no Latvijas 21. gadsimtā. Latvijas emigrantu kopienas: Cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

devējiem, iesaistīto nevalstisko organizāciju un valsts institūciju pārstāvjiem un sabiedrību kopumā, tostarp simpātiju diasporu¹⁹.

Eksperti norāda, ka Latvijā nepieciešama iekļaujoša pieeja, nešķirojot ārvalstīs dzīvojošos pēc tautības, vecuma, kvalifikācijas vai ienākumu līmeņa. Vīzija būtu **domāt par diasporu kā nācijas daļu, kas globalizācijas, ekonomisku, personisku vai vēsturisku apstākļu rezultātā atrodas otrā robežas pusē.**

Ņemot vērā mūsdienu migrācijas tendences un diasporas attieksmes, ieteicams **kā prioritāti izvirzīt saiknes ar diasporu uzturēšanu**, pārrobežu sadarbības veidošanu un diasporas pārstāvju potenciālo ieguldījumu Latvijas attīstībā neatkarīgi no atrašanās vietas²⁰, tostarp profesionāļu tīklošanos un ekonomisko sadarbību. Saglabājot praktisko un emocionālo saikni ar Latviju, valodu un sociālos tīklus, palielinās arī atgriešanās iespēja, ja indivīds to nākotnē izvēlēties. Vienlaikus, svarīgi **dialogā un politikas dokumentos izvairīties no retorikas par diasporu kā izmantojamu “resursu”**, tā vietā akcentējot savstarpējību un diasporas unikālo pieredzi un zināšanas kā valsts novērtētu vērtību. Šāda pieeja atbilst arī Saeimā apstiprinātajam konceptuālajam dokumentam “Latvijas izaugsmes modelis: cilvēks pirmajā vietā”. No remigrācijas politikas atbalsta virzieniem²¹ jāprioritizē dažādu šķēršļu mazināšana (birokrātisko procedūru atvieglošana, informācijas nodrošināšana, ārvalstīs gūtas kvalifikācijas atzīšana, sociālā nodrošinājuma un nodokļu jautājumu risināšana, informācijas nodrošināšana), un reintegrācijas atbalsta pasākumi (palīdzība valodas apgūvē, darba atrašanā u.c.), sniedzot **atbalstu tiem, kuri vēlētos vai būtu gatavi atgriezties.**

Efektīvai diasporas politikai būtu jābalstās uz sekojošiem **pamatprincipiem**:

1. Mērķtiecīga, pārskatāma, izpildāma un ilgtspējīga diasporas politika, ar precīzi definētiem mērķiem, virsuzdevumu, atbildības un lomu sadali;
2. Intensīva sadarbība ar diasporu un diasporas pašiniciatīvu atbalstīšana: dialoga uzturēšana ar diasporas organizācijām, pilnveidojot sadarbības mehānismus; sociālo partneru iesaiste pasākumu plānošanā un realizēšanā; NVO iniciatīvu atbalstīšana; privātās un publiskās partnerības (PPP) (*bottom-up* principa ievērošana pretstatā *top-down* principam);
3. Koordinācija un vienota izpratne par diasporas politikas jautājumiem valsts, pašvaldību, privātā un nevalstiskā sektora līmenī;
4. Objektīvs, pierādījumos balstīts politikas plānošanas un izvērtēšanas process;
5. Diasporas politika ir daļa no – un sasaucas ar – valsts kopējo stratēģiju;
6. Pārskatāms, skaidrs valsts finansējums, kas ļautu veikt plānošanu un nodrošināt pasākumu pēctecību;
7. Kur vien iespējams, stiprināt un attīstīt eksistējošos risinājumus, tā vietā, lai veidotu jaunus; īpaši atbalstīt iniciatīvas, kas radušās dabiski un ko uzsākuši paši diasporas pārstāvji;
8. Iekļaujoša diasporas politika, kas nosedz visas diasporas vecuma, etniskās, pilsonības, valodas, izglītības grupas un ģeogrāfiju;

¹⁹ Rīcības plāns Par sadarbību ar Latvijas diasporu 2015.-2017.gadam.

²⁰ FGD diskusija

²¹ McKenzie, D., Yang, D. (2014). Evidence on Policies to Increase the Development Impacts of International Migration. The Institute for the Study of Labor (IZA), Discussion Paper No. 8523.

9. Uzsvars uz sadarbību, kas neprasa – kaut arī var veicināt – remigrāciju;
10. Sadarbībai ar diasporu jābalstās uz abpusējas ieinteresētības pamatiem, akcentējot ieguvumu gan valstij, gan diasporas pārstāvim vai remigrantam;
11. Diasporas politika nedrīkst iekļaut neko tādu, kas privilģētu diasporu attiecībā pret Latvijā palikušajiem;
12. Uzsvars uz praktisku palīdzību tiem, kuri vēlas vai ir nolēmuši atgriezties Latvijā.

Politikas panākumu nodrošināšanas stūrakmeņi ir: 1) informācija, 2) motivācija un 3) līdzdalība.

Attiecībā uz diasporas politikas institucionālo organizāciju, eksperti rosina, ka diasporas un remigrācijas politikai būtu jābūt integrētai, nevis saskaldītai dažādos dokumentos, tādēļ ieteicams nākotnē remigrācijas atbalsta pasākumus **iekļaut diasporas politikas dokumentā**.

Galvenās problēmas, kuras būtu jārisina diasporas politikai, ir:

1. Straujie bērnu un jauniešu asimilācijas procesi ārvalstīs;
2. Tikai neliela daļa diasporas iesaistījušies diasporas dzīvē;
3. Grūtības diasporas pārstāvju efektīvā sasniegšanā un informēšanā;
4. Ierobežotas diasporas politiskās ietekmes iespējas;
5. Grūtības atrast darbu Latvijā un atkārtotas emigrācijas risks;
6. Administratīvi un birokrātiski šķēršļi, kas kavē atgriešanos;
7. Remigrējušo bērnu iekļaušanās skolās Latvijā;
8. Nepietiekama diasporas un remigrantu zināšanu potenciāla apzināšana un izmantošana;
9. Nepietiekama izpratne Latvijas sabiedrībā un lēmumu pieņēmēju aprindās par diasporas lomu un nozīmi;
10. Valsts finansējuma diasporas politikai nepastāvīgums, diasporai pieejamo programmu un pasākumu neprognozējamība.

Veiktā analīze liecina, ka diasporas politikas attīstība, risinot identificētās problēmas, ieteicama sekojošos **virzienos**:

1. Latviskās identitātes un piederības sajūtas Latvijai stiprināšana, latviešu valodas un kultūras saglabāšana ārpus Latvijas;

Balstoties gan uz statistikas datiem, gan ekspertu viedokļiem, kā prioritāro diasporas politikas uzdevumu viennozīmīgi var izvirzīt latviešu valodas, kultūras, identitātes un piederības sajūtas Latvijai saglabāšanu diasporā. Latviešu valoda ir pamats latvietības un saiknes ar Latviju saglabāšanai un viens no nozīmīgākajiem nacionālo identitāti veidojošiem elementiem. Ja ģimene nolems atgriezties Latvijā, valodas zināšanas nodrošinās bērnu veiksmīgāku iekļaušanos sabiedrībā. Svarīgi atzīmēt, ka daudzu valstu diasporas politikā kā īpaša mērķgrupa ir izcelti jaunieši²² un pēc ekspertu domām

²² Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

arī Latvijai diasporas politikai ieteicams likt lielāku uzsvāru uz bērniem un jauniešiem, rūpējoties par saiknes ar Latviju saglabāšanu un viņu nacionālās identitātes stiprināšanu.

2. Diasporas saliedēšana, tās ieguldījuma apzināšana un mērķtiecīga iesaistīšana Latvijas tautsaimniecības un zinātnes attīstībā;

Diasporas iesaiste izcelsmes valsts ekonomikā un zināšanu potenciāla izmantošana pasaulē gūst aizvien lielāku uzmanību. Pētījumi apliecina Latvijas diasporas ekonomisko potenciālu un daudzu diasporas un remigrējušu uzņēmēju un profesionāļu ieinteresētību sadarboties²³, taču līdz šim šīs iespējas nav bijušas plaši apzinātas un izmantotas. Ekonomisko sadarbību ar diasporu kā nepieciešamu un vērtīgu atbalsta visi intervētie eksperti²⁴ un fokusgrupas dalībnieki. Diasporas potenciālais pienesums visvairāk tiek saskatīts tādās jomās kā ekonomika (investīcijas, inovācijas, eksports, tūrisms), izglītība un zinātne, kultūra un pilsoniskā sabiedrība. Nosacījums diasporas potenciāla izmantošanai ir stratēģijas attīstīšana investīciju piesaistei, zināšanu transfēra un apmaiņas veicināšana, Latvijas profesionāļu iesaiste Latvijas zinātnē, ekonomikā un valsts pārvaldē, kā arī tīklošanās instrumentu attīstība sadarbības veicināšanai²⁵. Profesionāļu tīklošanās var sniegt ne vien ekonomisku labumu, bet arī stiprināt Latvijas transnacionālo kopienu un piesaistes sajūtu Latvijai, palielināt remigrācijas iespējamību un smadzeņu aizplūšanu pārvērst smadzeņu cirkulācijā²⁶.

3. Diasporas pilsoniskās un politiskās līdzdalības veicināšana;

Pilsoņu politiskā līdzdalība ir līdzeklis pārnacionālas politiskās kopienas veidošanā un valsts interesēs ir saiknei ar diasporu veidot ne tikai komunikatīvu, bet arī politisku līmeni²⁷, nodrošinot tās interešu aizstāvību, un pēc iespējas paplašinot iesaisti politiskajos un sabiedriskajos procesos. Ņemot vērā diasporas apjomu, diasporas politiskajai iesaistei pievēršama daudz lielāka uzmanība nekā līdz šim.

4. Atbalsta sniegšanai tiem, kuri vēlas vai ir nolēmuši atgriezties.

Svarīgi *nodrošināt atbalstu un palīdzību* tiem, vēlētos vai ir nolēmuši atgriezties Latvijā, nodrošinot efektīvu informācijas apmaiņu, risinot remigrantiem būtiskus jautājumus un palīdzot iekļauties Latvijas darba tirgū un sabiedrībā remigrantam un viņa ģimenes locekļiem.

Mērķi un uzdevumi

Mērķis: Stiprināt latvisko identitāti un piederības sajūtu Latvijai, saglabāt latviešu valodu un kultūru ārpus Latvijas

- Sniegt pastiprinātu atbalstu nedēļas nogales skolu darbībai, latviešu valodas un kultūras apguvei mītnes valstu vispārīgglītojošās skolās, kā arī tālmācībai,

²³ Mieriņa, I., Latvijas izcelsmes uzņēmēji ārpus Latvijas: raksturojums un sadarbības potenciāls, 2016. <http://www.diaspora.lu.lv/petijumi/>

²⁴ Kārklīna, I. Kļave, E. (2015). Remigrācijas un diasporas politikas Latvijā ekspertu skatījumā. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts

²⁵ Goldsmith, B., Eggers, W. (2004) Governing by network: CIOs and the new public sector. *Public CIO*.

²⁶ Atoyan et.al. (2016). Emigration and its economic impact on Eastern Europe.

²⁷ Lulle et al. (2015a). Diasporas politiskā pārstāvniecība Latvijā un Eiropas Savienībā: Parlamentārā dimensija. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

tostarp rūpējoties par diasporas skolotāju profesionālo kompetenci un pieejamo mācību līdzekļu kvalitāti un pieejamību;

- Nostiprināt diasporas pārstāvju, īpaši bērnu un jauniešu, latvisko identitāti un saikni ar Latviju, tostarp atbalstot diasporas bērnu un jauniešu pašdarbības kolektīvus, nometnes Latvijā un ārvalstīs, apmaiņas programmas, praksi u.c. pasākumus;
- Veicināt diasporas pašorganizēšanos, nodrošinot mērķtiecīgu atbalstu diasporas un remigrantu organizācijām un to aktivitātēm/ projektiem, kā arī stiprinot Latvijas institūciju kapacitāti diasporas sabiedriskās dzīves atbalstam;
- Uzturēt informatīvo saikni ar diasporu, iekļaujot diasporu Latvijas informatīvajā telpā un nodrošinot Latvijas sabiedrisko mediju satura pieejamību ārpus Latvijas, kā arī un sniegt atbalstu diasporas mediju darbībai.

Mērķis: saliedēt diasporu, apzināt tās ieguldījumu un mērķtiecīgi iesaistīt diasporu Latvijas tautsaimniecības un zinātnes attīstībā

- Satīklot diasporas pārstāvjus un remigrantus un mērķtiecīgi iesaistīt tos Latvijas ekonomikā, zinātnē, sabiedriskajā un kultūras dzīvē, tostarp nodrošinot tīklošanās rīkus, sniedzot atbalstu tīklošanās pasākumiem, kā arī izstrādājot risinājumus zināšanu pārnesei dažādās jomās un diasporas potenciāla izmantošanai;
- Izpratnes veicināšana Latvijā un ārzemēs par diasporu un tās ieguldījumu, migrācijas un diasporas procesu (trimdas vēstures un kultūras, kā arī jaunās emigrācijas un aktuālo jautājumu) pētniecība, t.sk. veicot regulāru diasporas monitoringu.

Mērķis: veicināt diasporas pilsonisko un politisko līdzdalību

- Nodrošināt diasporas interešu pārstāvniecība Latvijā, tostarp atbalstot diasporas organizāciju aktīvu iesaisti rīcībpolitikas dokumentu un tiesību aktu projektu izstrādē un apspriešanā, kā arī nodrošinot efektīvu mehānismu pasaules pieredzes un zināšanu pārnesei dažādās nozarēs;
- Veicināt diasporas pilsonisko un sabiedrisko līdzdalību;
- Veicināt Latvijas pilsoņu skaita pieaugumu, t.sk. palielinot Latvijas pilsonībā reģistrēto ārvalstīs dzimušo bērnu īpatsvaru.

Mērķis: sniegt atbalstu tiem, kuri vēlas vai ir nolēmuši atgriezties Latvijā

- Stiprināt pašvaldību lomu saiknes ar diasporu uzturēšanā un remigrācijas atbalsta pasākumu sniegšanā;
- Sniegt atbalstu remigrantiem, iekļaujoties Latvijas darba tirgū, kā arī nodrošināt efektīvu informācijas apmaiņu starp Latvijas darba devējiem un potenciālajiem darbiniekiem ārvalstīs;
- Sniegt atbalstu latviešu valodas apguvei remigrantiem un viņu ģimenes locekļiem;
- Apzināt un popularizēt labos piemērus, tostarp veiksmes stāstus integrācijas kontekstā;

- Mazināt ārvalstīs iegūtas kvalifikācijas atzīšanas birokrātiskās barjeras, īpašu uzmanību pievēršot reglamentētajām profesijām;
- Aktīvāk piesaistīt diasporas jauniešus mācībām Latvijas skolās un augstskolās;
- Nodrošināt „Vienas pieturas” principu, vienuviet sniedzot pakalpojumus, informāciju un konsultācijas par jautājumiem, kas saistīti ar atgriešanos Latvijā - gan klātienē, gan attālināti;
- Veicināt diasporas informētību par piedāvātajām iespējām, tostarp valsts piedāvāto atbalstu, atgriežoties Latvijā, ka arī latviskās identitātes saglabāšanas iespējām diasporā;
- Nodrošināt atbalstu remigrējušiem skolēniem, kas iekļaujas Latvijas izglītības sistēmā, pilnveidojot un paplašinot pastāvošos atbalsta mehānismus, tostarp piedāvājot kursus, sagatavošanās nometnes, atbilstošus mācību materiālus un profesionāli darbam ar šo grupu sagatavotus skolotājus, kā arī skaidras vadlīnijas vecākiem un skolām, un dalīšanos ar labās prakses piemēriem.

2. DIASPORAS POLITIKAS ATTĪSTĪBA

IEVADS

ATSLĒGAS VĀRDI

Zinātniskajā literatūrā latviešu valodā vērojama liela daudzveidība ar migrāciju saistīto **jēdzienu** lietojumā. Daļa autoru, aprakstot mērķa grupu, runā par «latviešiem ārpus Latvijas» vai «tautiešiem ārzemēs», taču pašā mērķa grupā šis jēdziens visbiežāk tiek saprasts tā šaurākajā nozīmē, šķietami atstājot novārtā etniskās minoritātes. Jēdziens «Latvijas valstspiederīgie» ārpus Latvijas (ar to saprotot cilvēkus, kuriem ir Latvijas pilsoņa vai nepilsoņa pase) turpretī neietver otrās paaudzes latviešus, kuriem Latvijas pases nekad nav bijis, kā arī tos, kuri atteikušies no Latvijas pilsonības. Ar jēdzienu «emigranti» mērķa grupas pārstāvji sevi bieži vien saista nelabprāt. Tā vietā kara laika bēgļus ierasts saukt par «trimdas latviešiem»²⁸.

Otrs mērķa grupas raksturošanai biežāk lietotais jēdziens ir «diaspora». Socioloģiskā izpratnē tā ir iedomāta etniska kopiena, kuras pārstāvji ilglaicīgi dzīvo ārpus savas ģeogrāfiskās izcelsmes teritorijas, un kas balstās uz kopīgu nācības un kultūras naratīvu, individuālajā līmenī rezultējoties konkrētā kultūras identitātē²⁹. Šajā dokumentā **ar diasporu saprotam ārpus savas dzimtenes izkliedētu nācības daļu, kas apzinās savu piederību izcelsmes valstij**³⁰. Dažkārt ierasts runāt par „vecu” un „jauno” diasporu, proti, emigrāciju, kas notikusi līdz 1990. gadam un emigrāciju pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas. Šeit jēdziens tiek aplūkots tā plašākajā nozīmē, iekļaujot gan pilsoņus, gan nepilsoņus, gan trimdas latviešus, gan jaunās emigrācijas pārstāvjus un emigrantu pēctečus, kas apzinās savu piederību Latvijai, neatkarīgi no etniskās izcelsmes, dzimtās valodas un pilsonības. Vairāku iekļauto pasākumu īstenošanā ir iespējama arī „simpātiju diasporas” iesaistīšana, ar to saprotot personas, kuru izcelsmes valsts nav Latvija, bet kuri rīkojas Latvijas labā.³¹

Apzīmējot cilvēkus, kuri atgriezušies Latvijā, politikas veidošanas procesā, un publiskajā diskursā Latvijā iegājies vārds «reemigranti» un «reemigrācija». Balstoties uz jēdzienu lietojumu Latvijā no 20. gs. 30.-ajiem gadiem, tie nostiprināti arī vārdnīcās un lietoti arī “Reemigrācijas atbalsta pasākumu plānā 2013.-2016.gadam” (tiesa – paplašinātā nozīmē). Taču mulsumu rada tas, ka ārvalstu literatūrā jēdziens “reemigrants” tipiski tiek attiecināts uz cilvēkiem, kuri atkārtoti emigrē (reemigrē) no savas izcelsmes valsts vai arī atkārtoti emigrē no savas jaunās mītnes valsts. Tādēļ migrācijas pētnieki Latvijā argumentē, ka korektāk būtu lietot vārdu «remigranti» un «remigrācija». Kā skaidrots zinātniskajā monogrāfijā “Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora”³², klasiskajā latīņu valodā remigrāre nozīmē atgriezties vecajās mājās, pārcelties atpakaļ, atgriezties. Postklasiskajā latīņu valodā vārds apzīmē mainīšanos atpakaļ, atgriešanos sākotnējā stāvoklī. Remigrācijas jēdziens ir atbilstošs ne vien pēc

²⁸ Mieriņa, I. (2015a). Ievads. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora. LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

²⁹ Anderson, B. (2006). Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism (Revised edition). London, New York: Verso.

³⁰ Chander, A. Diaspora Bonds, New York University Law Review, Vol.7, 2001.

³¹ Rīcības plāns Par sadarbību ar Latvijas diasporu 2015.-2017.gadam.

³² Mieriņa, I. (2015a). Ievads. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora. LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

vārda iekšējās loģikas, etimoloģijas un semantiskās nozīmes, bet sakrīt arī ar attiecīgo terminu angļu valodā un tā definīciju prominentākajās angļu valodas vārdnīcās (piem., *Oxford English Dictionary*). Tādēļ šeit cilvēki, kuri pēc dzīves ārvalstīs atgriežas savā izcelsmes zemē, aprakstīti, lietojot jēdzienu «remigranti», un atgriešanās process – ar jēdzienu «remigrācija». Šī ziņojuma autori rosina apsvērt pieļaut abējādu atgriešanās procesa apzīmējumu lietojumu latviešu valodā, pievienojot vārdnīcām kā alternatīvu “reemigrantam” un “reemigrācijai” arī jēdzienus “remigrants” un “remigrācija”.

Saskaņā ar Repatriācijas likumu par «repatriantu» tiek uzskatīta persona, kura ir Latvijas pilsonis vai kurai viens no vecākiem vai vecvecākiem ir latvietis vai lībietis (līvs) un kura brīvprātīgi pārceļas uz pastāvīgu dzīvi Latvijā.

POLITIKAS DOKUMENTI UN INSTITUCIONĀLĀ ORGANIZĀCIJA

Latvijā šobrīd galvenās valsts iestādes, kas ir atbildīgas par sadarbības ar diasporu un remigrācijas politiku Latvijā ir Ārlietu ministrija, Kultūras ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija un Pārresoru koordinācijas centrs. Ārlietu ministrija koordinē sadarbību ar diasporu, Kultūras ministrija – vidēja termiņa plānošanas dokumenta “Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam” īstenošanu, Pārresoru koordinācijas centrs monitorē Nacionālā attīstības plāna īstenošanu, Izglītības un zinātnes ministrija atbild par jautājumiem, kas saistīti ar valodu un izglītību.

Gan Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģijā 2030. gadam³³, gan Latvijas Nacionālajā attīstības plānā (NAP) 2014.–2020. gadam³⁴ uzsvērtā nepieciešamība veicināt Latvijas emigrantu atgriešanos. Viens no NAP vidēja termiņa mērķiem ir „*Veicināt Latvijas iedzīvotāju palikšanu un Latvijas valsts piederīgo atgriešanos Latvijā*” un atbilstošā rādītāja sasniegšanai ir formulēts veicamais uzdevums: [341] „*5.Reemigrācijas veicināšana un ārzemēs dzīvojošo Latvijai piederīgo identitātes uzturēšana, t.sk. globālā tīkla attīstība, pasākumi Latvijā, izglītības un kultūras pieejamība ārzemēs un atbalsta pasākumi reemigrācijas veicināšanai*” (Rīcības virziens „*Cilvēku sadarbība, kultūra un pilsoniskā līdzdalība kā piederība Latvijai pamats*”). Remigrācijas veicināšana kā viens no ārkārtīgi būtiskiem jautājumiem tika akcentēts gan Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas konferencē 2015.gada maijā, gan 2016.gada vasarā Kultūras ministrijas organizētajā konferencē “Piederīgi Latvijai”.

Līdz 2016.gada beigām Ekonomikas ministrija koordinēja Reemigrācijas atbalsta pasākumu plānu 2013.–2016. gadam, kas orientējās uz konkrētiem atbalsta pasākumiem tiem ārzemēs dzīvojošajiem Latvijas valstspiederīgajiem un viņu ģimenes locekļiem, kuri apsver iespēju vai ir izlēmuši atgriezties un strādāt Latvijā, taču plāns šobrīd ir noslēdzies un jauna plāna izstrāde nav plānota. Jāatzīmē, ka ierobežoto finanšu līdzekļu dēļ tika īstenota tikai daļa plānoto aktivitāšu³⁵. 2017.gadā publicēts arī informatīvais ziņojums par plāna izpildi³⁶.

33 Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam.

34 Latvijas Nacionālās attīstības plāns 2014.-2020.gadam.

35 Kārkliņa, I. Kļave, E. (2015). Remigrācijas un diasporas politikas Latvijā ekspertu skatījumā. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

36 LR Ekonomikas ministrija (2017). Informatīvais ziņojums par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gada izpildi.

Ievērojama loma saiknes ar diasporu uzturēšanā ir Latvijas pārstāvniecībām (Latvijas Republikas diplomātiskās un konsulārās pārstāvniecības ārvalstīs)³⁷, kas iespēju robežās atbalsta diasporas organizāciju organizētus pasākumus.

Šobrīd galvenais diasporas politiku regulējošais dokuments ir Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam. Tajās kā īpašs rīcībpolitikas virziens ir ārzemēs dzīvojošo latviešu atbalstīšana, stiprinot piederības sajūtu latviskajai kultūrtelpai, kas motivētu atgriezties Latvijā.³⁸ Pasākumi, kas vērsti uz atbalsta sniegšanu tiem, kas ir atgriezušies, šajā plānošanas dokumentā nav paredzēti, taču vairāki politikas mērķi (2.2., 2.3., 2.4.) ir vērsti uz atbalstu diasporai, latviskās identitātes un piederības sajūtas stiprināšanu, saiknes ar diasporu veidošanu un uzturēšanu³⁹. Citu valstu prakse⁴⁰ liecina, ka diasporas un remigrācijas politikai būtu jābūt integrētai, nevis saskaldītai dažādos dokumentos, tādēļ ieteicams nākotnē remigrācijas atbalsta pasākumus **iekļaut diasporas politikas dokumentā**.

Reemigrācijas politikas aspekti horizontālā veidā ir iekļauti arī citos politikas plānošanas dokumentos, piemēram, Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2015.–2020. gadam⁴¹. 2. rīcības virziens «Valsts valodas politika» paredz sniegt tiešu un pastarpinātu atbalstu remigrantiem un viņu bērniem —pirmkārt, nodrošināt viņiem latviešu valodas apguvi (2.1.2. uzdevums), otrkārt, pilnveidot pedagogu, kuri strādā ar remigrējušajiem bērniem, profesionālās kompetences (2.2.4. uzdevums).

2013. gada oktobrī NIPSIPP īstenošanas uzraudzības padomes ietvaros tika izveidota darba grupa diasporas politikas jautājumos, kuru vada ĀM sadarbībā ar KM un kurā piedalās pārstāvji no ĀM, KM, IZM, EM, Ministru prezidenta biroja, PBLA, ELA, LVA, SIF, Latvijas nacionālā kultūras centra, Latvijas Pašvaldību Savienības un LU Diasporas un migrācijas pētījumu centra. Šī sadarbība uzskatāma par ļoti veiksmīgu horizontālās politikas īstenošanas piemēru, kuru nepieciešams papildināt ar starpinstitucionālo sadarbību reģionālā un lokālā līmenī, piem., pašvaldību un vietējo uzņēmēju iniciatīvām, rekrutējot darbiniekus diasporā.⁴²

POLITIKAS MĒRĶI

Daudzas valstis, gan turīgākas, gan jo īpaši mazāk turīgas un tās, kurām raksturīgs liels diasporas apjoms, realizē mērķtiecīgu diasporas un remigrācijas politiku ar mērķi stiprināt komunikāciju un saikni ar diasporu, veicināt remigrāciju, saglabāt valodu un

³⁷ Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

³⁸ Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam.

³⁹ Kļave, E., Šūpule, I. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: politikas mērķa grupas perspektīva http://fsi.lu.lv/userfiles/file/ESF_Latvijas_emigrantu_kopienas/Ex-ante/FSI_Klave_Remigrācijas_politikas_novertejums.pdf

⁴⁰ Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

⁴¹ Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2015.-2020.gadam.

⁴² Kārklīņa, I. Kļave, E. (2015). Remigrācijas un diasporas politikas Latvijā ekspertu skatījumā.

Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

kultūru diasporā, kā arī izmantot diasporas zināšanu potenciālu⁴³. Alans Gamlens⁴⁴ identificē trīs diasporas iesaistes politikas tipus: 1) *kapacitātes veidošanas* politiku, kas paredz komunikācijas ar diasporu veidošanu, balstītu uz vienotas nācijas ideju; 2) *diasporas tiesību paplašināšanas* politiku un 3) *diasporas pienākumu veidošanas politiku*. Attiecībā uz remigrācijas veicināšanu un atbalstu, Deivids Makenzijs un Dīns Jangs⁴⁵ izšķir trīs veidu pasākumus: 1) dažādu šķēršļu, kas traucē atgriezties, mazināšana (birokrātisko procedūru mazināšana; informācijas nodrošināšana); 2) finansiāls un cita veida atbalsts tām grupām, kas citādi neatgrieztos; 3) reintegrācijas atbalsta pasākumi. Minētie teorētiskie ietvari izmantoti, lai analizētu vēlamo Latvijas nākotnes politiku un pieeju, un formulētu, konsultējoties ar ekspertiem, diasporas politikas mērķi.

Diasporas politikas **mērķis** ir nodrošināt ārvalstīs dzīvojošajiem Latvijas izcelsmes cilvēkiem iespējas veidot, uzturēt un paplašināt saites ar Latviju, kā arī sekmēt latviešu valodas, kultūras un piederības sajūtas Latvijai saglabāšanu diasporā, nodrošinot labvēlīgus apstākļus sadarbībai un remigrācijai.

Diasporas politikas primārā **mērķa grupa ir Latvijas valstspiederīgie un latviešu izcelsmes personas**, kas dzīvo ārpus Latvijas vai kas atgriezušies Latvijā pēc dzīves ārvalstīs, taču atsevišķi pasākumi var būt vērsti arī uz viņu ģimenes locekļiem, darba devējiem, iesaistīto nevalstisko organizāciju un valsts institūciju pārstāvjiem un sabiedrību kopumā, tostarp simpātiju diasporu.

Daudzās valstīs diasporas politikas definētās mērķgrupas ir sekmīgie uzņēmēji, zinātnieki vai augsti kvalificēti speciālisti, ar mērķi piesaistīt viņu zināšanas vai kapitālu izcelsmes valstij⁴⁶. Tomēr diskusijās piedalījušies eksperti iesaka, ka Latvijā nepieciešama iekļaujoša pieeja, nešķirojot ārvalstīs dzīvojošos pēc tautības, vecuma, kvalifikācijas vai ienākumu līmeņa. Eksperti norāda, ka vīzija būtu **domāt par diasporu kā nācijas daļu, kas globalizācijas, ekonomisku, personisku vai vēsturisku apstākļu rezultātā atrodas otrā robežas pusē**. Politikas īstenošanas pamatā vajadzētu būt saiknes uzturēšanai starp Latvijas iedzīvotājiem un diasporu. Šāda pieeja pieder ‘kapacitātes veidošanas politikai’, un uzsver tautas pašsaglabāšanos arī migrācijas apstākļos, veidojot pastāvīgu komunikāciju un sadarbību ar diasporu, stiprinot piederības sajūtu un rosinot aktīvu tīklošanos⁴⁷.

SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS

STATISTIKAS DATI: EMIGRĀCIJAS UN REMIGRĀCIJAS APJOMS

⁴³ Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

⁴⁴ Gamlen, Alan (2006). Diaspora Engagement Policies: What are They, and What Kind of States Use Them?, University of Oxford, COMPAS (Centre on Migration, Policy and Society), Working Paper No. 32

⁴⁵ McKenzie, D., Yang, D. (2014). Evidence on Policies to Increase the Development Impacts of International Migration. The Institute for the Study of Labor (IZA), Discussion Paper No. 8523. <http://ftp.iza.org/dp8523.pdf>

⁴⁶ Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

⁴⁷ Turpat.

Oficiālajos avotos (Eurostat, OECD, u.c.) publicētie dati par emigrācijas apjomu mēdz ievērojami atšķirties - tie mēdz būt apkopoti atšķirīgos gados, kā arī izmanto atšķirīgu metodoloģiju un definīcijas (valstspiederīgie, no Latvijas aizbraukuši, u.c.). Tādēļ 2015.gada pētījuma “*Latvijas emigrantu kopienas: nacionālā identitāte, transnacionālās attiecības un diasporas politika*” ietvaros Royal Holloway universitātes vecākais lektors Māris Goldmanis, veicot apjomīgu sekundāro datu avotu analīzi (Eurostat, OECD IMDB, OECD DIOC, nacionālās statistikas pārvaldes, LR PMLP), sagatavoja šobrīd precīzāko pieejamo informāciju par Latvijas valstspiederīgo skaitu ārvalstīs, kas atrodama oficiālajos statistikas avotos⁴⁸.

Atbilstoši tai, kopējais Latvijas valstspiederīgo (t.i., Latvijas pilsoņu un nepilsoņu) skaits ārvalstīs uz 2015.gadu bija 211 477; kopējais diasporas apjoms - 239 445, un kopš 2000.gada no valsts emigrējuši bija 153 947 cilvēku. Taču dažādu iemeslu dēļ oficiālie avoti patiesos emigrācijas apjomus novērtē par zemu, un pēc prof. Mihaila Hazana novērtējuma reāli kopš 2000.gada no Latvijas izbraukuši un nav atgriezušies ap 260 000 iedzīvotāju⁴⁹. ĀM Konsulārā departamenta dati liecina, ka kopējais Latvijas diasporas apjoms vairāk nekā 120 valstīs varētu būt pat 370 000⁵⁰. Tas liecina, ka **no visiem latviešiem un Latvijas valstspiederīgajiem ap 15% dzīvo ārpus Latvijas**. Lielākās Latvijas diasporas kopienas atrodamas Lielbritānijā (gandrīz trešdaļa emigrantu jeb ap 100 000 cilvēku), kam seko ASV (pēdējā tautas skaitīšanā ASV 96 000 iedzīvotāju uzrādīja latvisku izcelsmi, no kuriem ap 15 000 ir Latvijas pilsoņi), Vācija, Īrija, Zviedrija, Kanāda, Austrālija un Krievija.

Emigrācija rada daudz izaicinājumu kontekstā ar Latvijas sabiedrības novecošanos un nelabvēlīgām demogrāfiskās situācijas prognozēm. Eurostat dati liecina⁵¹, ka laikā no 2000. līdz 2017.gadam Latvijas iedzīvotāju skaits samazinājies par 426 916 iedzīvotājiem jeb 18% no kopējā iedzīvotāju skaita. Pēc Mihaila Hazana aprēķiniem, 10% iedzīvotāju samazinājums noticis uz emigrācijas rēķina⁵². Arī EM aprēķini liecina, ka gandrīz 2/3 iedzīvotāju skaita samazinājuma ir uz iedzīvotāju migrācijas rēķina⁵³. Atbilstoši Eurostat prognozēm, 2080.gadā Latvijā būs vairs tikai 1,35 miljoni iedzīvotāju⁵⁴. ASV Starptautiskās datu bāzes (IDB) prognozes ir vēl pesimistiskākas – 1,25 miljoni iedzīvotāju jau 2050.gadā⁵⁵.

2.1.attēls. Latvijas valstspiederīgo skaits dažādās pasaules valstīs

Detalizētu aprēķina metodoloģiju skat. Māra Goldmaņa (2015) publikācijā grāmatā “[Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora](#)”⁴⁸.

⁴⁹ Hazans, M. (2016). Migration experience of the Baltic countries in the context of Economic Crisis. In: M. Kahanec, K. F. Zimmermann (eds.). Labor Migration, EU Enlargement, and the Great Recession. Berlin–Heidelberg: Springer.

⁵⁰ Ārlietu ministrijas aptuveni aprēķini uz 2012.gadu, apkopojot pārstāvniecību aplēses un iedzīvotāju reģistra informāciju. Dati ir aptuveni, jo ir lielas atšķirības starp iedzīvotāju reģistra datiem, vēstniecībās pieejamo informāciju un aplēsēm par reālo situāciju.

⁵¹ Eurostat (2017a) EU28 population change 2000-2017, as %. <http://i.imgur.com/42RSnNH.jpg>

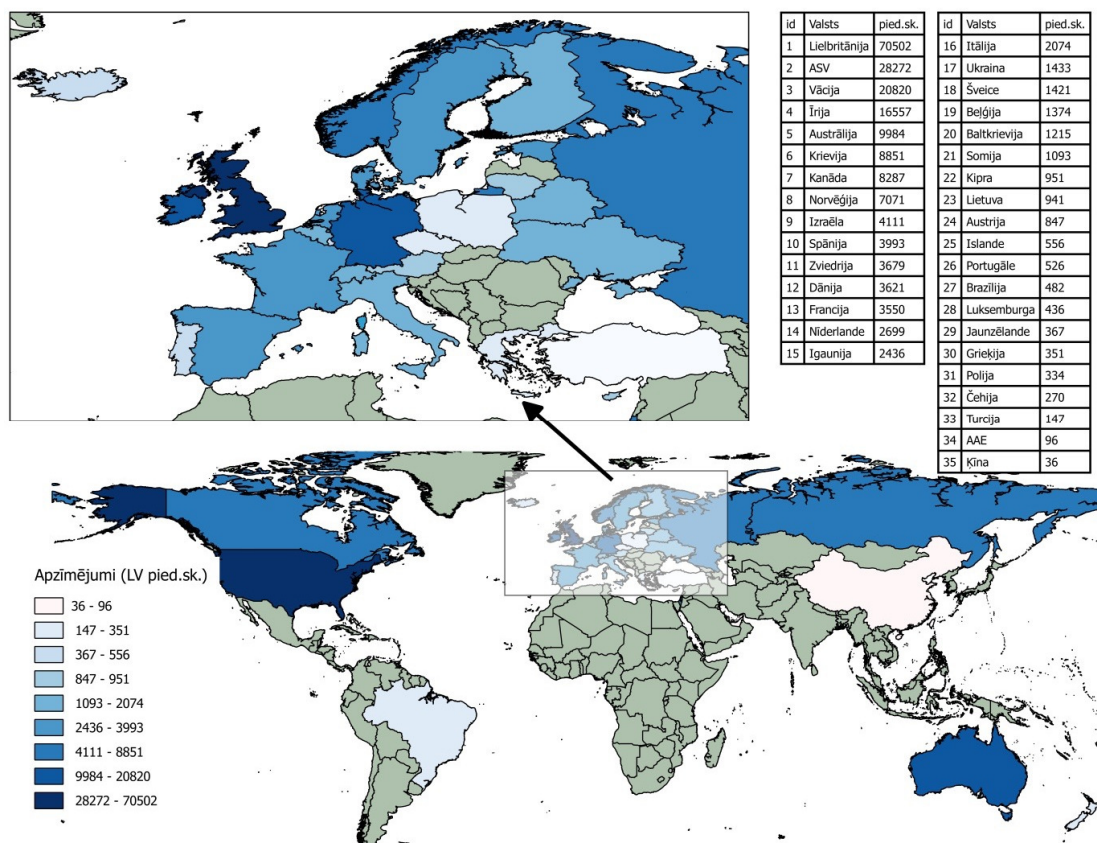
⁵² Hazans, M. (2016). Migration experience of the Baltic countries in the context of Economic Crisis. In: M. Kahanec, K. F. Zimmermann (eds.). Labor Migration, EU Enlargement, and the Great Recession. Berlin–Heidelberg: Springer.

⁵³ LR Ekonomikas ministrija (2017). Informatīvais ziņojums par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gada izpildi.

⁵⁴ Eurostat (2017b) People in the EU – population projections. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_in_the_EU_%E2%80%93_population_projections

⁵⁵ US Census Bureau (2017). Demographic Overview - Custom Region – Latvia.

<https://www.census.gov/population/international/data/idb/region.php?N=%20Results%20&T=13&A=eparate&RT=0&Y=2050&R=-1&C=LG>

Avots: Goldmanis, M. (2015). Statistisko svaru dizains pētījumā „Latvijas emigrantu kopienas”. I.Mieriņa (red.) Latvijas emigrantu kopienas: ceirību diaspora. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts. Infografikas autore: Zane Lauva

Svarīgs ne vien emigrācijas apjoms, bet arī struktūra. Statistikas dati liecina, ka **lielākā daļa emigrantu ir 15–34 gadu vecumā**, turklāt biežāk emigrēt plāno tieši ģimenes, kurās ir vai tuvāko trīs gadu laikā tiek plānoti bērni, vēl pie tam pēdējo desmit gadu laikā emigrācijas raksturs izteikti mainījies no galvenā pelnītāja īslaicīgas emigrācijas uz visas ģimenes pastāvīgu emigrāciju⁵⁶. Jauniešu un ģimeņu zaudējums pastiprina negatīvu dabisko pieaugumu, paātrinot sabiedrības novecošanos un palielinot demogrāfisko slodzi. Ilgtermiņā emigrācija apdraud sabiedrības atjaunošanos, Latvijas turpmākās ekonomiskās attīstības perspektīvas, demogrāfisko un sociālās sistēmas ilgtspēju. Jau vidējā termiņā būs jūtama emigrācijas ietekme uz ekonomikas attīstību, nepietiekamam darbaspēka piedāvājumam kavējot izaugsmi⁵⁷. Atsevišķās nozarēs (piem., IT jomā) jau pašlaik ir grūtības apmierināt pieaugošo pieprasījumu ar atbilstošas kvalifikācijas darbaspēku⁵⁸. Jo vairāk, pētījumi liecina, ka no Latvijas biežāk aizbrauc

⁵⁶ Hazans, M. (2011). Latvijas emigrācijas mainīgā seja: 2000–2010. No: B. Zepa, E. Kļave (red.). Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2010./2011. Nacionālā identitāte, mobilitāte un rīcībspēja (70.–91. lpp.). Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds.

⁵⁷ Informatīvais ziņojums par priekšlikumiem reemigrācijas atbalsta pasākumiem; apstiprināts Ministru kabineta sēdē 2013. gada 29.janvārī (protokols Nr.6 27.§).

⁵⁸ LR Ekonomikas ministrija (2016). Informatīvais ziņojums par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm. https://www.em.gov.lv/files/tautsaimniecibas_attistiba/dsp/EMZino_06_160616.pdf

un retāk atgriezies plāno tieši cilvēki ar augstāko izglītību⁵⁹, pastiprinot intelektuālā kapitāla zaudējumu. Statistika – tostarp tā, kas balstīta uz ārvalstu tautskaites un oficiālajiem statistikas datiem – liecina, ka Latvijas diasporas pārstāvji vidēji daudz izglītotāki nekā Latvijas iedzīvotāji⁶⁰, taču emigrantu ar augstāko izglītību īpatsvars dažādās valstīs atšķiras: Lielbritānijā gandrīz pusei Latvijas valstspiederīgo ir augstākais izglītības līmenis, bet citās OECD valstīs – 30%⁶¹. Augstskolu absolventu īpatsvars emigrantu vidū ir ļoti zems Īrijā (zem 20%), bet daudz augstāks Norvēģijā un Zviedrijā (>50%). 30% augstākās izglītības diploms iegūts ārzemēs⁶². Jāatzīmē arī, ka šī proporcija mainās laikā, atkarībā no ārējās vides apstākļiem⁶³.

Brīva personu pārvietošanās ir viena no ES fundamentālajam pamatbrīvībām. Taču, kā norādīts 2016.gadā publicētajā Pasaules Valūtas Fonda ziņojumā⁶⁴, mazais remigrācijas apjoms, kombinācijā ar tendenci no Latvijas aizbraukt tieši jauniem un izglītotiem cilvēkiem, traucē Latvijai gūt labumu no brīvās darbaspēka kustības, ko varētu sniegt informācijas un zināšanu apmaiņa. Emigrācijas negatīvos efektus iespējams daļēji kompensēt, iesaistot diasporu Latvijas ekonomiskajā attīstībā – ne vien atbalstot emigrantu atgriešanos, bet arī veicinot iegūto zināšanu pielietošanu Latvijā ekonomiskās, kultūras, izglītības, zinātnes, politikas un citās jomās⁶⁵.

EM norāda, ka, lai nodrošinātu tautsaimniecības izaugsmi un apmierinātu darbaspēka pieprasījumu, vēlams jau tuvākajā laikā panākt pozitīvu migrācijas saldo⁶⁶, kā to jau ir paveikusi mūsu kaimiņvalsts Igaunija⁶⁷. Diemžēl CSP dati par 2015. un 2016.gadu liecina, ka, lai gan migrācijas tendences kopš ekonomiskās krīzes dziļākā punkta 2009.-2010.gadā kopumā ir uzlabojušās, migrācijas saldo Latvijā saglabājas izteikti negatīvs, valstij *ik gadu* migrācijas rezultātā zaudējot vairāk nekā 10 000 cilvēku, kas ir līdzvērtīgi iedzīvotāju skaitam tādās pilsētās kā Talsi, Dobeles vai Bauska.

2.2.attēls. Latvijas iedzīvotāju ilgtermiņa migrācija (skaits)

⁵⁹ “Latvijas emigrantu kopienas” dati (autores aprēķini); Atbilstoši OECD datiem 39% Latvijas emigrantu (kas dzimuši Latvijā) 2010.gadā bija augstākā izglītība (Atoyan et.al. 2016), taču trimdas latviešu un vēlāk emigrējušo vidū šī proporcija ir augstāka.

⁶⁰ Atoyan et.al. (2016). Emigration and its economic impact on Eastern Europe.

⁶¹ Hazans, M. (2016), Smadzeņu aizplūde no Latvijas 21. gadsimtā. Latvijas emigrantu kopienas: Cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

⁶² “Latvijas emigrantu kopienas” dati (autores aprēķini)

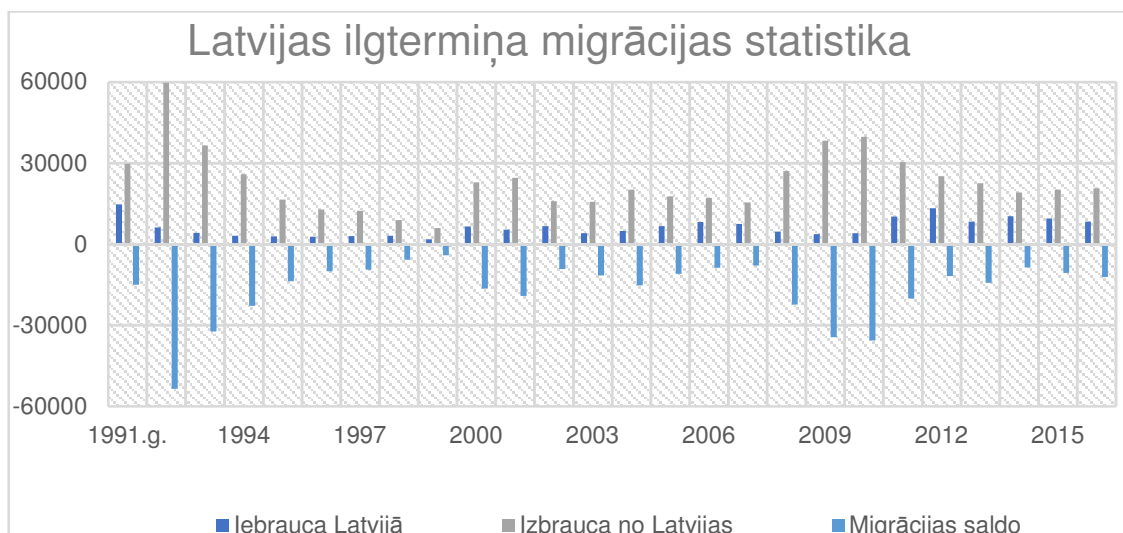
⁶³ Hazans, M. (2016), Smadzeņu aizplūde no Latvijas 21. gadsimtā. Latvijas emigrantu kopienas: Cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

⁶⁴ Atoyan et.al. (2016). Emigration and its economic impact on Eastern Europe.

⁶⁵ Hazans, M. (2016), Smadzeņu aizplūde no Latvijas 21. gadsimtā. Latvijas emigrantu kopienas: Cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

⁶⁶ LR Ekonomikas ministrija (2016). Informatīvais ziņojums par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm.

⁶⁷ Statistics Estonia (2016). Last year, immigration exceeded emigration for the first time after the restoration of independence in Estonia. <https://www.stat.ee/news-release-2016-059>; Tiesa, jāņem vērā, ka Igaunijas migrācijas plūsmu specifika ir atšķirīga no Latvijas.

Avots: CSP

Piezīme: Pēc EM aplēsēm, 2015.gadā 58 % (jeb 5,5 tūkst. imigrantu) no kopējā ilgtermiņa imigrantu skaita veidoja cilvēki, kas iepriekš bija dzīvojuši Latvijā (Latvijas pilsoņi un nepilsoņi), tātad – remigranti⁶⁸.

Precīzu datu par remigrācijas apjomu nav, taču ir nepārprotami skaidrs, ka tas joprojām ievērojami atpaliek no emigrācijas apjoma⁶⁹. 2013.-2015.g. pēc oficiālajiem CSP datiem ikgadējā remigrantu ieplūde bija robežās no 26% līdz 37% no emigrācijas apjoma (no 3,5 līdz 4,5 tūkst. cilvēku gadā). Atbilstoši Mihaila Hazana aprēķiniem, 10 gadu laikā atgriežas mazāk nekā 40% aizbraukušo.⁷⁰ Neraugoties uz makroekonomisko rādītāju uzlabošanos, Latvijas diasporas apjoms turpina augt.

Analizējot migrācijas apjomu, jāņem vērā, ka migrācijas daba mūsdienās mainās, tādēļ pierastie jēdzieni “emigrācija” un “remigrācija” bieži vien nespēj pilnvērtīgi aprakstīt migrācijas procesus. Kā parādīja pētījums “Latvijas emigrantu kopienas”, 19% diasporas pārstāvju dzīvo vienlaikus gan Latvijā, gan ārzemēs, tātad piekopj transnacionālu dzīvesveidu. Remigrantu vidū, kā liecina aptauja “Atgriešanās Latvijā” t.s. transnacionālu ir ap 13%. Arvien lielāks skaits indivīdu mūsdienās identificējas ar vairākām etniskām vai kultūras grupām vai pār-valstisku «transnacionālu kopienu» (piemēram, jūtas eiropieši vai pasaules pilsoņi)⁷¹, turklāt tas nenozīmē, ka tiek zaudēta nacionālā identitāte. Svarīgi ņemt vērā, ka mūsdienās “aizbraukšana” nenozīmē saišu saraušanu un atgriešanās izcelsmes valstī nenozīmē migrācijas cikla beigas.

Otra būtiska mūsu laika iezīme ir saistīta ar t.s. ‘plūstošās migrācijas’ (*liquid migration*) pieaugumu, jo īpaši Centrāl- un Austrumeiropas valstu migrantu vidū. Lielā daļā emigrantu un remigrantu ir vērojams pārliecības trūkums par turpmāko dzīves ceļu un atvērtība dažādiem dzīves pavērsieniem. Kā liecina aptaujā “Atgriešanās Latvijā”

⁶⁸ LR Ekonomikas ministrija (2017). Informatīvais ziņojums par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gada izpildi.

⁶⁹ Hazans, M (2016). Atgriešanās Latvijā: remigrantu aptaujas rezultāti. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

⁷⁰ Turpat.

⁷¹ Faist, T. (2010). Diaspora and transnationalism: What kind of dance partners? In: T. Faist, R. Bauböck (eds.). Diaspora and transnationalism: concepts, theories and methods (pp. 9–34). Amsterdam: Amsterdam University Press

sniegtās atbildes, neseno (2013.-2016.g.) remigrantu vidū tikai 44% uzskata, ka ir atgriezušies Latvijā uz pastāvīgu dzīvi, bet gandrīz tikpat nevarēja sniegt skaidru atbildi uz šo jautājumu; 14% atgriezās uz laiku⁷². Daudzi (28%) remigranti nav izlēmuši, ar kuru valsti saistīs savu nākotni, turklāt katrs piektais nebija drošs, kur dzīvos pēc gada.

Līdzīgi, “Latvijas emigrantu kopienā” aptauja parādīja, ka tuvāko piecu gadu laikā Latvijā atgriezties *plāno* tikai 16% (daudz mazāk nekā 2004 -2005.gadā⁷³), bet gandrīz 30% Latvijas neplāno atgriezties Latvijā nekad⁷⁴. Būtiski, ka gandrīz trešdaļa (30%) snieguši atbildi “Varbūt pie noteiktiem apstākļiem/ nosacījumiem”.

Apkopotie rezultāti liecina, ka migrācijas procesi jāaplūko kā plūstoši. Migranti, gan remigranti aktīvi seko līdzi valstī notiekošajam un, situācijai mainoties, ir gatavi uz to reaģēt. Lēmums par to, vai saistīt savu dzīvi ar Latviju vai kādu citu valsti, bieži vien nav galējs un nemaināms, vēlreiz apliecinot diasporas politikas nozīmi.

Kopumā veiktā analīze liecina, ka, ņemot vērā Latvijas diasporas apjomu, sabiedrības novecošanos, pieaugošo demogrāfisko slodzi, smadzeņu aizplūdi⁷⁵, prognozes par darbaspēka trūkumu nākotnē un sabiedrības atvērtības neesamību pret imigrantiem^{76,77}, **Latvija nevar atļauties diasporas politiku neīstenot.**

⁷² Hazans, M (2016). Atgriešanās Latvijā: remigrantu aptaujas rezultāti. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

⁷³ Turpat.

⁷⁴ Hazans, M. (2015a) Return migration intentions to Latvia, based on recent survey of emigrants. Paper presented at the conference "Migration in the Nordic – Baltic Region. New Trends of Labour Migration – Ready for the Changes?" in Tallinn, 27 Mar 2015; Kļave, E., Šūpule, I. (2015). Remigrācijas procesa analīze: politika un prakse. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

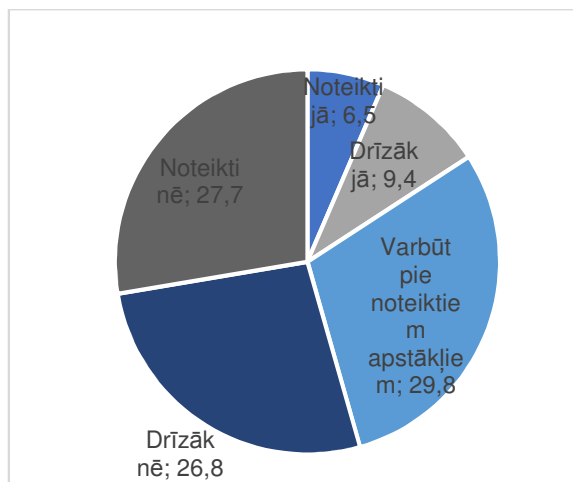
⁷⁵ Hazans, M. (2015b). Post-2000 emigration from Poland and the Baltics. Presentation at the conference How to Improve Intra-European Mobility and Circular Migration? Fostering Diaspora Engagement. Rīga, Latvia, 11–12 May 2015.

⁷⁶ Kļave, E. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: mērķa grupas perspektīva.

⁷⁷ Eurobarometer (2014). Standard Eurobarometer 82.

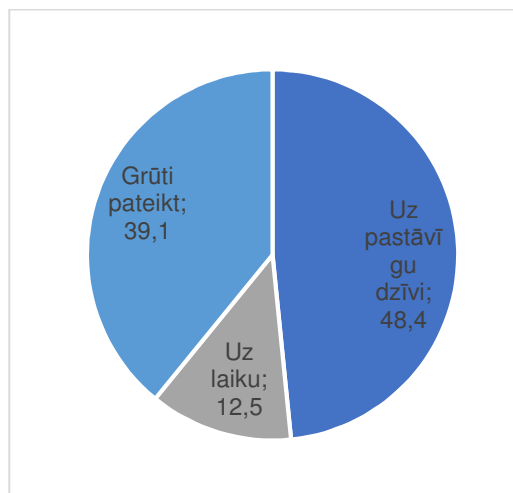
2.3.attēls. Emigrantu un remigrantu nākotnes plāni

Vai atgriezīsieties uz pastāvīgu dzīvi Latvijā tuvāko 5 gadu laikā? (emigranti)

Aptauja "Latvijas emigrantu kopienas" 2014.g.

Vai Jūs esat atgriezies (-usies) Latvijā... (remigranti)

Aptauja "Atgriešanās Latvijā" 2016.g.

RESURSI UN ĪSTENOTIE PASĀKUMI

Latviskās identitātes, latviešu valodas un kultūras saglabāšana ārpus Latvijas

Par vienu no centrālajiem diasporas politikas uzdevumiem eksperti uzskata diasporas bērnu izglītību latviešu valodā. Latviešu valodas prasmes nostiprināšana ārzemēs dzīvojošiem latviešiem saskan ar Valsts valodas politikas pamatnostādņem 2015.–2020.gadam, kā arī NIPSIPP īstenošanas plānu 2017-2018.gadam⁷⁸.

Valodas, kultūras un identitātes saglabāšanā **centrālā loma ir latviešu nedēļas nogales skolām**. To skaits ārvalstīs pēdējo gadu laikā ir strauji pieaudzis: ja 2010.gadā darbojās ap 30 nedēļas nogales skolu, tad 2017.gadā - jau 103 skolas 25 valstīs (t.sk. 66 skolas Eiropā un 24 - ASV)⁷⁹. Pēc jaunākās informācijas, Eiropā šobrīd ir jau 76 skolas, no tām 35 atrodas Lielbritānijā un Īrijā. Tās apmeklē apmēram 1800 bērni un skolās darbojās apmēram 310 skolotāji – 120 ar pedagoģisko izglītību. 2015. gadā konkursa kārtībā valsts līdzfinansējumu telpu īres, skolotāju ceļa izdevumu u.c. kompensācijai saņēma 42 nedēļas nogales skolas – nedaudz mazāk nekā puse no kopējā skolu skaita⁸⁰. 2017. gadā diasporas skolām piešķirts ap 50 000 EUR uz visu pasauli jeb vidēji 500 EUR uz vienu skolu; Eiropā pieejamais finansējums bija 37 800 EUR, kurš tika

⁷⁸ Latvijas Vēstnesis (2017). Par Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.–2018. gadam īstenošanas plānu 2017.–2018. gadam.

⁷⁹ <http://maciunmacies.valoda.lv/vva/>

⁸⁰ <http://www.valoda.lv/latviesu-valoda-arzemes/diaspora/>; Lai saņemtu atbalstu, skolām jā kvalificējas, atbilstoši LVA kopā ar diasporas NVO izstrādātiem kritērijiem (t.sk. skolas darbība ir vismaz vienu gadu ilga, tajā mācās vismaz 10 skolēni, ir vismaz divi skolotāji, vecāki veic līdzmaksājumu par vienu dienu vismaz 5 EUR apmērā).

piešķirts 33 skolām, kuras uz šo finansējumu pieteicās⁸¹. Turpinot 2005.gadā PBLA iedibināto tradīciju, IZM sniedz arī tiešu finansiālu atbalstu trīs skolotāju darbībai latviešu nedēļas nogales skolā Maskavā, un viena skolotāja darbībai Latviešu kultūras biedrībā Maskavā, kā arī apmaksā skolotāju darbu no Latvijas Omskā, Krasnojarskā un Baškortostānā⁸². Latviešu nedēļas nogales skolu darbību pasaulē koordinē PBLA Izglītības padome, bet sadarbības partneri Latvijā ir IZM un tās tiešās pakļautības iestāde LVA. Finansējumu latviešu skolām Eiropā administrē ELA, bet skolām ASV, Austrālijā un Kanādā – PBLA. Atbalstu nedēļas nogales skolām iespēju robežās sniedz arī ĀM un Latvijas pārstāvniecības, nodrošinot nedēļas nogales skolas ar telpām Latvijas pārstāvniecībās, veicot informatīvu un koordinējošu darbību, kā arī organizējot nepieciešamo mācību materiālu pārsūtīšanu no Latvijas. Nepieciešamību pēc atbalsta diasporas nedēļas nogales skolām ārpus Latvijas uzsver vairāki jau spēkā esoši plānošanas dokumenti, t.sk. NIPSIPP 2012-2018.gadam, un fokusgrupās piedalījušies eksperti ir vienisprātis, ka diasporas bērnu izglītības aktivitātēm finansējums būtiski jāpalielina, tādējādi mazinot ārkārtīgi straujo latviešu bērnu asimilāciju. Tieši finansējuma trūkums un nepietiekamais bērnu skaits (kas neļauj kvalificēties finansējumam) ir galvenais iemesls diasporas skolu slēgšanai⁸³.

Balstoties uz Direktīvu nr. 77/486/EEC 3. pantu, atsevišķās valstīs Latvijas diasporas bērniem un jauniešiem ir iespēja apgūt latviešu valodu arī mītnes valstu vispārīzglītojošās skolās. Papildus, atbilstoši ES 1994. gada 21. jūnija Konvencijai Eiropā darbojas 14 Eiropas skolas, kas ir oficiālas izglītības iestādes, kurās tiek nodrošināta izglītība ES institūciju darbinieku bērniem no visām ES dalībvalstīm. IZM ir izstrādājusi īpaši Eiropas skolām pielāgotu latviešu valodas programmu, un materiāli daļēji var noderēt arī latviešu valodas apguvei mītnes zemju vispārīzglītojošās skolās. Jāatzīmē, ka Latvijā ir skolas, kas piedāvā tālmācību (piemēram, Brocēnu vidusskola), taču diasporas vidū tās nav īpaši populāras. Diemžēl iemesli šo skolu mazajai popularitātei diasporas vidū šobrīd nav skaidri. Ir liela iespēja, ka jau drīzā nākotnē arī Latvijas augstskolas aktīvi sāks veidot tālmācības programmas, kurās varēs iesaistīties arī diasporas jaunieši.

Vairums diasporas skolotāju nav profesionāli pedagogi, tādēļ viņiem tiek piedāvāta iespēja papildināt savas zināšanas LVA organizētajos diasporas skolotāju metodiskajosursos, kā arī dalīties pieredzē Facebook grupā „*Latviešu diasporas skoliņu skolotāji*”. LVA regulāri informē diasporas nedēļas nogales skolas par jaunumiem LVA *Twitter.com* vietnē, pa elektronisko pastu un LVA *Facebook.com* lapā. Lai rosinātu motivāciju, katru gadu LVA pēc diasporas skolu ieteikuma izvirza diasporas izglītības darbiniekus un skolēnus apbalvošanai ar IZM Atzinības un Pateicības rakstu.

⁸¹ Eiropas Latviešu Apvienība (2017) Latviešu nedēļas nogales skolas Eiropā saņem līdzfinansējumu no IZM. <https://www.latviesi.com/jaunumi/raksts/118312-latviesu-nedelas-nogales-skolas-eiropa-sanem-lidzfinansejumu-no-izm/>

⁸² <http://www.valoda.lv/latviesu-valoda-arzemes/diaspora/>

⁸³ Baltic Institute of Social Sciences (2015). Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas jomu analīze Latvijā, novērtējot „Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.–2018. gadam” īstenošanu laika posmā no 2012. –2014. gadam, ņemot vērā pamatnostādņu 5. sadaļā noteiktos politikas rezultātus un rezultatīvos rādītājus. https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedrības_integracija/Petijumi/Rez-rad_BISS.pdf

Skolām tiek regulāri izsūtīti gan LVA, gan citu izdevniecību mācību un metodiskie līdzekļi, turklāt jaunās skolas saņem mācību un metodisko līdzekļu komplektus darba uzsākšanai⁸⁴. Mācību materiālu klāsts un daudzveidība, pateicoties LVA, ir būtiski palielinājušies. Izglītības jautājumu risināšanai ir izveidota un darbojas Izglītības darba grupa, izstrādāts četru gadu darbības plāns, norisinās darbs pie sestdienas skolu koncepta, ik gadu norisinās skolotāju konferences Eiropas reģionos u.c. pasākumi. Papildus diasporas skolu atbalstam, LVA sniedz finansiālu atbalstu arī izglītojošu pasākumu organizēšanai latviešu valodas apguves un lietošanas veicināšanai diasporas mītnes zemēs. Turpinās darbs pie diasporas koncepcijas, un vēl nav izstrādāta mācību programma un materiāli bērniem pa dažādiem latviešu valodas prasmes līmeņiem. 2018.gadā plānots Diasporas izglītības forums.

Citu valstu pieredzes analīze liecina, ka, lai rosinātu interesi par valodu apmācību, svarīgi saistošā veidā papildināt mācību procesu ar informāciju par izcelsmes valsts vēsturi, kultūru, tradīcijām, ģeogrāfiju, politiku un citiem aktuāliem un interesantiem jautājumiem, iespējams, piesaistot atraktīvus un tēmā īpaši ziņojošus vieslektoros⁸⁵.

Diemžēl, kā liecina LVA dati, tikai 9% diasporas bērnu apmeklē latviešu nedēļas nogales skolas. Tā rezultātā salīdzinoši maza diasporas pārstāvju īpatsvara sasniegšanai tiek izmantota nozīmīga daļa diasporai atvēlēto resursu⁸⁶. Pētījumi⁸⁷ liecina, ka visbiežākie iemesli, kādēļ vecāki nesūta savus bērnus latviešu nedēļas nogales skolā ir informācijas (33%), vai intereses trūkums (28%) – īpaši, ja bērns no Latvijas aizbraucis nesen un nav acīm redzamas nepieciešamības pēc latviešu valodas uzlabošanas vai ja bērns ir pusaudzis, kam šis izglītības formāts vairs nešķiet interesants. Ņemot vērā, ka 13% bērnu uz skolu nesūta attāluma dēļ, atbalstāmi, ka LVA pievērš arvien lielāku uzmanību tālmācības materiālu izstrādei⁸⁸. Papildus, diasporas bērni var nostiprināt savas zināšanas konkrētos mācību priekšmetos, izmantojot portāla *Uzdevumi.lv* sadaļu Virtuālā skola, kur skolēniem pieejama teorija un uzdevumi jebkurā mācību vielā gan humanitārajos, gan eksaktajos priekšmetos, kā arī iespēja pildīt 6., gan 9., gan arī 12. iepriekšējo gadu Valsts ieskautes un eksāmenus, palīdzot tiem sagatavoties⁸⁹. Lai atbalstītu latviešu valodas apguvi un pilnveidi, kā arī veicinātu latviešu valodas prasmes uzturēšanu diasporā, reemigrējušiem bērniem un ārvalstu studentiem, 2017.gadā ir paredzēts izstrādāt vienotu interaktīvu platformu latviešu valodas attālinātai apguvei dažādām mērķa grupām. Šim mērķim ir atbalstīts papildu finansējums 2017.gadam 125 tūkst. EUR apmērā⁹⁰. IZM atbalstītā trīs gadu projekta laikā attālināti plānots apmācīt 200 cilvēku. Papildus LVA tālmācības skolas izstrādei ClassFlow vidē, uzsākts darbs arī pie pašmācības rīka.

84 <http://www.valoda.lv/latviesu-valoda-arzemes/diaspora/>

85 Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

86 Kārklīņa, I. Kļave, E. (2015). Remigrācijas un diasporas politikas Latvijā ekspertu skatījumā.

Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts

87 “Latvijas emigrantu kopienas” dati (autore aprēķini).

88 Elektroniskie mācību un metodiskie materiāli pieejami <http://maciunmacies.valoda.lv/>, www.sazinastilts.lv, <http://epupa.valoda.lv>.

89 <http://www.tavaskola.lv/uzdevumi-lv-virtuala-skola>; <http://www.uzdevumi.lv/p>

90 LR Ekonomikas ministrija (2017). Informatīvais ziņojums par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gada izpildi.

Tomēr atslēga tam, lai bērns nezaudētu latviešu valodas prasmi, ir latviešu valodas lietošana ģimenē⁹¹. Vecāki spēlē vislielāko lomu bērna valodas apguvē, un tiem ir galvenā atbildība latviskuma kā vērtības apzināšanās procesā⁹². Pētījumi liecina, ka diasporas vidū ļoti raksturīgas jauktās ģimenes, un latviešu valodas saglabāšana tajās ir īpašs izaicinājums⁹³. Tādēļ LVA organizē projektu “Dzīve divās valodās”, kura mērķis ir dokumentēt, apkopot un publicēt latviešu pieredzi, kuri auguši ārpus Latvijas jauktās ģimenēs, bet tomēr saglabājuši Latviešu valodu, kultūru un identitāti kā aktīvu un būtisku savas dzīves sastāvdaļu. Projekta laikā tiks publicēti stāsti un izveidoti 8-12 minūtes un 2-3 minūtes gari videosīžeti par to, kā ģimenēm ir izdevies saglabāt latviešu valodas lietošanu ģimenē. Jau šobrīd LVA sagatavojusi divus informatīvos bukletus diasporas vecākiem, kas izplatīti galvenokārt ar diasporas skolu palīdzību.

Attiecībā uz mācību un metodiskajiem materiāliem jāmin, ka jau izstrādāts liels skaits šādu materiālu, tostarp elektroniskie latviešu valodas uzdevumi 5-6 gadus veciem skolēniem diasporā, elektroniskais mācību materiāls 12-14 gadus veciem skolēniem diasporā, lasāmgrāmatas, animācijas filmas pasaku krājumam *Zīmuļu stāsti*, videostundas gramatikas jautājumu izpratnei; sagatavoti interaktīvi mācību un pašmācību materiāli latviešu valodā, ģeogrāfijā, vēsturē, sociālajās zinībās, dabaszinībās, terminoloģijas, gramatikas, runas prasmju apguvei un daudzi citi⁹⁴.

Atšķirībā no Lietuvas, kas šim mērķim velta ievērojamu daļu diasporas politikai paredzēto līdzekļu, Latvija šobrīd nefinansē ārpus Latvijas darbojošās vidusskolas. Pēdējā šāda darbojošā skola bija Minsteres latviešu ģimnāzija – skola ar ievērojamu vēsturi, kuru absolvējušas daudzas ievērojamas personas un nākamie latviešu trimdas sabiedrības vadītāji⁹⁵. Skola savu darbību beidza 1998.gadā, kad tajā vairāk tika uzņemti pusaudži no Latvijas nevis emigrācijā dzīvojošie jaunieši. Ģimnāzijas telpas joprojām pieder latviešu kopienai Vācijā un teorētiski būtu iespējama skolas darbības atjaunošana. Fokusgrupu diskusijā eksperti pauž bažas, vai šāda skola varētu piesaistīt pietiekoši daudz skolēnu, konkurējot ar vietējām prestižām mītnes zemes skolām, taču, autoresprāt, ja ir kāda skola, kura to varētu, tā būtu Minsteres latviešu ģimnāzija.

NIPSIPP 2012-2018.gadam kā viens no galvenajiem mērķiem atzīmēta ārzemēs dzīvojošo latviešu **latviskās identitātes un piederības Latvijai nostiprināšana**. Kā liecina “Latvijas emigrantu kopienas” dati, 28% diasporas pārstāvju jūtas ļoti cieši un 35% - cieši saistīti ar Latviju. Par vienu no efektīvākajiem bērnu un jauniešu latviskās identitātes stiprināšanas pasākumiem eksperti uzskata **nometnes**. Nometnēs veidojas sadarbība, draudzība, tās palīdz apgūt valodu, tiek noņemtas psiholoģiskās barjeras, veidojas un pastiprinās piesaiste Latvijai. Nometnes ir pamats sadarbības potenciālam nākotnē un iespējamai atpakaļmigrācijas atvieglošanai. Eksperti norāda, ka nometnes ieteicams organizēt gan Latvijā, gan diasporas mītnes zemēs. Aktivitātes nometnēs

⁹¹ Mieriņa, I. (2016b). Bērnu valodu prasme un latviešu valodas zudums/ zuduma intensitāte jaunajās mītnes zemēs. <http://www.fsi.lu.lv/?sadala=1&id=723>

⁹² http://www.valoda.lv/wp-content/uploads/docs/LV_arzemes_INFORMATIVA_ATSKAITE.pdf

⁹³ Mieriņa, I. (2016b). Bērnu valodu prasme un latviešu valodas zudums/ zuduma intensitāte jaunajās mītnes zemēs.

⁹⁴ LR Ekonomikas ministrija (2017). Informatīvais ziņojums par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gada izpildi.

⁹⁵ Jātniece, A. (2010). Minsteres latviešu ģimnāzija izdzīvoja. <http://www.lcm.lv/lcm/darbibas-lauks/116-minsteres-latviesu-gimnazija-izdzivoja>

(piemēram, 2x2, 3x3, Kurša, Garezers, Katskiļi, Eiropas Vasaras skolas, Īkšķīši u. c.) var būt gan ar kultūras, gan izglītības ievirzi, gan arī paredzētas tieši valodas apguvei.

Katru gadu LVA organizē diasporas bērnu un jauniešu latviešu valodas apguves nometni „Mana Latvija”⁹⁶. Papildus, ar mērķi saglabāt diasporas saikni ar Latviju un stiprināt tās nacionālo identitāti, jau kopš 2013.gada darbojas “Ārpuskolas pasākumu programma. Vasaras nometnes Latvijas un diasporas bērniem”, kuru koordinē SIF (vidēji 10 nometnes gadā)⁹⁷. Nometnēs piedalās latviešu diasporas bērni vecumā līdz 18 gadiem kā arī viņu vienaudži Latvijā. 2014.gadā tika apstiprināta trīs gadu programma 2015-2017.gadam. 2017.g. “Ārpuskolas pasākumu programmas: “Vasaras nometnes Latvijas un diasporas bērniem” ietvaros apstiprināti 11 iesniegumi, un kopējais 2017.gadā programmas ietvaros pieejamais finansējums ir 133 038 EUR⁹⁸. **Nometnēm paredzētais finansējums ir nepietiekams, lai nodrošinātu iespēju tajos piedalīties visiem, kuri to vēlētos**⁹⁹. Kopumā kopš 2013. Līdz 2017.gadam gada pieejamais finansējums bija 608 987 EUR, kuru ietvaros apstiprināti un īstenoti 48 projekti. Nometnēs piedalījušies 1928 bērni, t.sk. 998 bērni no diasporas. Par programmas turpinājumu 2018.gadā un turpmāk šobrīd nav skaidrības, lai arī politiskajā retorikā izskan viennozīmīgs atbalsts tās turpināšanas nepieciešamībai. Arī pēc ekspertu domām īstenotais nometņu modelis ir veiksmīgs un atbalstāms arī turpmāk.

2x2 organizē ikgadēju jauniešu (vecumā no 18-30 gadiem) semināru 2x2, kas ir nometne ārzemēs un Latvijā dzīvojošajiem jauniešiem, tādējādi savedot kopā un apvienojot ārzemēs un Latvijā dzimušos Latvijas izcelsmes jauniešus. Notiek arī citas nometnes.

Papildus nometnēm, iedibināti vēl dažādi uz jauniešiem orientēti pasākumi. ALA rīko programmu „*Pavadi vasaru Latvijā*”, kurā ārpus Latvijas dzimušiem un augušiem jauniešiem tiek sniegta iespēja pavadīt vasaru Latvijā un iziet praksi kādā no Latvijas kultūras iestādēm vai privātiem uzņēmumiem. 2015.g. programmā iesaistījās 16 jaunieši, kuriem savā prakses vietā sešu līdz astoņu nedēļu laikā bija jānostrādā vismaz 150 stundu, par ko katrs prakses dalībnieks saņēma stipendiju 2500 USD apmērā ceļa un uzturēšanās izdevumu segšanai. 2016.gadā programmā piedalījās 18 praktikanti. Līdz 2017.gadam programmā iesaistīto iestāžu un uzņēmumu skaits ir ievērojami palielinājies. Pasauls pieredze liecina, ka prakses vietu nodrošināšana uzskatāma par efektīvu un jauniešiem saistošu veidu, kā stiprināt saikni ar dzimteni un iedvesmot jauniešus atgriezties.¹⁰⁰

⁹⁶ <http://www.valoda.lv/latviesu-valoda-arzemes/diaspora/>

⁹⁷ Kļave, E. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: mērķa grupas perspektīva.

⁹⁸ SIF (2017). Ārpuskolas pasākumu programma. Vasaras nometnes Latvijas un diasporas bērniem. http://www.sif.gov.lv/index.php?option=com_content&view=category&id=407&Itemid=30&lang=lv; Latviesi.com (2017). Apstiprinātas 11 vasaras nometnes Latvijā, kas šovasar uzņems latviešu bērnus no visas pasaules. <https://www.latviesi.com/jaunumi/raksts/5385-apstiprinatas-11-vasaras-nometnes-latvija-kas-sovasar-uznems-latviesu-bernus-no-visas-pasaules/>

⁹⁹ Mieriņa, I. (2016b). Bērnu valodu prasme un latviešu valodas zudums/ zuduma intensitāte jaunajās mītnes zemēs.

¹⁰⁰ Amerikas latviešu apvienība (2017). Pavadi vasaru Latvijā! – Prakses iespējas.

<http://www.alausa.org/lv/citi/pavadi-vasaru-latvija-prakses-iespejas/>

ALA arī organizē izglītojošus ceļojumus Latvijas izcelsmes jauniešiem “Sveika, Latvija!” – 2017.gadā divus¹⁰¹. Citu valstu pieredze apliecina, ka šāda veida pasākumi ir ārkārtīgi veiksmīgi. Piem., Taglit-Birthright Israel Programma, kas aicina ebreju jauniešus vecumā no 18 līdz 26 gadiem doties 10 dienu ceļojumā uz Izraēlu, lai mācītos par tās kultūru, tradīcijām un vēsturi, bieži vien minēta kā labās prakses piemērs¹⁰².

Polija diasporas jauniešus atbalsta ar stipendijām studijām gan mītnes zemē, gan izcelsmes valstī, veltot tam ievērojamu daļu diasporas politikas budžeta. Līdzīgi, PBLA valdes pieņemtajā rezolūcijā 2016.g. oktobrī pauduši aicinājumu IZM izveidot diasporas skolēnu apmaiņas programmu, kas dotu iespēju latviešu diasporas bērniem zināmu laika posmu mācīties Latvijas skolās un labāk iepazīties ar Latviju¹⁰³. Visi šie pasākumi atbilst mobilitātes un starptautiskās sadarbības nodrošināšanas principam, kas definēts Latvijas Jaunatnes likumā.

Jaunatnes politikas īstenošanas plānā 2016.-2020. gadam kā būtisks faktors jauniešu personības izaugsmē, kā arī piederības sajūtas stiprināšanā vērtēta kultūras līdzdalība. NIPSIPP izpildes plānā 2017-2018.gadam¹⁰⁴ norādīts, ka, lai nostiprinātu ārzemēs dzīvojošo latviešu latvisko identitāti un piederību Latvijai, nepieciešams veicināt visas sabiedrības līdzdalību tautas mākslas kustībā un Dziesmu un deju svētku procesā, atbalstīt mazākumtautību un diasporas māksliniecisko kolektīvu darbību, veicināt Latvijas un diasporas sadarbību kultūras un mākslas pieejamības nodrošināšanā, trimdas kultūras mantojuma saglabāšanā un diasporas kultūras kolektīvu mobilitātei. Visbeidzot, Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam paredz veicināt bērnu un jauniešu nacionālās identitātes veidošanos, kultūrvēsturiskā mantojuma apgūšanu, jaunu kultūras vērtību radīšanu, dažādu tautību bērnu un jauniešu saliedēšanos, integrāciju, socializāciju, nodrošinot bērnu un jauniešu piedalīšanos Dziesmu un deju svētkos.

Latvijas diasporā darbojas liels skaits koru, deju kopu un folkloras ansambļu, turklāt lielākā daļa (72%) nav saistīti ar diasporas skolām, biedrībām u.c. sabiedriskām organizācijām¹⁰⁵. Kādā diasporas mākslinieciskās pašdarbības grupā iesaistījušies 6% ārvalstīs dzīvojošo latviešu¹⁰⁶. Gadu gaitā arvien vairāk diasporas māksliniecisko kolektīvu piedalās Latvijas Dziesmu un deju svētkos¹⁰⁷. Kā liecina 2015.g. LNKC veiktais pētījums¹⁰⁸, lielākais šķērslis piedalīties šajos svētkos, papildus grūtībām nokomplektēt kolektīvu, ir līdzekļu trūkums, lai segtu ceļu uz svētkiem. Pētījums atklāj,

¹⁰¹ LAAJ (2017). LAAJ un ALA sadarbības programmas “Pavadi Vasaru Latvijā” un “Sveika Latvija”. <http://laaj.org.au/laaj-un-ala-sadarbibas-programmas-pavadi-vasaru-latvija-un-sveika-latvija/>

¹⁰² Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

¹⁰³ PBLA (2016). PBLA valdes sēdē 2016.gada oktobrī pieņemtās rezolūcijas. <http://www.pbla.lv/par-pbla/valdes-sedes/pbla-valdes-sede-riga-2016-gada-oktobri-pienemtas-rezolucijas/>

¹⁰⁴ Par Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.-2018. gadam īstenošanas plānu 2017.-2018. gadam.

¹⁰⁵ Latvijas Nacionālais kultūras centrs (2015). Dziesmu un deju svētku tradīciju saglabāšana: aptauja latviešiem ārvalstīs. http://www.lnkc.gov.lv/Uploads/2017/03/13/1489404001_5756.pdf

¹⁰⁶ “Latvijas emigrantu kopienas” dati (autores aprēķini)

¹⁰⁷ Par Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.-2018. gadam īstenošanas plānu 2017.-2018. gadam.

¹⁰⁸ Latvijas Nacionālais kultūras centrs (2015). Dziesmu un deju svētku tradīciju saglabāšana: aptauja latviešiem ārvalstīs.

ka svarīgi aktīvāk atbalstīt kolektīvus ar metodiskajiem materiāliem un informēt par to pieejamību. Papildus, LNKC organizē tālākizglītības un profesionālās meistarības pilnveides pasākumus māksliniecisko kolektīvu vadītājiem, kur ir iespēja zināšanas papildināt arī diasporas māksliniecisko kolektīvu vadītājiem. Lai nodrošinātu dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanu un tālāk nodošanu ārvalstīs, atbalsts kultūras kopām nepieciešams arī praktisku jautājumu risināšanā, piem., mēģinājumu telpu un apdrošināšanas izmaksu segšanai.

Kultūras dzīvē svarīga arī profesionālās mākslas pieejamība, turklāt aptaujas apliecina diasporas pārstāvju interesi par ar Latviju saistītiem kultūras pasākumiem: aptuveni puse būtu ieinteresēti apmeklēt kādu Latvijas popmūzikas koncertu, latviešu teātra uzvedumu, latviešu mākslinieku izstādi vai redzēt kādu latviešu filmu.¹⁰⁹

Nozīmīga loma ārvalstīs dzīvojošo Latvijas diasporas pārstāvju sadarbības veidošanā ar Latviju, kā arī kultūras, latvisko tradīciju un valodas saglabāšanā ārvalstīs ir diasporas organizācijām. Lai gan diasporas organizācijās iesaistījušies tikai 11% diasporas pārstāvju (16% latviešu)¹¹⁰, organizāciju organizētos pasākumos apmeklē un no organizāciju darbības labumu gūst ievērojami lielāks skaits cilvēku. Diasporas organizācijas aktīvi iesaistītas dažādu pasākumu organizēšanā, kas stiprina diasporas saikni ar Latviju, valsts svētku svinēšanas pasākumos, informatīvos pasākumos par diasporai svarīgiem jautājumiem, diasporas nedēļas nogales skolu un mediju atbalsta pasākumos un citās aktivitātēs. Lai stiprinātu diasporas organizācijas, tām nepieciešams aktīvāk informēt par savu darbību un censties palielināt organizāciju biedru skaitu, īpaši piesaistot jauniešus. No valsts puses organizāciju stiprināšanai nepieciešams turpināt atbalstīt organizāciju rīkotās aktivitātes un projektus.

Daudzviet pasaulē ievērojamu daļu diasporai paredzēto līdzekļu atvēl regulāriem konkursiem diasporas pasākumu organizēšanai¹¹¹. Latvijā 2015.-2017. gadam tika īstenota SIF koordinēta programma “*Pilsoniskās līdzdalības veicināšanas programma (atbalsta programma diasporas NVO darbības atbalstam)*”. Programmas mērķis bija saglabāt latviešu diasporas saikni ar Latviju un stiprināt tās nacionālo identitāti, kā arī veicināt to pilsonisko līdzdalību Latvijas sabiedriski politiskajā dzīvē. Programmas mērķa grupa bija latviešu diaspora un diasporas organizācijas ārvalstīs, kas uz konkursa pamata varēja pieteikties projektu finansējumam. Programmas ietvaros tika atbalstīti valsts svētku svinēšanas pasākumi, informatīvi un izglītojoši pasākumi par diasporai svarīgiem jautājumiem, diasporas mediju atbalsts, kā arī citi pasākumi, kas veicina diasporas kopienu savstarpējo sadarbību un stiprina diasporas saikni ar Latviju. Kopā programmas ietvaros apstiprināti 42 projekti. Kopējais projektiem pieejamais finansējums bija 507 966 EUR, jeb 169 322 EUR gadā. Diasporas organizācijām pieejams finansējums arī no ĀM piešķirtajiem diasporas atbalsta līdzekļiem (2013. gadā 14 960 EUR, 2014. gadā - 146 002 EUR, 2015. gadā - 180 749 EUR, 2016. gadā - 157 025 EUR). Realizēti daudzi projekti diasporas organizāciju atbalstam kultūras, izglītības, pētniecības, ekonomikas un sporta jomās. Starp citiem pasākumiem, tiek rīkoti arī Jaunatnes forumi Latvijā un ārvalstīs, akcentējot jaunatnei nozīmīgus tematus, īpaši nodarbinātības jautājumu.

¹⁰⁹ “Latvijas emigrantu kopienas” dati (autores aprēķini)

¹¹⁰ “Latvijas emigrantu kopienas” dati (autores aprēķini)

¹¹¹ Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

Diasporas sabiedriskās dzīves veicināšanā liela nozīme ir Latvijas valsts institūcijām. Viena no centrālajām lomām diasporas pašorganizēšanās veicināšanā un dialogā ar diasporu ir Latvijas pārstāvniecībām. Ar to iesaisti veidojas jaunas latviešu biedrības, nedēļas nogales skolas, uzņēmēju klubi un tirdzniecības kameras, turklāt pārstāvniecības sadarbojas arī dažādu pasākumu diasporai organizēšanā - valsts svētku pieņemšanas, izstādes, koncerti, Jāņu un Ziemassvētku u.c. pasākumi. Regulārus kultūras pasākumu un Latvijas profesionālo mākslinieku uzstāšanās rīko arī citas Latvijas valsts institūcijas, piemēram, Kultūras ministrija¹¹², savukārt ekonomiskās saiknes ar diasporu uzturēšanā aktīvas ir Latvijas Ārējās ekonomiskās pārstāvniecības. Ņemot vērā pastāvīgi pieaugošo Latvijas emigrantu skaitu ārzemēs, Latvijas valsts institūcijām, īpaši pārstāvniecībām ārvalstīs, nepieciešami papildus resursi, lai tās varētu sniegt pietiekami plašu atbalstu diasporai un spēlēt nozīmīgāku lomu tās sabiedriskajā dzīvē.

Pētījumi liecina, ka ārvalstīs dzīvojošie bieži vien turpina uzturēt aktīvu komunikatīvo saikni ar Latviju. Visbiežāk izmantotais informācijas kanāls ir Latvijas Interneta portāli (Delfi, TvNet, Apollo, u.c.): 52% tos lasa katru dienu un vēl 23% - vismaz reizi nedēļā. 16% vismaz reizi nedēļā klausās Latvijas radio pārraides, 21% vismaz reizi nedēļā skatās Latvijas TV pārraides. Ārzemēs dzīvojošo latviešu ziņu portālus 12% lasa vismaz reizi nedēļā, un vēl 9% - vismaz reizi mēnesī.¹¹³ Daudzu emigrējušo kontakti ar ģimeni un draugiem pēc izbraukšanas no Latvijas tiek uzturēti ar sociālo mediju palīdzību, un pētījumi apliecina, ka tie ir dominējošais informācijas iegūšanas kanāls par Latviju: 68% diasporas pārstāvju regulāri izmanto Facebook un tikpat – Skype. Draugiem.lv popularitāte ir nedaudz zemāka – 37% diasporas pārstāvju portālu izmanto regulāri un 23% - vismaz šad tad¹¹⁴. Sociālie mediji palīdz ne vien uzturēt attiecības, un būt informētiem par aktualitātēm, bet arī apstiprināt un uzturēt savu identitāti¹¹⁵. Sociālajos tīklos veidojas kopīgas indivīdu un interešu grupas, t.sk. vēstkopas un blogi, kas vieno Latvijas diasporas pārstāvjus konkrētās mītnes zemēs. Aptauja liecina, ka katrs ceturtais (26%) ārvalstīs dzīvojošais iesaistījies šādās Interneta grupās¹¹⁶.

No valsts viedokļa, viens no izaicinājumiem ir efektīva un strukturēta diasporas pārstāvju sasniegšana un informēšana. ĀM mājaslapā ir izveidota sadaļa „Tautiešiem ārzemēs”, sadarbībā ar Valsts kanceleju valdības komunikācija ar tautiešiem ārzemēs tiek stiprināta sociālajā tīklā www.draugiem.lv. EM sadarbībā ar VARAM un VRAA, kā arī attiecīgo nozaru ministrijām, vienotajā valsts un pašvaldību pakalpojumu portālā www.latvija.lv 2014.gadā izveidoja sadaļu *Atgriešanās Latvijā*, kur atbilstoši tehniskajām iespējām un kompetento iestāžu sniegtajai informācijai sniegta vispārīga informācija un norādes par jautājumiem, ko svarīgi zināt pirms atgriešanās Latvijā – gan informatīvais materiāls, gan pakalpojumu apraksti, gan norādes uz e-pakalpojumiem¹¹⁷. Liela nozīme informācijas nodrošināšanā diasporai ir diasporas medijiem un diasporas mediju mājaslapām. Drukātie laikraksti tehnoloģiju attīstības

¹¹² Rīcības plāns Par sadarbību ar Latvijas diasporu 2015.-2017.gadam.

¹¹³ “Latvijas emigrantu kopienas” dati (autores aprēķini)

¹¹⁴ Turpat

¹¹⁵ Buholcs, J., Tabuns, A. (2015). Latvijas emigrantu transnacionālo identitāšu izpausmes sociālo tīklu portālu lietojumā. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

¹¹⁶ “Latvijas emigrantu kopienas” dati (autores aprēķini)

¹¹⁷ LR Ekonomikas ministrija (2017). Informatīvais ziņojums par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gada izpildi; Pēc VRAA sniegtās informācijas sadaļa *Atgriešanās Latvijā* 2014.gadā skatīta vairāk nekā 14,6 tūkst. reižu, 2015.gadā – 24,5 tūkst. reižu, bet 2016.gadā - 56,1 tūkst. reižu.

ietekmē tiek lasīti aizvien mazāk, un auditorijas samazināšanās rezultātā, to nākotne nereti ir apdraudēta. Lai efektīvi sasniegtu diasporu, nepieciešams izmantot daudzveidīgus kanālus, jo lielākā daļa valsts iestāžu mājaslapās iegriežas reti.

Skatoties no vajadzību viedokļa, nepieciešama vienota dažādu diasporas mītnes zemju notikumu datu bāze, kā arī vietne, kur būtu pieejams saraksts ar visām diasporas organizācijām, pašdarbības kolektīviem, diasporai aktuālām valsts institūcijām, izglītības iestādēm u.c. Diasporas organizācijas un medijs sniedz šādu informāciju, taču sadrumstalotā veidā, turklāt ne katrai organizācijai ir tehniskā kompetence izstrādāt lietotājiem ērtu mājas lapu. Šobrīd vienīgais portāls, kas katru dienu apkopo un izziņo visu, kas saistīts ar diasporas jaunumiem, kurā pieejama visu diasporas notikumu datu bāze, kā arī datubāze ar lielu skaitu (1300) dažādu diasporas organizāciju biedru, ir 2013. gadā atjaunotais interneta medijs www.latviesi.com. Tā veidotāji to pozicionē kā vienotu mediju diasporai un diasporas organizāciju kontaktu tīklu. Centralizēta platforma komunikācijai ar diasporu simboliski apliecina valsts nopietno iesaisti un ieguldījumu saiknes ar diasporu veidošanā un uzturēšanā. Pēdējo gadu laikā portāls ievērojami attīstījis funkcionalitāti, piedāvājot jaunus efektīvus risinājumus ziņu nodrošināšanā; izstrādāta kontaktbirža ar mērķi veicināt diasporas pārstāvju tīklošanos, lai gan tās dalībnieku skaits šobrīd ir neliels. Veidojas veiksmīga sadarbība arī ar diasporas organizācijām un ir skaidri saskatāms portāla attīstības potenciāls. Lielākais izaicinājums, lai latviesi.com varētu efektīvi pildīt centralizēta medija funkciju, ir portāla nelielais, lai gan augošais, lietotāju skaits, un tā mazā popularitāte jaunās diasporas un, jo īpaši mazākumtautību emigrantu vidū.

NAP2020 Rīcības virziena "Cilvēku sadarbība, kultūra un pilsoniskā līdzdalība kā piederības Latvijai pamats" uzdevums paredz mērķtiecīgu lomu sabiedriskajam medijam, norādot uz nepieciešamību pēc kvalitatīvas un demokrātiskas informatīvās telpas veidošanas, kas iedzīvotājiem visā Latvijā, Latvijas valsts piederīgajiem ārzemēs, kā arī mazākumtautībām un dažādām paudzēm nodrošina pieeju informācijai par valstī un sabiedriskajā dzīvē notiekošo. Latvijas mediju politikas pamatnostādnes 2016.-2020.gadam paredz atbalsta sniegšanu sabiedriski nozīmīga un kvalitatīva satura veidošanai diasporas medijos un diasporas tematikas reprezentācijai mediju saturā Latvijā. Ar Latvijas mediju starpniecību diaspora tiek iekļauta Latvijas informatīvajā telpā, nodrošinot informētību par Latvijā notiekošo, stiprinot saikni ar Latviju, uzturot un attīstot latvisko identitāti. Sabiedriskie medijs ir jo īpaši svarīgi, lai sasniegtu tos indivīdus, kuri nepiedalās diasporas organizācijās, kā arī, lai informētu Latvijas sabiedrību par diasporas aktualitātēm. No vienotas informatīvās telpas viedokļa, lielākā nozīme ir ziņām, taču stratēģisko komunikāciju iespējams attīstīt arī, piedāvājot kultūras ziņas.

Autortiesību ierobežojumu dēļ, pašreiz Latvijas sabiedrisko mediju saturs ārpus Latvijas ir pieejams tikai daļēji. 2017.g. LTV ir sākusi raidīt jaunu Interneta televīzijas programmu latviešiem ārzemēs, kurā bez ierobežojumiem redzams plašs LTV raidījumu klāsts LTV1 un LTV7 kanālos¹¹⁸. LTV saskata diasporu kā būtisku mērķa grupu un plāno arvien vairāk koncentrēt uzmanību uz Interneta vidi, papildus

¹¹⁸ LSM (2017). VISIEMLTV.LV - jauns interneta televīzijas kanāls latviešiem ārzemēs.
<http://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/izklaide/visiemltv.lv-jauns-interneta-televizijas-kanals-latviesiem-arzemes.a226948/>

visiemltv.lv Internetā veidojot arī citus lineārus produktus¹¹⁹. Daudzus diasporas klausītājus visā pasaulē ir ieguvis speciāli diasporai veidotais LR1 radījums „21. gadsimta latvietis”.

Darba grupas diasporas politikas jautājumos sēdē 2017.gada 12.aprīlī tika minēts, ka šobrīd **tiek veidota nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu attīstības stratēģija nākamajam periodam, un ir būtiski tajā iestrādāt arī diasporas jautājumus.** Kā norāda G.Līdaka¹²⁰, elektronisko mediju vidē komunikācija ar diasporu pašreiz notiek diezgan haotiski, bez sistēmiskas pieejas, un ikgadējā sabiedriskā pasūtījuma izstrāde varētu būt veids kā šos jautājumus definēt. Pēc darba grupas dalībnieku domām, satura veidošanā vēlams pievērst lielāku uzmanību ģimenēm un bērniem, kā arī veidot raidījumus, kas palīdz apgūt valodu. Tika atbalstīts priekšlikums iekļaut raidījumus (piem., ziņu kopsavilkumus) vieglajā valodā, palīdzot tiem, kuriem latviešu valoda nav pirmā valoda. Eksperti norāda arī, ka sabiedriskos medijus var izmantot, lai uzrunātu diasporas pārstāvjus tautsaimniecības jautājumos, piemēram, informējot potenciālos jaunos uzņēmējus par plašajām atbalsta programmām un iespējām uzņēmējiem attīstīt uzņēmējdarbību Latvijā un sniedzot cita veida informāciju, kuras šobrīd diasporas pārstāvjiem nav pietiekami, tostarp par jautājumiem, kas saistīti ar atgriešanos Latvijā. Jāņem vērā, ka daudzi informāciju iegūst no tuviniekiem Latvijā, pat ja to neievēro paši.

Kopš 2014.gada ĀM sadarbībā ar Nacionālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomi (NEPLP), atbilstoši tai piešķirtajam valsts budžeta finansējumam, organizē konkursus diasporas medijiem. Konkursa mērķis ir atbalstīt diasporas mītnes zemēs veidotu sižetu un raidījumu par diasporu sagatavošanu un padarīt tos pieejamus gan diasporai, gan Latvijas sabiedrībai. Piemēram, šogad ar ĀM atbalstu tiek gatavots Televīzijas ikmēneša žurnāls “Piektais novads”, kura ietvaros tiks sagatavoti piecus 26 minūšu gari raidījumi, kas sastāv no 2- 3 sižetiem par aktualitātēm diasporā, kā arī viedokļiem par svarīgiem jautājumiem diasporas dzīvē, tostarp remigrāciju¹²¹. Atbalstot diasporas medijus un diasporas tematiku Latvijas sabiedriskajos medijos tiek sekmēta ārpus Latvijas dzīvojošo informēšana un iekļaušana Latvijas informatīvajā telpā – stiprināta diasporas saikne ar Latviju un Latvijas iedzīvotāju saikne ar diasporu.

Ekonomisko sakaru ar diasporu veicināšana

Viens no Reemigrācijas atbalsta pasākumu plānā iekļautajiem rīcības virzieniem ir sadarbība ar diasporu, lai stiprinātu tās iesaisti Latvijas sabiedriskajos procesos un panāktu mijiedarbību intelektuālā potenciāla apritē. Nepieciešamība nostiprināt saites starp Latvijā un ārvalstīs dzīvojošajiem profesionāļiem, veicinot sadarbību ar diasporu kultūrā, ekonomikā, kā arī izglītībā un zinātnē minēta arī 2016. gadā KM organizētajā konferencē "*Latvieši pasaulē - piederīgi Latvijai*" pieņemtajā rezolūcijā.

Diasporas pārstāvjiem ir zināšanas par mītnes zemi, tās kultūru un biznesa vidi, kā arī bieži vien par izcelsmes valsti, kas viņus pozicionē kā vērtīgus informācijas avotus eksporta attīstībai. Diasporas uzņēmēji un eksperti var iesaistīties izcelsmes zemes

¹¹⁹ Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu īstenošanas uzraudzības padomes darba grupas diasporas politikas jautājumos sanāksmes protokols.

¹²⁰ Turpat

¹²¹ NEPL padome (2017). Informācija par NEPL sēdi 15.jūnijā.

<http://neplpadome.lv/lv/sakums/padome/padomes-sedes/sedes-sadalas/informacija-par-neplp-sedi-15.junija.html>

eksporta veicināšanā dibinot eksporta uzņēmumus, darbojoties kā tirdzniecības aģenti vai eksporta konsultanti. Papildus, globālās tendences liecina, ka diaspora bieži vien ir dedzīgāka uzsākt biznesa darbības izcelsmes valstī nekā ārvalstu investori, jo labāk pazīst izcelsmes valsti un ir gatavi ieguldīt valsts attīstībā, turklāt diasporas pārstāvji var nodrošināt t.s. “investment leads”¹²². Bieži vien investori jaunās biznesa idejās iegulda ne tikai savus finanšu līdzekļus, bet arī pieredzi biznesā, kontaktus un sakarus¹²³. Papildus iespējas saskatāmas diasporas tūrisma attīstībā – CSP dati (2017) liecina, ka pēdējos 5 gados vidēji 27 % jeb viena ceturtdaļa no visiem ārvalstu ceļotājiem kā galveno Latvijas apmeklējuma nolūku ir norādījuši draugu un radnieku apmeklējumu. Apvienoto Nāciju Organizācijas Pasaules Tūrisma organizācijas (ANPTO) nākotnes prognozes rāda, ka šī ceļošanas motivācija kļūs arvien nozīmīgāka. Papildus, diasporas pārstāvji var ieteikt Latviju kā tūrisma galamērķi citiem¹²⁴.

Pētījumi ļauj ar piesardzīgu optimismu raudzīties uz diasporas potenciāla izmantošanas iespējām. Kā liecina “Latvijas emigrantu kopienas”¹²⁵ dati, 24% diasporas pārstāvju plāno vai pieļauj iespēju nākotnē nodibināt uzņēmumu Latvijā, izveidot vai palīdzēt izveidot biznesa sadarbību ar Latvijas partneriem, t.sk. 44% no tiem ārzemēs dzīvojošajiem, kuri šobrīd ir uzņēmēji vai pašnodarbinātie. Savukārt “Atgriešanās Latvijā” dati liecina, ka 40% remigrantu – uzņēmēju vai pašnodarbināto būtu ieinteresēti iesaistīties kādu valsts vai nevalstisko organizāciju organizēto atbalsta pasākumu īstenošanā, kas vērsti uz diasporas potenciāla izmantošanu (jauno uzņēmēju mentorings, palīdzība eksporta iespēju identificēšanā un sadarbības partneru atrašanā ārzemēs, palīdzība investoru piesaistē Latvijai utml.)¹²⁶. Tas nozīmē, ka valsts uzdevums ir **mērķgrupu uzrunāt un nodrošināt iespēju ieguldīt valsts attīstībā tiem, kuri to vēlas.**

Institūcija, kas vistiešāk veicina ekonomiskos sakarus ar diasporu ir Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra (LIAA). Lai pilnveidotu sadarbības mehānismus ar diasporas pārstāvjiem un nodrošinātu aktīvāku tās iesaisti ar Latvijas tautsaimniecības attīstību saistītajos jautājumos, izpildot EM uzdevumu, LIAA plāno drīzumā apstiprināt stratēģiju “Latvijas diasporas piesaistes stratēģija Latvijas investīciju un attīstības aģentūras funkciju īstenošanai 2017.-2020.gadam”, kas ietver:

- uzņēmēju konkurētspējas paaugstināšanu (tai skaitā inovāciju veicināšanu);
- produktu un pakalpojumu eksportu;
- ārvalstu investīciju piesaisti;
- tūrisma veicināšanu.

Stratēģijas izstrāde, kas paredz diasporas iesaisti eksporta un investīciju piesaistes veicināšanā, un tās ieviešana, ir noteikta Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādņu īstenošanai paredzēto uzdevumu un pasākumu plānā 2016.-2019.gadam, kas apstiprināts ar 2017.gada 14.marta MK rīkojumu Nr.117 “Grozījumi Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādņēs 2013.-2019.gadam”.

¹²² Petkevičienē, D., *Diaspora Engagement Possibilities for Latvian Business Development. Investment and Development Agency of Latvia*, 2016.

¹²³ Aikins, K., White, N. (2011), *Global diaspora strategies toolkit. Harnessing the power of global diasporas*. Dublin: Diaspora Matters

¹²⁴ Latvijas diasporas piesaistes stratēģija Latvijas investīciju un attīstības aģentūras funkciju īstenošanai 2017.-2020.gadam (nepublicēts uzmetums)

¹²⁵ “Latvijas emigrantu kopienas” dati (autores aprēķini)

¹²⁶ “Atgriešanās Latvijā” dati (autores aprēķini)

Starp problēmām, kas atzīmētas stratēģijā, ir jau labi izstrādātu un veiksmīgi īstenotu Latvijas piedāvājumu sadarbībai ar diasporu un tās iesaistei trūkums, tas, ka nav izstrādāta diasporas speciālistu datubāze vai kontaktu attiecību pārvaldības (CRM) sistēma, trūkst resursu sadarbībai ar diasporu, grūti atrast nepieciešamo mērķauditoriju, kura būtu gatava iesaistīties. Stratēģijā iezīmēti dažādi veidi, kā diasporas pārstāvjus varētu iesaistīt Latvijas tautsaimniecības attīstības veicināšanā, veidot sadarbību starp Latvijas un diasporas uzņēmumiem. Piemēram, lai veicinātu uzņēmumu konkurētspēju, laika posmā 2016.-2023.gads LIAA administrē Biznesa inkubatorus, tai skaitā piedāvā arī jaunuzņēmuma mentoringa pakalpojumus, Tehnoloģiju pārneses programmu un Inovācijas motivācijas programmu. LIAA Motivācijas programmas ietvaros ir virkne aktivitāšu, kas ir mērķētas uz studentiem un skolēniem, piemēram, hakatoni, kuros kopā tiek salikti studenti no dažādām disciplīnām, lai kopā izveidotu inovatīvus risinājumus. Visās minētajās programmās iespējama aktīvāka diasporas iesaiste, t.sk. mērķtiecīga diasporas uzrunāšana par iespējām tajās iesaistīties.

Uzņēmēju un profesionāļu tīklošanā aktīvi iesaistījušās arī diasporas organizācijas. Kopš 2013. gada jau trīs reizes norisinājies Pasaules latviešu ekonomikas un inovāciju forums (PLEIF), pēdējoreiz 2016.gada decembrī Melburnā. Par tradīciju kļuvis Pasaules latviešu zinātnieku kongress (PLZK). Papildus, regulāri notiek Latvijas Ārstu kongress, aktīvi veidojusies sadarbība mākslas un kultūras jomā. Ik gadu KM organizē konferenci «Latvieši pasaulē — piederīgi Latvijai», kas veicina dialogu starp Latvijas valdību un diasporas pārstāvjiem. Pēdējo gadu laikā sadarbība ar diasporu ir kļuvusi daudz intensīvāka, saturīgāka un daudzveidīgāka, taču viens no izaicinājumiem ir tas, ka nepieciešami «follow-up» mehānismi, kas nodrošinātu, ka pasākumos ģenerētās idejas kļūst par taustāmām un reālām iniciatīvām¹²⁷.

2015. gadā PLEIF ietvaros tika nodibināta Diasporas uzņēmēju konsultatīvā padome (DUKP). Tāpat 2015. gadā PBLA sadarbībā ar SSE Rīga uzsāka “*Pasaules latviešu mentoringa programma*”, kuras mērķis ir veicināt zināšanu pārnesi starp dažādu nozaru speciālistiem pasaulē un jaunajiem profesionāļiem Latvijā, un izveidots iespējamo mentoru saraksts. Līdzīga programma “Globālie lietuviešu līderi” eksistē arī Lietuvā, un ietver arī profesionāļu datubāzes izveidi.

Pastāvīgu saikni ar diasporu daudzās valstīs uztur ar interaktīvu profesionāļu tīklošanās portālu palīdzību¹²⁸. Tie dod iespēju diasporas pārstāvjiem sekmīgāk atrast sadarbības partnerus un uzturēt ar tiem kontaktus, balstoties uz kopējām interesēm vai atrašanās vietu un parasti ir veidoti, vai nu pēc izcelsmes valsts valdības, vai diasporas organizāciju iniciatīvas. Piemēram, Vācijā un Igaunijā darbojas uz zinātniekiem vērsti portāli, Skotijā un Austrālijā - portāli, kas vērsti tieši uz uzņēmēju tīklošanos, bet Čehijā – vispārīgs portāls diasporai. Latvijā līdzīgu interneta platformu nav, taču gan diasporas uzņēmēju konsultatīvās padomes intervijās, gan ekspertu fokusgrupu diskusijās **tiek norādīts ar uz nepieciešamību pēc tīklošanās plaformas**¹²⁹. Starp eksistējošām iestrādēm jāmin latviesi.com kontaktbirža, kurā ir iespēja reģistrēties atbilstoši profesionāļu interesēm un darbības virzieniem¹³⁰. Balstoties uz Facebook grupu, jau divus gadus darbojas iniciatīva „UK’s Latvian Business Network”, tās biedru skaits

¹²⁷ Aikins, K. & White, N. (2011), Global diaspora strategies toolkit. Dublin: Diaspora Matters

¹²⁸ Turpat

¹²⁹ Birka, I. (2016). Ministru prezidenta diasporas uzņēmēju konsultatīvās padomes locekļu interviju pārskats (nepublicēts).

¹³⁰ www.latviesi.com aicinājums reģistrēties vienotajā kontaktbiržā -www.latviesi.com/kontaktbirza diasporas pārstāvji tiek aicināti reģistrēties atbilstoši profesionāļu interesēm un darbības virzieniem.

pārsniedz 750 dalībniekus un tiek organizētas regulāras tikšanās - lielākoties Londonā. Organizāciju plānots paplašināt un padarīt par globālu iniciatīvu ar nosaukumu „Global Latvian Business Group”. Latvijā atgriezušies profesionāļi un jaunie uzņēmēji apvienojušies domubiedru grupā “Ar pasaules pieredzi Latvijā”, kas pamatā tīklojas Facebook, kā arī organizē regulāras tikšanās. Eksistē arī dažas lokālas grupas - LinkedIn grupa „Latvian Professionals in London”, draugiem.lv grupa „Tavs bizness Norvēģijā”, Norvēģijas-Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera, un citas. Amerikas Tirdzniecības palāta Latvijā sadarbībā ar LTRK izveidojusi LinkedIn bāzētu platformu “*Gateway to the USA*”, kurā tiek satīkloti Latvijas uzņēmumi ar konsultantiem ASV ar mērķi sniegt Latvijas uzņēmējiem informāciju par ASV tirgu un biznesa vidi konkrētos sektoros un ASV reģionos. Tā ir slēgta platforma.

Fokusgrupu diskusijās iesaistītie un aptaujātie eksperti ir vienprātīgi, ka Latvijas izcelsmes uzņēmēju un profesionāļu satīklošana ir viens no šobrīd aktuālajiem jautājumiem, taču, ņemot vērā mērķa grupas daudzveidību, viedokļi par *globālas* profesionāļu tīklošanās platformas izveides nepieciešamību atšķiras. Citu valstu pieredze liecina, ka sekmīgāki ir tie sadarbības tīklu modeļi, kur dalībnieku piesaistes pamatā ir **selektīvi stratēģiska pieeja, kas vērsta uz sasniegumu kvalitāti**, nevis kvantitāti¹³¹. Kā veiksmīgu hibrīda pieeju var minēt Advance Australia sadarbības tīklu, kur vienotajā sadarbības tīklā ir **vairāki konkrētu nozaru tīkli**, piemēram, finanšu pakalpojumu sadarbības tīkls, dzīvības zinātņu un zaļo tehnoloģiju sadarbības tīkls¹³². Selektīvu satīklošanu 2016.gadā uzsākusi arī ELA, savedot kopā tādu jomu speciālistus kā ārsti, juristi un finansisti, taču profesiju grupas plānots papildināt.

Daudzās ekspertu intervijās tiek pausts viedoklis, ka, lai veidotu noturīgu un efektīvu sadarbību starp profesionāļiem un uzņēmējiem, vitāli svarīga ir diasporas uzņēmēju un profesionāļu Pasaules datu bāzes izveide¹³³. Datu bāze dotu iespēju ērti atrast un piesaistīt ekspertus ar nepieciešamo kvalifikāciju, aicināt tos uz dažādiem pasākumiem, atrast mentorus un cilvēkus ar konkrētām kompetencēm, kas var palīdzēt ar zināšanām konkrētos jautājumos un reģionos¹³⁴. Šobrīd daudzām organizācijām (PBLA, LIAA, ĀM, LU) ir savi kontaktu tīkli, taču, ņemot vērā kontaktu sensitīvo raksturu, ir maz ticams, ka notiks dalīšanās ar šo informāciju institūciju starpā un kādas *globālas* diasporas profesionāļu datu bāzes izveide. Tomēr ir iespējama un atbalstāma sadarbība organizācijām un institūcijām praktiskā darbā nepieciešamo datu bāžu papildināšanā starp ĀM, PBLA, ELA un citām aktīvām lokālām diasporas organizācijām un interešu grupām. Būtiski, lai datu bāzēs iekļautajiem profesionāļiem tiktu sniegta skaidra informācija par to, kas ar viņu informāciju notiks tālāk, turklāt jāvadās no tā, kas reāli diasporas pārstāvjiem pašiem šķiet vērtīgs un vajadzīgs. Uzņēmēji nevēlas būt vienkārši ierakstīti kādā statistiskā datu bāzē – tam jābūt skaidram mērķim. Ņemot vērā, ka institūciju rīcībā esošās datu bāzes lielākoties ir un paliks slēgtas, **nepieciešamas**

¹³¹ Rannveig & Newland, 2012, citēts no Latvijas diasporas piesaistes stratēģija Latvijas investīciju un attīstības aģentūras funkciju īstenošanai 2017.-2020.gadam.

¹³² Hooper & Sumption 2016, citēts no Latvijas diasporas piesaistes stratēģija Latvijas investīciju un attīstības aģentūras funkciju īstenošanai 2017.-2020.gadam.

¹³³ Birka, I. (2016). Ministru prezidenta diasporas uzņēmēju konsultatīvās padomes locekļu interviju pārskats (nepublicēts).

¹³⁴ Petkevičienē, D., Diaspora Engagement Possibilities for Latvian Business Development. Investment and Development Agency of Latvia, 2016.

tīklošanās platformas, kas neprasa ‘starpnieku’ – kontaktu turētāju, bet ļauj interaktīvā veidā profesionāļiem, kuri vēlas tīkloties, vienam otru atrast pašiem (piem., LinkedIn vai Facebook grupas). Tāpat svarīgi, saskaņā ar diasporas politikas pamatprincipiem, ne vien aicināt iesaistīties konkrētās eksistējošās aktivitātēs un programmās, bet arī ļaut iespēju uzņēmējiem un profesionāļiem **pašiem pieteikties un paust savu redzējumu, kur viņi vēlētos sniegt savu pienesumu.**

“Ir nepieciešama viena mājaslapa, kur es kā ārzemēs dzīvojošs latvietis varu saņemt papildus informāciju par to, kas notiek, un kā es varu iesaistīties”.¹³⁵

Šādu interaktīvu, atvērtu tīklošanās platformu veidošanu un uzturēšanu ieteicams uzņemt diasporas pārstāvjiem vai nevalstiskajām organizācijām, taču valsts var esošās un topošās iniciatīvas (piem., „Global Latvian Business Group”, ELA profesionāļu grupas, “Ar pasaules pieredzi Latvijā”) atbalstīt, sniegt finansiālu atbalstu dažādām tīklošanās aktivitātēm un (kādas augstas valsts amatpersonas uzrunas veidā) aicināt uz tīklošanos un sadarbību.

Papildus ietekmei uz ekonomiku, mūsdienu ģeopolitisko izaicinājumu kontekstā diasporai ir būtisks potenciāls informācijas vides veidošanā, sabiedrisko mediju darba stiprināšanā, kā arī pārvaldības stiprināšanā un Latvijas stratēģisko interešu efektīvā starptautiskā aizstāvībā. Diasporas potenciāls saistīts ar jaunu vērtību un attiecību modeļu ienākšanu sabiedrībā, un politiskās kultūras maiņu Latvijā (literatūrā apzīmēts kā ‘*social remittances*’). Tādēļ vērtīga būtu gan pieredzējušu ekspertu, gan jaunu speciālistu īstermiņa un ilgtermiņa iesaiste Latvijas valsts pārvaldes darbā, un gan formāla, gan neformāla piesaiste Latvijas oficiālajai un publiskajai diplomātijai. Šajā jomā jau ir iestrādes, taču šo virzību nepieciešams aktivizēt un veicināt, iespējams, sasaistot ar šobrīd norisošo valsts pārvaldes reformu.

Attiecībā uz zinātnieku potenciāla izmantošanu, pasaulē pastāv dažādi piedāvājumi un grantu shēmas, kas orientētas tieši uz savas valsts zinātnieku piesaisti – gan ar mērķi veidot sadarbību, gan veicināt atgriešanos¹³⁶. Polijā jau vairākus gadus darbojas „*Homing+*” programma¹³⁷ un līdzīga programma darbojas arī Igaunijā. Bulgārijā tiek nodrošināts atbalsts doktorantūras studentiem darbam zinātniskajos centros. Bavārijā aktīvi popularizē sadarbības iespējas zinātnē diasporas vidū. Šādas programmas, kas balstītas uz ‘etnisko kapitālu’, ierobežota budžeta apstākļos palīdz nodrošināt zinātnes izcilību, augstākās izglītības konkurētspēju, inovācijas un produktu ar augstu pievienoto vērtību radīšanu, dalību prestižos starptautiskos grantos u.tml. Latvijā šobrīd līdzīgu shēmu nav, turklāt ir daudz jautājumu un neskaidrību par to, kā tieši zinātnieku tīklošanos veicināt un kādai būtu jāizskatās tīklošanās platformai/rīkam¹³⁸.

Lai gan Latvijas augstskolās arvien pieaug prasība pēc mācībspēku internacionalizācijas un ārvalstu studentu piesaistes, tikai retās no tām apzinās diasporu kā mērķa grupu, un domā par to, kā efektīvi to piesaistīt. Diasporas potenciāls šajā ziņā

¹³⁵ Birka, I. (2016). Ministru prezidenta diasporas uzņēmēju konsultatīvās padomes locekļu interviju pārskats (nepublicēts).

¹³⁶ piemēram <http://researchinestonia.eu/funding/returning-researcher-grant/>; <http://gain-network.org/>

¹³⁷ <http://www.fnp.org.pl/en/oferta/homing-plus-2/> Skat arī <http://www.nauka.gov.pl/en/polish-science-news/polish-scientists-working-abroad-think-about-returning-home.html>

¹³⁸ Šobrīd DMPC uzsākts pētījums par efektīvāko diasporas zinātnieku tīklošanās veidiem, kas tiks sagatavots līdz 20.novembrim.

ir nepietiekoši apzināts, ņemot vērā, ka starptautiskā studentu migrācija pieaug ātrāk nekā citi migrācijas veidi¹³⁹. Ir izveidotas un tiek uzturētas interneta vietnes *www.studyinlatvia.eu* un *www.studyinlatvia.lv*, kas ietver informāciju par Latvijas izglītības sistēmu, augstskolām, studiju programmām, stipendiju iegūšanas iespējām un citiem praktiskiem jautājumiem, tomēr tās pamatā vērstas uz citu valstu pilsoņiem. Šobrīd arī diemžēl ārkārtīgi reti (daži ārvalstīs dzīvojošie gadā) tiek izmantota iespēja, ko paredz 2014.gada 29.aprīlī apstiprinātie grozījumi MK 2001.gada 29.maija noteikumos Nr.220 *Kārtība, kādā tiek piešķirts, atmaksāts un dzēsts studiju kredīts un studējošā kredīts no kredītiestādes līdzekļiem ar valsts vārdā sniegtu galvojumu*, kas paredz iespēju dzēst kredītu arī par ārvalstīs iegūtu izglītību, strādājot valsts vai pašvaldību institūcijās, valsts vai pašvaldību kapitālsabiedrībās, publiski privātās kapitālsabiedrībās vai privātās kapitālsabiedrībā Latvijas tautsaimniecībai nozīmīgās profesijās¹⁴⁰.

Politisku apstākļu rezultātā līdz Latvijas neatkarības atjaunošanai pastāvēja sašķelta latviešu transnacionālā kopiena, un trimdas un ārzemēs dzīvojošo latviešu vēsture un pienesums latviešu kultūrā, politikā un ekonomikā Latvijā joprojām nav pietiekams¹⁴¹. Nepietiekama ir savstarpējā sapratne starp trimdas latviešiem un jaunā emigrācijas viļņa pārstāvjiem, kā arī Latvijas iedzīvotājiem un diasporas pārstāvjiem. Lai mazinātu aizspriedumus un veicinātu savstarpējo sadarbību starp Latvijas sabiedrību un diasporu, svarīgi apzināties Latvijas diasporas vēsturi un pienesumu, pie kā aktīvi strādā diasporas pārstāvji un organizācijas. Trimdas vēstures izpēti veic Pasaules latviešu zinātnieku kongress, AABS (Association for the Advancement of Baltic Studies), muzejs LaPa („Latvieši Pasaulē”) un citi. Gan Latvijā, gan ārvalstīs darbojas muzeji ārzemju latviešu kultūrvēsturiskā un mākslas mantojuma popularizēšanai, piem., Diasporas mākslas centrs Cēsīs. Šādas iniciatīvas var dot labumu gan pašvaldībām, gan valstij kopumā, piemēram, veicinot diasporas tūrismu¹⁴².

SKDS aptauja¹⁴³ liecina, ka sabiedrības izpratne par migrācijas un diasporas procesiem, to ietekmi uz Latvijas dzīvi, kā arī iespējamajiem ieguvumiem, ko varētu sniegt sadarbība ar diasporu, šobrīd ir nepilnīga un fragmentāra. Līdz šim brīdim pilnībā nav izvērtēts sadarbības ar diasporu pienesums Latvijas ekonomikai naudas pārskaitījumu, investīciju, tūrisma un citās jomās. Kamēr citās valstīs tiek atzīmēta diasporas diena (Polija) vai katru gadu par lojālu attieksmi un ieguldījumu pasniegti goda apbalvojumi kādam ārzemēs dzīvojošam diasporas pārstāvim (Īrija, Lietuva, u.c.), Latvijā līdzīga prakse, kas akcentētu diasporas pienesumu, nav ieviesta.

Gan fokusgrupu diskusijās piedalījušies eksperti, gan starptautiskās organizācijas, piemēram, OECD, norāda uz nepieciešamību pēc precīzas informācijas par migrācijas procesiem un situāciju diasporā. Pētniecības darbs šajā jomā ir paplašinājies. 2014.gadā pēc ĀM iniciatīvas tika izveidots LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs, kas veic pastāvīgu diasporas jautājumu un migrācijas procesu izpēti. 2014.gadā Dr. Intas Mieriņas vadībā LU Filozofijas un socioloģijas institūtā sadarbībā ar LU Ekonomikas

¹³⁹ Bilecen, B. (2009). Lost in status? Temporary, permanent, potential, highly skilled: the international student mobility; Brooks, R., & Waters, J. (2011). Student mobilities, migration and the internationalization of higher education. Springer.

¹⁴⁰ LR Ekonomikas ministrija (2017). Informatīvais ziņojums par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gada izpildi

¹⁴¹ SKDS (2016). Attieksme pret Pasaules Brīvo latviešu apvienību. Latvijas iedzīvotāju aptauja.

¹⁴² Rīcības plāns Par sadarbību ar Latvijas diasporu 2015.-2017.gadam.

¹⁴³ SKDS (2016). Attieksme pret Pasaules Brīvo latviešu apvienību. Latvijas iedzīvotāju aptauja.

un vadības fakultāti tika realizēts projekts "Latvijas emigrantu kopienas: nacionālā identitāte, transnacionālās attiecības un diasporas politika", kas ir līdz šim apjomīgais un fundamentālākais zinātniskais veikums migrācijas izpētes jomā Latvijā. "Latvijas emigrantu kopienas" projekta ietvaros tika ne vien iegūts visprecīzākā informācija par situāciju diasporā, bet arī izstrādāta unikāla metodoloģija, liekot pamatu turpmākiem šāda veida pētījumiem – diasporas monitoringam.

Diasporas pilsoniskā un politiskā līdzdalība

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030.gadam apakšnodaļā "Pilsoniskā izglītība un sociālā integrācija" minēts mērķis "izveidot publisko pārvaldību, kas efektīvi spēj ne tikai reaģēt uz pārmaiņām, bet arī paredzēt un virzīt tās, radot sabiedrībai nozīmīgus un nākotnē nepieciešamus pakalpojumus, un kurā aktīvi **līdzdarbojas lielākā daļa Latvijas sabiedrības**"¹⁴⁴.

Atbilstoši MK 2009. gada 25. augusta noteikumiem Nr. 970 "Sabiedrības līdzdalības kārtība attīstības plānošanas procesā", sabiedrības iesaiste politikas veidošanā iespējama dažādos veidos: līdzdarbojoties problēmu konstatēšanā un politikas alternatīvu noteikšanā, attīstības plānošanas dokumentu izstrādē, politikas ieviešanā, uzraudzībā un novērtēšanā, kā arī gadījumos, kad ir nepieciešams plānošanas dokumentu aktualizēt. Sabiedrības līdzdalība var izpausties kā dalība publiskajā apspriešanā, sabiedriskajā apspriedē, formālās un neformālās darba grupās, konsultatīvajās padomēs un citos forumos, nosūtot viedokli pa pastu vai e-pastu¹⁴⁵.

Dažādās valstīs tiek nodrošināti atšķirīgi diasporas konsultatīvie mehānismi, lai iesaistītu diasporu lēmumu pieņemšanas procesā¹⁴⁶. Latvijā 2011. gada janvārī tika parakstīts ĀM sadarbības memorands ar PBLA, kas pārstāv diasporas intereses Latvijā. ĀM, KM, IZM un LIAA pārstāvji regulāri piedalās diasporas organizāciju sēdēs, kā arī profesionālo kontaktu veidošanas pasākumos. Diasporas organizācijas (ELA, PBLA), savukārt, regulāri piedalās Darba grupas diasporas politikas jautājumos sēdēs. Remigrantu organizācijas šobrīd darba grupā nav pārstāvētas.

Diemžēl, kā konstatēts LU DMPC 2015.gadā veiktajā pētījumā¹⁴⁷, diasporas specifiskās intereses ir vāji pārstāvētas likumdevēja varas līmenī, tām piešķirtais finansējums ir nepietiekams, mainīgs un nestabils, politiskajai varai ir nenoturīga interese par diasporu.

Diasporai būtiskie un remigrācijas kontekstā svarīgie jautājumi tiek skarti dažādos politikas dokumentos. Tādēļ, pēc ekspertu domām, būtu jāpieņem MK noteikumi, ka jebkuram dokumentam visos lēmumu pieņemšanas līmeņos jānodrošina *ietekmes uz diasporu* stratēģiskais novērtējums, līdzīgi kā tas jau šobrīd ir attiecībā uz ietekmi uz vidi un NVO (kas skar mazāku skaitu cilvēku). Tāpat būtiski, lai uz vietas Latvijā būtu cilvēks no nevalstiskā sektora, kas pastāvīgi sekotu līdz valsts politikas jautājumiem, apspriestajiem un pieņemtajiem lēmumiem (piem., ārzemēs reģistrētu automašīnu aplūkšana ar nodokli), ceļot trauksmi un sniedzot priekšlikumus (vai aicinot sniegt

¹⁴⁴ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam, 83.lpp.

¹⁴⁵ Pārresoru koordinācijas centrs (2017). Politikas veidošanas rokasgrāmata.

http://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/images-legacy/pkc_rokasgramata_090316_web.pdf

¹⁴⁶ Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

¹⁴⁷ Lulle et al. (2015a). Diasporas politiskā pārstāvniecība Latvijā un Eiropas Savienībā: Parlamentārā dimensija. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

priekšlikumus) diasporai aktuālos jautājumos, kā arī pārstāvētu diasporu dažādās sanāksmēs un apspriedēs. Valsts kanceleja jau ir uzsākusi projekta īstenošanu, kura ietvaros līdz 2019. gada vidum plānots izveidot Vienoto tiesību aktu projektu izstrādes un saskaņošanas portālu (TAP), kur vienuviet un caurskatāmi noritēs tiesību aktu projektu izstrāde un saskaņošana, tajā skaitā sabiedrības informēšanas un līdzdalības pasākumi. Paredzēta Ministru kabineta lēmumu pieņemšanas procesa modernizēšana, nodrošinot efektīvāku un ātrāku tiesību aktu izstrādes, saskaņošanas, apstiprināšanas un kontroles procesus. Pētījumā rekomendēta NVO un sabiedrības iesaistīšana rīcībpolitikas dokumentu izstrādē un tiesību aktu projektu izstrādē un apspriešanā jau to agrīnās izstrādes stadijās. Kopš 2013. gada 1. jūlija ir spēkā grozījumi noteikumos Nr. 970, saskaņā ar kuriem sabiedrības līdzdalība ir jānodrošina arī tādu tiesību aktu projektu izstrādes procesā, kas būtiski maina esošo regulējumu vai paredz ieviest jaunas politiskās iniciatīvas. Sabiedrības pārstāvjiem ir iespēja rakstiski sniegt viedokli par attīstības plānošanas dokumentu tā izstrādes stadijā – šīs iespējas nodrošināšanai ministrijas ievieto savās tīmekļvietnēs attīstības plānošanas un tiesību aktu projektus vismaz 14 dienas pirms to izsludināšanas. Tāpat pētījumā ieteikts ministrijām publiskot gada darba plānu attiecībā uz normatīvā regulējuma un rīcībpolitikas dokumentu izstrādi, plānotajām darba grupām, sabiedriskajām apspriedēm, lai nodrošinātu vēl laicīgāku informāciju. Sagaidāms, ka, kad sāks darboties TAP, sabiedrības līdzdalības iespējas, tai skaitā informētība, uzlabosies un nepieciešamība pēc pastāvīga diasporas NVO atbalsta cilvēka, iespējams, mazināsies, taču šobrīd tā ir ļoti aktuāla.

Papildus iespēja ir aktīvāka diasporas organizāciju dalība Latvijas Pilsoniskajā Aliansē. Šī biedrība kas kalpo kā NVO platforma: seko līdz lēmumu pieņemšanai valsts pārvaldē, piedalās MK sēdēs un ministriju darba grupās, iknedēļas valsts sekretāru sanāksmēs, kā arī LR Saeimas komisiju sēdēs, lai nodrošinātu NVO kā ieinteresētās puses līdzdalību politikas dokumentu un tiesību aktu izstrādē un izmaiņu ieviešanā. Tajā jau iesaistījušies 125 biedri¹⁴⁸.

Šobrīd diemžēl netiek pietiekoši izmantots arī Diasporas Uzņēmēju konsultatīvas padomes potenciāls. Intervijas ar padomes locekļiem¹⁴⁹ liecina, ka padomes un PLEIF tālākai attīstībai ir nepieciešams piesaistīt jauno diasporu un veidot ciešāku sadarbību ar LIAA. Ideālā sadarbības variantā padomes locekļi, atkarībā no viņu darbības sfēras, tiktu pieslēgti jau esošām valsts vai likumprojektu darba grupām par viņu nozarēm/sfērām (LTRK vai Ārvalstu investoru padome Latvijā)¹⁵⁰, izvairoties no funkciju dublēšanās ar, piemēram, LTRK vai Ārvalstu investoru padome Latvijā. Kā viens no risinājumiem sarunās ar ekspertiem izskan, ka, līdzīgi kā Advance Australia, kāda koordinējoša vienota platforma varētu sevī apvienot dažādas profesionāļu tematiskās grupas. Šai jaunizveidotajai platformai nepieciešama ļoti specifiska struktūra, mērķi, vadība un regulāras tikšanās. Platformas dalībnieki censtos ietekmēt politikas procesu, iesaistoties dažādos lēmumu pieņemšanas posmos konkrētajās nozarēs – Saeimas komisiju sēdēs, sabiedriskajās apspriešanās u.c., strādātu ar eksistējošām struktūrām (piem., Tech-hub), kas labi pārzina vietējo situāciju un aktualitātes. Būtu nepieciešams atbalsts administratīvajam cilvēkam Rīgā, kas

¹⁴⁸ <http://nvo.lv/lv/news/page/par-mums-153/>

¹⁴⁹ Birka, I. (2016). Ministru prezidenta diasporas uzņēmēju konsultatīvās padomes locekļu interviju pārskats (nepublicēts).

¹⁵⁰ Turpat

koordinētu un nodrošinātu ar informāciju, t.sk. sekotu līdzi aktualitātēm un iesaistes iespējām. Motivācijas celšanai, svarīgi, lai dalībnieki redzētu, ka no viņu iesaistes ir kāds labums¹⁵¹. Papildus šai padomei nepieciešama Interneta tīklošanās vietne, kur uzzināt informāciju par aktualitātēm un iesaistes iespējām.

Ārvalstīs dzīvojošo Latvijas pilsoņu saiknes uzturēšanā ar Latvijas valsti liela nozīme ir iespējai piedalīties vēlēšanās, tautas nobalsošanās un parakstu vākšanās. Pētījumi liecina, ka ārvalstīs dzīvojošo Latvijas pilsoņu piedalīšanos vēlēšanās visvairāk ietekmē 1) vēlēšanu iecirkņu skaits un to ģeogrāfiskais novietojums un 2) motivācija¹⁵².

Pilsoņu skaits, kuri balso no ārvalstīm, katrās nākošajās vēlēšanās ir audzis¹⁵³: 12.Saeimas vēlēšanās ārzemēs nobalsoja lielākais nacionālo vēlēšanu laikā līdz šim reģistrētais pilsoņu - 23 116. Taču lielākoties tas skaidrojams ar diasporas apjoma pieaugumu: nobalsojušo cilvēku *īpatsvars* no visiem ārzemju balsstiesīgajiem turpina samazināties. 12.Saeimas vēlēšanās no oficiāli uzskaitītajiem ārvalstu balsstiesīgajiem nobalsoja nedaudz vairāk nekā ceturtdaļa - 26,42%, 11.Saeimas vēlēšanās - 27,34%, bet 10.Saeimas vēlēšanās - 30,46%. Kopumā no kopējā nobalsojušo pilsoņu skaita 12.Saeimas vēlēšanās ārzemēs nobalsoja 2,53%. Motivācija balstot diasporā, līdzīgi kā Latvijas sabiedrībā kopumā, nav augsta, īpaši ņemot vērā to, ka daudzi neplāno atgriezties Latvijā un ir iespāids, ka Latvijā notiekošais viņus tieši neietekmē. Pozitīvi vērtējams tas, ka ciešā sadarbībā ar diasporas organizācijām ārzemēs ir regulāri pieaudzis vēlēšanu iecirkņu skaits, taču papildus viens no būtiskākajiem uzdevumiem ir motivēt cilvēkus balsot un ietekmēt savu interešu aizstāvību¹⁵⁴. Pētījumā arī secināts, ka pašreizējais vēlēšanu modelis, kad diasporas balsis tiek pieskaitītas Rīgas reģionam, nemotivē līdzdalību vēlēšanās, un pētījumā kā piemērotākais atzīts vēlēšanu apgabala brīvās izvēles modelis, kas primāri ļauj stiprināt diasporas vēlēšanu piederības sajūtu Latvijai. Diasporas vēlēšanu aktivitāti būtu iespējams ievērojami paaugstināt, ieviešot elektroniskās balsošanas iespēju, jo ne katram ir viegli nokļūt līdz balsošanas iecirknim¹⁵⁵.

Papildus balsošanai, būtiski nodrošināt diasporas līdzdalību arī citās ikdienas praksēs, tādēļ NIPSIPP 2012.–2018.gadam tika iekļauti dažādi rezultatīvie rādītāji, kas raksturo tādas pilsoniskās līdzdalības formas kā iesaistīšanās nevalstiskajās organizācijās, brīvprātīgā darba veikšana un ziedošana. Pētījumi skaidri liecina, ka, lai veicinātu diasporas iesaisti, īpaša nozīme ir attālināto līdzdalības formu tādu kā manaballs.lv¹⁵⁶ piedāvājumam. Attiecībā uz diasporas iesaistīšanos Latvijas sabiedriskajā dzīvē, gandrīz vienīgā iesaistes forma, kurā piedalās salīdzinoši liels skaits diasporas, ir ziedojumu vākšana noteiktam mērķim vai līdzcilvēku vajadzībām Latvijā. Vājā

¹⁵¹ Turpat

¹⁵² Lulle et al. (2015a). Diasporas politiskā pārstāvniecība Latvijā un Eiropas Savienībā: Parlamentārā dimensija. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

¹⁵³ Turpat

¹⁵⁴ Turpat.

¹⁵⁵ Mieriņa et al. (2016c) Eiropā dzīvojošo Latvijas valstspiederīgo pilsoniskā aktivitāte. LU Filozofijas un socioloģijas institūts sadarbībā ar Eiropas Latviešu Apvienību (nepublicēts)

¹⁵⁶ Tā ir sabiedrības iniciatīvu platforma, kurā ikviens 16 gadu vecumu sasniedzis Latvijas pilsonis var ierosināt un parakstīt iniciatīvas labākas Latvijas veidošanai. Katra iniciatīva, ko paraksta vismaz 10 000 pilsoņu, nonāk Saeimā.

iesaistīšanās Latvijas nevalstisko organizāciju darbā liecina, ka Latvijā organizācijas šobrīd nepiedāvā pietiekošas attālinātas līdzdarbošanās iespējas¹⁵⁷.

Būtiska loma diasporas politiskās gribas nodošanā un informācijas diasporai izplatīšanā ir diasporas organizācijām, taču tās šobrīd saskata vairāk kā kultūras/izglītības organizācijas nekā interešu aizstāvības organizācijas¹⁵⁸.

Kopš 2010. gada ir būtiski palielinājies ārpus Latvijas dzimušo bērnu skaits, kuriem piešķirta Latvijas pilsonība. Viens no nozīmīgākajiem faktoriem, kas ietekmējis šī rādītāja pieaugumu, ir dubultpilsonības institūta atjaunošana.¹⁵⁹ Pētījumos pierādīts, ka pilsonības pieņemšana ne vien palielina pilsonisko iesaisti, bet arī stiprina emocionālo saikni ar valsti, identitāti un piederības sajūtu, mudina atgriezties Latvijā, vai, dzīvojot ārzemēs, dot savu ieguldījumu Latvijas attīstībā.

Atbalsta sniegšanai tiem, kuri vēlas atgriezties vai ir atgriezušies

Eksperti norāda, ka tikai retā pašvaldība ir apzinājusies sadarbības ar diasporu nozīmi un īsteno aktīvu sadarbību ar diasporu, piemēram, Cēsis, kamēr ievērojami **lielākā daļa nav aktualizējušas remigrācijas jautājumus savā dienaskārtībā**. Attiecīgi, ekspertu diskusijas kā arī citu valstu pieredzes analīze liecina, ka viens no iespējamiem diasporas politikas attīstības virzieniem Latvijā būtu stiprināt pašvaldību lomu saiknes ar diasporu uzturēšanā un remigrācijas atbalsta pasākumu sniegšanā. Jautāti par atbalstu, kas palīdzētu atgriezties Latvijā, daudzi remigranti min dažādus pašvaldības palīdzības veidus: 28% - atbalstu mājokļa meklēšanā¹⁶⁰, un vairāk nekā 15% - palīdzību zemes iegādē mājas celtniecībai, atsevišķu pakalpojumu grozu remigrantiem, informāciju par atbalstu ģimenēm ar bērniem, informāciju pašvaldības mājas lapā par remigrāciju un konkrētu atbalsta persona lai risinātu ar atgriešanos Latvijā saistītus jautājumus. Pašvaldību aktīvāka loma remigrācijas atbalsta sniegšanā būtu vērtējama pozitīvi, ņemot vērā diasporas pārstāvju lielo neuzticēšanos Latvijas valsts institūcijām¹⁶¹. Kā būtiskākos pašvaldību iesaistes veidus fokusgrupu diskusijas dalībnieki min tīklu veidošanu, nometņu organizēšanu, savu iedzīvotāju informēšanu, satiklošanu, kā arī palīdzību darba un mājokļa atrašanā¹⁶². Taču pirmais nepieciešamais solis būtu informatīvās saites uzturēšana ar aizbraukušajiem.

Aptauja “Latvijas emigrantu kopienas” parādīja, ka atgriešanos visbiežāk kavē grūtības atrast pieņemamu darbu un tas, ka nav pienācīga sociālā nodrošinājuma (minējuši ap

¹⁵⁷ Mieriņa et al. (2016) Eiropā dzīvojošo Latvijas valstspiederīgo pilsoniskā aktivitāte. LU Filozofijas un socioloģijas institūts sadarbībā ar Eiropas Latviešu Apvienību (nepublicēts)

¹⁵⁸ Turpat

¹⁵⁹ Baltic Institute of Social Sciences (2015). Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas jomu analīze Latvijā.

¹⁶⁰ Daudziem diasporas pārstāvjiem Latvijā nav mājvietas, uz kuru atrieties. Šobrīd aptuveni pusei ir māja vai dzīvoklis Latvijā (“Latvijas emigrantu kopienas” dati). Tikai dažas pašvaldības sniedz atbalstu.

¹⁶¹ Mieriņa, I. (2015b). Prom no mājām, tuvāk sirdij? Kā ilgstoša atrašanās ārpus Latvijas ietekmē politiskās attieksmes un politisko procesu vērtējumu Latvijā. *Akadēmiskā dzīve*, 51.

¹⁶² Padziļinātajās intervijās, remigranti atzīst, ka Latvijā mājokļu politika nav draudzīga «ienācējiem», jo pašvaldības īres dzīvokļus nepiedāvā (uz tiem ir garas rindas) vai arī piedāvā tik zemas kvalitātes dzīvokļus, kuros, lai dzīvotu, ir jāņem kredīts to remontam (Kļave, E., Šūpule, I. (2015). Remigrācijas procesa analīze: politika un prakse. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts).

80%), kā arī nav profesionālās izaugsmes vai uzņēmējdarbības iespēju Latvijā¹⁶³. Līdzīgi, atbildot uz jautājumu kādi atbalsta pasākumi visvairāk palīdzētu atgriezties Latvijā, aptaujā, gandrīz divas trešdaļas remigrantu norāda nodarbinātības iespējas ar atbilstošu atalgojumu. Aptuveni katrs trešais par vērtīgu uzskatītu informāciju par nodarbinātības iespējām un atbalsta programmas uzņēmējdarbības uzsākšanai.

Eksperti ir vienprātis, ka nepieciešams efektīvs portāls, kas savestu kopā profesionāļus ārzemēs, kas meklē darbu Latvijā, un darba devējus, kuri meklē un nevar atrast speciālistus. Aplūkojot pasaules praksi, var atzīmēt, piemēram, Bulgārijas pieredzi, kur portāls Back2BG.com ir radīts kvalificētiem bulgāru izcelsmes speciālistiem, lai palīdzētu apzināt profesionālās perspektīvas Bulgārijā un ļautu Bulgārijas firmām atrast augsti kvalificētus darbiniekus.¹⁶⁴ Arī Lietuvā izstrādāta mājas lapa backto.lt, kuras mērķis ir informēt (potenciālos) remigrantus par dažādām iespējām Lietuvā. Austrālijā darba piedāvājumi atrodami diasporas portālā Advance Australia. Latvijā šobrīd informāciju par darba piedāvājumiem piedāvā NVA (EURES), kā arī dažādi privāti darbiekārtošanās uzņēmumi, piemēram, CV.lv, Workingday, un citi. Īpaša remigrantiem domāta portāla nav. Remigranti paši visbiežāk norāda, ka atraduši darbu ar radu un draugu palīdzību (36%) vai atsaucoties uz darba piedāvājumiem (31%), bet ar NVA palīdzību darbu atradusi ļoti maza daļa remigrantu¹⁶⁵.

Lai nodrošinātu efektīvu informāciju remigrantiem par darba piedāvājumiem Latvijā, iespējama esošo darbiekārtošanās platformu pilnveidošana (pirms tam novērtējot to ērtumu lietotājiem)¹⁶⁶ vai jaunas platformas izstrāde. Ņemot vērā līdzšinējo pieredzi, ja tiek izstrādāts jauns risinājums, eksperti iesaka to darīt privātās partnerības (PPP) ietvaros, sadarbībā ar diasporas un citām nevalstiskajām organizācijām. Svarīgi, lai izvēlēto risinājumu pēc tam aktīvi popularizētu diasporas organizācijas, pašvaldības u.c. iesaistītās institūcijas un organizācijas.

Latvijā tāpat kā citās valstīs remigranti ir aktīvāki uzņēmējdarbībā nekā iedzīvotāji bez ārvalstīs gūtas pieredzes¹⁶⁷. Kā liecina “Latvijas emigrantu kopienas” pētījums¹⁶⁸, 18% vīriešu un 9% sieviešu - remigrantu ir pašnodarbināti vai uzņēmēji (salīdzinājumā ar attiecīgi 11% un 6% iedzīvotāju vidū kopumā). Vēl 20% respondentu plāno vai apsver iespēju tuvāko 6 mēnešu laikā nodibināt savu uzņēmumu, turklāt 19% tas būtu uzņēmums ārvalstīs, bet 17% - kopuzņēmums vai sadarbība ar ārvalstu partneriem. Atbalsts uzņēmējdarbības uzsākšanai ir viena no visvairāk sagaidītajām atbalsta formām remigrantu vidū.

Apzinoties ārzemēs gūtās pieredzes vērtību, dažādās valstīs (piem., Spānijā, Ekvadorā, Rumānijā) tiek piedāvāts īpašs atbalsts remigrantu nodarbinātībai un start-up

¹⁶³ “Latvijas emigrantu kopienas” dati (autores aprēķini)

¹⁶⁴ Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

¹⁶⁵ “Atgriešanās Latvijā” dati (autores aprēķini).

¹⁶⁶ Šobrīd tiek veikts pētījums, kura rezultāti būs pieejami rudenī.

¹⁶⁷ Hazans, M (2016). Atgriešanās Latvijā: remigrantu aptaujas rezultāti. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.; Wahba, J. (2015) Who benefits from return migration to developing countries? <http://wol.iza.org/articles/who-benefits-from-return-migration-to-developing-countries-1.pdf>

¹⁶⁸ Mieriņa, I. (2016a). Latvijas izcelsmes uzņēmēji ārpus Latvijas: raksturojums un sadarbības potenciāls; “Latvijas emigrantu kopienas” un “Atgriešanās Latvijā” dati (autores aprēķini),

projektiem¹⁶⁹. Kazahstānā atbalsta saņemšanai ir jāievēro prasība piecus gadus uzturēties vienā no noteiktajiem Kazahstānas 14 reģioniem. Latvijā šobrīd EM ir izveidojusi Facebook lapu «Atbalsts uzņēmējiem», kurā publicēta informācija par šobrīd pieejamo valsts atbalstu uzņēmējdarbības uzsākšanai un informāciju par plānotajām ES fondu programmām 2014.–2020. gada plānošanas periodā¹⁷⁰. Informāciju piedāvā arī NVA. Taču īpaša atbalsta tieši remigrantiem vai diasporai nav. Atsevišķs palīdzības veids, ko kā atbalstāmu minējuši daži eksperti, ir nodokļu atvieglojumi tiem reemigrantiem, kuri uzsāk Latvijā uzņēmējdarbību un, iespējams, rada vēl papildu darba vietas, tomēr piedāvājot šādu atbalstu, autoresprāt, tiktu pārkāpts vienlīdzības princips attiecībā pret Latvijā palikušajiem.

Iekļaujošās nodarbinātības pamatnostādnes 2015.–2020. gadam (IN pamatnostādnes), ietver aktīvās darba tirgus politikas instrumentus, kas vērsti uz to, lai sekmētu iedzīvotāju līdzdalību darba tirgū, vienlaikus mazinot risku, ka pārejas posms no vienas darba vietas uz citu varētu ieilgt. Iedzīvotāju grupām, kurām iekļaušanās darba tirgū ir apgrūtināta, IN pamatnostādnes paredz specifisku atbalsta pasākumu īstenošanu, ņemot vērā katras grupas individuālās vajadzības. Remigranti viennozīmīgi ir grupa, kurai – kā liecina pētījumu dati¹⁷¹ – pāreja no vienas darba vietas (ārvalstīs) uz citu (Latvijā) ir salīdzinoši grūta. Tiem, kas strādājuši izglītībai neatbilstošu darbu, nepieciešama zināšanu atsvaidzināšana, citiem, kas ieguvuši izglītību ārvalstīs, var rasties grūtības ar tās atzīšanu vai pielietošanu Latvijas darba tirgū, un vēl daļai ir grūti atrast darbu darba devēju aizspriedumu pret remigrantiem dēļ. Vājākie sociālie tīkli un informētība nostāda remigrantus neizdevīgākā pozīcijā attiecībā pret vietējiem, palielinot atkārtotas emigrācijas risku. Tādēļ, autoresprāt, būtu pamatoti definēt remigrantus kā vienu no īpašām mērķa grupām, kas var pretendēt uz īpašu atbalsta pasākumu kopumu.

Atbalsts un informācija, atgriežoties Latvijā

Remigrantiem un viņu ģimenes locekļiem tiek piedāvātas dažādas iespējas apgūt latviešu valodu. Saskaņā ar vienu no iepriekšējā perioda NIPSIPP 2012.–2018.gadam īstenošanas plānā noteiktajiem pasākumiem, NVA nodrošina valsts valodas apmācību bezdarbniekiem un darba meklētājiem t.sk. remigrantiem un viņu ģimenes locekļiem (no 15 gadu vecuma). Programmas valsts valodas apguvei secīgi dažādos līmeņos var apgūt trīs reizes gadā dažādos Latvijas reģionos. 2014.–2016.gadā Reemigrācijas plāna ietvaros SIF pārraudzībā tika īstenota valsts programma «Latviešu valodas apguve». Tās ietvaros noslēdza 4 projektu īstenošanas līgumus par latviešu valodas apmācību organizēšanu remigrantiem un viņu ģimenes locekļiem par kopējo finansējumu 86 100 EUR, apmācot gandrīz 400 kursantu¹⁷², taču programma ir noslēgusies un netika turpināta. LVA interneta vietnē www.valoda.lv¹⁷³ ir pieejams plašs latviešu valodas mācību līdzekļu un metodisko materiālu klāsts, tostarp latviešu valodas mācību līdzekļi

¹⁶⁹ Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

¹⁷⁰ Kļave, E. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: mērķa grupas perspektīva.

¹⁷¹ Hazans, M (2016). Atgriešanās Latvijā: remigrantu aptaujas rezultāti. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

¹⁷² LR Ekonomikas ministrija (2017). Informatīvais ziņojums par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gada izpildi

¹⁷³ Par vietnes popularitāti un tās pieaugumu liecina tas, ka 2016.gadā interneta vietne apmeklēta 174,2 tūkst. reizes (1,1 milj. lapu skatījumi).

pieaugušajiem. Tie tiek regulāri popularizēti dažādos semināros, diskusijās un publiskos pasākumos.¹⁷⁴ IZM sadarbībā ar LU un citām augstskolām organizē latviešu valodas kursus studentiem, kuri uzsāk mācības Latvijā, taču ne katrs par šādiem kursiem ir informēts.

Pētījumi liecina¹⁷⁵, ka latviešu valodas apguves atbalsta sniegšana remigrantu ģimenes locekļiem ir svarīga, jo valoda var būt šķērslis ģimenei pārcelties uz Latviju, ja šāds lēmums tiek pieņemts. Tomēr eksperti nav vienprātis, vai šos kursus vajadzētu apmaksāt valstij. Šobrīd atgriešanās gadījumi Latvijā, ja dzīvesbiedrs ir ārvalstnieks, kurš latviešu valodu nepārvalda, nav bieži. Runājot par pašiem remigrantiem, pieaugušu cilvēku valodas prasmes, lai gan laika gaitā piemirstas, tomēr pilnībā zaudētas netiek, un tās var atsvaidzināt vienkārši ikdienas komunikācijā vai pašmācībā. Lielāka problēma ir latviešu valodas zināšanu nepietiekamība remigrantu bērnu vidū¹⁷⁶. Kā liecina aptauja "Atgriešanās Latvijā", grūtības iekļauties valodas vidē var būt viens no neapmierinātības ar atgriešanās procesu iemesliem, palielinot atkārtotas aizbraukšanas risku¹⁷⁷.

Šobrīd diasporā vērojams liels pesimisms attiecībā uz situāciju Latvijā. Jaunā diaspora ļoti kritiski vērtē Latvijas ekonomisko situāciju: 73% vērtē to kā sliktu vai ļoti sliktu un tikai 20% uzskata, ka tā uzlabojas un 41% - pasliktinās. Daudz pozitīvāks ir vecās diasporas priekšstats (46% sliktas, 43% uzlabojas, 24% pasliktinās)¹⁷⁸. No tiem, kuri emigrēja 2000.g. vai vēlāk, aptuveni puse (53%) domā, ka iespējas atrast viņu kvalifikācijai un prasmēm atbilstošu darbu Latvijā ir drīzāk vai ļoti sliktas; 85% domā, ka iespējas atrast darbu ar viņus apmierinošu atalgojumu Latvijā ir sliktas. Lai gan reālā situācija, iespējams, nav tik slikta, diasporas uztverē dažādu iemeslu dominē pesimisms. Šis priekšstats daudzus attur no tā, lai apsvērtu iespēju atgriezties¹⁷⁹. Svarīgi atcerēties arī, ka motivācija atgriezties nav saistīta tikai ar esošo situāciju, bet arī ar to, kādas situācijas izmaiņas tiek sagaidītas nākotnē. Tādēļ svarīgi, lai komunikācijā parādītos arī pozitīvas ziņas, pozitīvi stāsti par atgriešanās pieredzi, šķēršļiem, kas tika novērsti, kā arī izmaiņām, ko izdevies panākt situācijas uzlabošanā valstī un atbalsta nodrošināšanā remigrantiem. Svarīgi radīt skaidru pārlicību par valsts pozitīvu virzību un stabilu attīstību, kā arī dažādām iespējām, ko piedāvā valsts.

Pētījumi liecina, ka 48% diasporas pārstāvju ir augstākā izglītība, turklāt 30% no viņiem tā iegūta ārpus Latvijas. Tātad, kopumā 14% diasporas pārstāvju ir ārvalstīs iegūts diploms. Ārvalstīs iegūtās izglītības atzīšanas procedūras vienkāršošana arī ir viena no politikām, kas vērsta uz to, lai samazinātu dažādas administratīvās barjeras diasporas pārstāvjiem, kuri vēlas atgriezties izcelsmes valstī. Latvijā Izglītības likuma

¹⁷⁴ E.Kļave (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums politikas mērķa grupas perspektīva.

¹⁷⁵ Kļave, E., Šūpule, I. (2015). Remigrācijas procesa analīze: politika un prakse. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

¹⁷⁶ Mieriņa, I. (2016). Bērnu valodu prasme un latviešu valodas zudums/ zuduma intensitāte jaunajās mītnes zemēs.

¹⁷⁷ Hazans, M (2016). Atgriešanās Latvijā: remigrantu aptaujas rezultāti. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

¹⁷⁸ "Latvijas emigrantu kopienas" dati (autores aprēķini)

¹⁷⁹ "Latvijas emigrantu kopienas" dati rāda, ka tie, kuri ir optimistiskāk noskaņoti par Latvijas ekonomikas stāvokli un attīstību, vairāk uzticības Latvijas politikajām institūcijām, drīzāk atriezīsies (autores aprēķini).

11.1 pants regulē ārvalstīs iegūtās izglītības atzīšanas procesu Latvijā, un to īsteno Akadēmiskās informācijas centrs, un tas ir maksas pakalpojums¹⁸⁰.

Salīdzinoša dažādu valstu remigrācijas politikas analīze parāda, ka visas valstis cenšas nodrošināt diasporas pārstāvjus ar nepieciešamo informāciju par personas pārcelšanos uz izcelsmes valsti un uzturēšanos tajā¹⁸¹. Informatīvais atbalsts ir viena no galvenajām aktivitātēm arī Reemigrācijas atbalsta pasākumu plānā, un caurvij vairākus apjomīga tvēruma pasākumus un aktivitātes.

Latvijā informācija par atgriešanos Latvijā ir izvietota vienotajā valsts un pašvaldību pakalpojumu portālā www.latvija.lv. Sadaļā "Atgriešanās Latvijā" ir aptvertas šādas tematiskās jomas: darbs, izglītība, uzņēmējdarbība, dzīvesvieta, veselība, repatriācija un pilsonība, kā arī sociālā aizsardzība. Atsevišķa informatīva sadaļa «Tautiešiem ārzemēs» ir izveidota arī ĀM mājas lapā¹⁸², un tajā ir atrodamā ne tikai informācija par diasporai aktuāliem jautājumiem (konsulārais atbalsts, diasporas konferences u.c.), bet arī informācija par atgriešanos Latvijā¹⁸³. PMLP savā interneta vietnē regulāri atjauno informāciju par tādiem jautājumiem kā dubultpilsonība un repatriācija, kā arī iestādes sniegtajiem pakalpojumiem. Valsts kanceleja 2015. gadā portālā draugiem.lv ir izveidojusi interaktīvo spēli "Tavs ceļvedis par pārcelšanos uz Latviju", kuras mērķis ir atraktīvā veidā iepazīstināt ar informāciju, ar kuru būtu nepieciešams iepazīties pirms atgriešanās Latvijā. NVA EURES portāls arī piedāvā informāciju par dzīvi un darbu Latvijā. Informācija, kas bieži vien interesē potenciālos remigrantus, pieejama arī trešo valstu pilsoņiem domātajā <http://www.integration.lv/> un <http://dzivotlatvija.lv/>. Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna ietvaros EM ir izstrādājusi infografiku "Atgriešanās Latvijā: kur atrast atbildes uz svarīgiem jautājumiem"¹⁸⁴, kurā ir atrodams norādes uz dažādām valsts institūciju mājas lapām, kas piedāvā informāciju par ar atgriešanos saistītiem jautājumiem. PMLP ar ES atbalstu ir sagatavojusi informatīvo bukletu¹⁸⁵, kurā repatriantiem sniegta pamatinformācija par dzīvi Latvijā, mājokļa jautājumiem, nodarbinātību, izglītību, veselības aprūpi utt. Tomēr ne vienmēr pasniegtā informācija atbilst mērķa grupas vajadzībām. Eksperti atzīmē, ka, jo vienkāršāk informāciju pasniedz, jo vairāk iespējams ieinteresēt tos, kuri vēl tikai domā par atgriešanos, tādēļ, pēc viedokļu apmaiņas, diskusijas dalībnieki vienojas, ka būtu nepieciešams atsevišķs kvalitatīvs un pievilcīgs informācijas kanāls – vienota mājas lapa diasporai, kas sniegtu vienkāršu informāciju tiem, kuri vēlas atgriezties (līdzīgi kā Lietuvā un citās valstīs), par viņiem aktuāliem jautājumiem, un Latvijas valstij būtu jāsniedz atbalsts šādai mājas lapai. Lai neveidotu jaunu mājas lapu, iespējams atbalstīt jau eksistējošo un veiksmīgi darbojošos [integration.lv](http://www.integration.lv/), kas vienlaikus varētu sniegt informāciju gan diasporas pārstāvjiem, gan trešo valstu pilsoņiem un citiem indivīdiem, kas pārcēlas uz dzīvi Latvijā.

Pasaules prakse liecina, ka informāciju un konsultācijas remigrantiem parasti cenšas nodrošināt gan attālināti, gan klātienē. Lietuvā konsultācijas tiem lietuviešiem, kuri

¹⁸⁰ Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red. I. Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

¹⁸¹ Turpat.

¹⁸² <http://www.mfa.gov.lv/lv/tautiesiem-arzemes/>

¹⁸³ Kļave, E. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: mērķa grupas perspektīva.

¹⁸⁴ LR Ekonomikas ministrija (2013). Atgriešanās Latvijā: kur atrast atbildes uz svarīgiem jautājumiem? (infografika). http://www.mfa.gov.lv/data/file/atgriesanas_latvija.png

¹⁸⁵ PMLP (N.D.) Informācija trešo valstu valstspiederīgajiem repatriantiem. <http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/anketas/LV.pdf>

atgriežas vai plāno atgriezties, sniedz Starptautiskās Migrācijas organizācijas Lietuvas filiāle. Konsultācija aptver jautājumus par darba meklēšanu, sociālo aizsardzību, izglītību, veselību un ģimenes locekļu atgriešanos. Pakalpojumā ir nodrošināta arī informatīva mājaslapa lietuviešu valodā. Igaunijā informatīvos pakalpojumus nodrošina Integrācijas un migrācijas fonds “Mūsu cilvēki” (MISA). Informāciju iespējams saņemt gan klātienē, gan konsultējoties ar telesakaru lietojumprogrammas skype vai e-pasta starpniecību. Informāciju un konsultācijas nodarbinātības jautājumos nodrošina elektroniskais portāls <http://www.workinestonia.com>. Polijā informācijas nodrošināšana tiek īstenota galvenokārt ar interneta portāla starpniecību. Arī Latvijā tādas iestādes, kur remigranti varētu griezties ar sev neskaidriem jautājumiem klātienē vai uzdot jautājumus attālināti, un kas būtu domāta tieši viņiem, Latvijā nav, kaut arī Reemigrācijas plāns to paredzēja.

Iedziļinoties jautājumā par nepieciešamo informāciju, Latvijas remigrantu intervijas liecina, ka jomas un jautājumi, par kuriem cilvēkiem ir svarīgi būt informētiem, ir saistīti galvenokārt ar viņu reintegrāciju sabiedrībā. Pirmkārt, būtiska joma ir sociālā aizsardzība. Esošā pieredze rāda, ka cilvēki šos jautājumus risina patstāvīgi, meklējot informāciju internetā, konsultējoties ar paziņām, kuriem ir atbilstošās kompetences vai pieredze. Citas jomas, par kurām remigrantiem ir radušies jautājumi, ir mājoklis un bērnu iekļaušanās izglītības sistēmā¹⁸⁶. Aptaujā “Atgriešanās Latvijā” vairāk nekā 20% respondentu minēja, ka atgriezties palīdzētu informācija par ārvalstu un Latvijas sociālās apdrošināšanas sistēmas pakalpojumu salāgošanu¹⁸⁷.

Reemigrācijas pasākumu atbalsta plānā tika paredzēta, kaut netika ieviesta dzīvē, “vienas pieturas” principa nodrošināšana – noteikta institūcija, kas sniedz informāciju un konsultācijas jautājumos, kas attiecas uz personas pārcelšanos un uzturēšanos Latvijā, tostarp attālināti. Iestrādes jau ir izveidotas, taču līdz šim to realizēšanai nav piešķirts finansējums. Kontaktpunkts, kur vienuviet koncentrētos spēki no dažādām valsts institūcijām - NVA, LM, PMLP un citām iestādēm - un kas palīdzētu risināt dažādus remigrantiem aktuālos jautājumus (kā iekārtot bērnu bērnu dārzā, kā jāmaksā nodokļi, kas notiek ar pabalstiem utml.) ir svarīgs veiksmīgākai remigrantu integrācijai Latvijā sabiedrībā, būtiski uzlabojot šī pakalpojuma ērtumu. Šāda prakse ir daudzās valstīs un, kā norāda SIF pārstāvji, pieredze ar Nacionālās integrācijas centru, kas darbojās pēc līdzīga principa, apliecina modeļa efektivitāti. 2015.gada 1.jūlijā NIC izbeidza savu darbību, ņemot vērā to, ka beidzās Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda finansējums. Īstenošanai nepieciešamo finansējuma pieprasījumu SIF iesniedza kā jauno politikas iniciatīvu gan 2015.gada, gan 2016.gada budžeta izstrādes gaitā, taču finansējums netika piešķirts¹⁸⁸.

Pētījums “Atgriešanās Latvijā” parādīja, ka remigranti, kuriem nebija nekādu grūtību adaptēties Latvijā, ir daudz vairāk tendēti palikt Latvijā un daudz vairāk apmierināti ar dzīvi nekā tie, kuri piedzīvoja grūtības. Šobrīd jau dažus gadus darbojas Valsts un pašvaldību vienotie klientu apkalpošanas centri (VPVKAC), ko koordinē

¹⁸⁶ Kļave, E., Šūpule, I. (2015). Remigrācijas procesa analīze: politika un prakse. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

¹⁸⁷ Hazans, M (2016). Atgriešanās Latvijā: remigrantu aptaujas rezultāti. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

¹⁸⁸ LR Ekonomikas ministrija (2017). Informatīvais ziņojums par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gada izpildi

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. Drīzumā plānots šādus centrus izveidot katrā Latvijas pilsētā un, no 2018.g. padarīt latvija.lv lapu pieejamāku cilvēkiem, kam nav Latvijas banku kartes. Plānots arī veikt turpmāku lietojamības pilnveidi, apzināt informāciju, kas vēl būtu šajā sadaļā iekļaujama vai precizējama, kā arī rast risinājumu tam, kādā veidā turpmāk tiks koordinēta portāla www.latvija.lv sadaļā *Atgriešanās Latvijā* aktuālās informācijas ievietošana un atjaunošana¹⁸⁹. Tādēļ kā iespējams risinājums ir vienas pieturas principa nodrošināšana uz VPVKAC bāzes, sasaistot to ar latvija.lv kā galveno informācijas par valsts pakalpojumiem, pārceļoties uz Latviju, avotu. Jāatzīmē, ka tikko MK ir atbalstīts 425 000 EUR finansējums VARAM pilotprojekta īstenošanai pašvaldībās remigrācijas atbalstam 2018.gadā.

Uz diasporu un remigrantiem vērstie pasākumi nesīs maz labuma, ja mērķa grupa par tiem nebūs informēta. Tādēļ nav pārsteidzoši, ka kā galveno rādītāju remigrācijas un diasporas politiku efektivitātei vairāki intervētie eksperti minējuši ārzemēs dzīvojošo Latvijas valstspiederīgo informētības par saistošo politikas plānošanas dokumentu saturu un Latvijas piedāvātajām iespējām paaugstināšanos¹⁹⁰. “Latvijas emigrantu kopienas” dati liecina, ka 2014.gada rudenī 12% diasporas pārstāvju - 44% no tiem, kuri ir meklējuši informāciju par atgriešanos - nav varējuši to atrast. Satraucoši, ka diasporas vidū informētība par Reemigrācijas atbalsta pasākuma plānu 2012-2016.gadam bija ļoti vāja - 59% pēc 2000. izbraukušo nebija dzirdējuši par Reemigrācijas atbalsta plānu, tikai 10% zināja, ko tas ietver. Padziļinātās intervijas atklāja, ka nereti tika pārprasts plāna mērķis, turpretī jautāti par konkrētiem pasākumiem, diasporas pārstāvji tos novērtēja pozitīvi¹⁹¹.

Informācijas trūkums ir biežākais iemesls, kādēļ diasporas pārstāvji nesūta savus bērnus uz diasporas nedēļas nogales skolām un nometnēm, un kavē arī iesaisti diasporas organizācijās kopumā¹⁹². Ņemot vērā kopējo diasporas mediju patēriņu, jāsecina, ka informācija par šiem jautājumiem nepietiekoši parādās medijos, kurus visbiežāk izmanto ārpus Latvijas dzīvojošie.

Ģimenēm atgriežoties Latvijā, viena no aktuālākajām problēmām ir bērnu veiksmīga iekļaušanās Latvijas izglītības sistēmā. Pirmais solis, atgriežoties Latvijā, daudziem vecākiem ir bērna pieteikšana un reģistrācija izglītības iestādēs Latvijā, un tā nereti rada sarežģījumus vietu trūkuma bērnu dārzos dēļ¹⁹³.

2015. gadā tika izstrādāti MK noteikumi Nr. 591 “Kārtība, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un speciālajās pirmsskolas izglītības grupās un atskaitīti no tām, kā arī pārcelti uz nākamo klasi”, kas nosaka arī kārtību, kādā skolēni, kas atgriežas no mācībām citā valstī, tiek uzņemti izglītības iestādēs¹⁹⁴. Izvērtējot karu individuālo gadījumu, ar direktora rīkojumu skola nosaka viena mācību gada laikā

¹⁸⁹ Turpat

¹⁹⁰ Kārklīņa, I. Kļave, E. (2015). Remigrācijas un diasporas politikas Latvijā ekspertu skatījumā. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

¹⁹¹ “Latvijas emigrantu kopienas” dati (autores aprēķini)

¹⁹² Turpat.

¹⁹³ Kļave, E., Šūpule, I. (2015). Remigrācijas procesa analīze: politika un prakse. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

¹⁹⁴ Kļave, E. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: mērķa grupas perspektīva.

http://fsi.lu.lv/userfiles/file/ESF_Latvijas_emigrantu_kopienas/Ex-ante/FSI_Klave_Remigrācijas_politikas_novertejums.pdf

īstenojamais valsts finansētais atbalsta pasākums obligātās pamatizglītības ieguvei – latviešu valodas prasmes pilnveidei un mācību priekšmetu, kas atšķiras Latvijas un izglītojamā iepriekš apgūtajā izglītības programmā. Atbilstoši jaunajam pedagogu algu modelim, atbalsta pasākumu izglītojamiem ar ārvalstu izglītības pieredzi finansēšanai skolas varēs izmantot t.s. “13% direktora motivācijas fondu”¹⁹⁵. Finanšu atbalstu remigrējušo skolēnu iekļaušanās veicināšanai nodrošina arī atsevišķas pašvaldības¹⁹⁶. Ņemot vērā atbalsta nepieciešamību un daudzveidību gan skolēniem, gan vecākiem, gan skolotājiem, ko ir apstiprinājuši arī līdz šim veiktie pētījumi, to īstenošanai piešķirtais finansējums IZM kā atbildīgajai institūcijai vērtējams kā nepietiekams¹⁹⁷.

Lai gan atbalstu nodrošina dažādos veidos, tas bieži vien neseko skolēnam un daudz kas atkarīgs no skolas direktora un skolotāju entuziasma¹⁹⁸. Lai nodrošinātu efektīvu remigrējušo skolēnu integrēšanu, skolām būtu nepieciešams papildu finansējums¹⁹⁹. Piemēram, Lietuvā valsts politika paredz, ka to skolēnu apmācībai, kas atgriežas un ārvalstīs ir pavadījuši vairāk nekā gadu, tiek paredzēts par 30% lielāks finansējums. Igaunijā skolēniem–remigrantiem tiek izmantoti tie paši instrumenti, kurus lieto tad, kad cenšas integrēt izglītības sistēmā jauno imigrantu bērnus – individuāla pieeja un pielāgots mācību plāns²⁰⁰. Lai finansējums nonāktu tur, kur tas visvairāk nepieciešams, tas būtu ciešāk jāsaista ar skolu datiem par remigrējušo skolēnu skaitu. IZM apkopotie dati liecina, ka 2013./2014.mācību gadā vispārējās izglītības iestādēs mācījās 492 skolēni, kuri bija atgriezušies no mācībām ārpus Latvijas, no tiem 283 skolēni (58%) pirms emigrācijas bija mācījušies Latvijā, savukārt 209 skolēni (42%) iepriekš Latvijā nav mācījušies²⁰¹.

Izglītības attīstības centra (IAC) aptaujā²⁰² par jauniebraucēju un remigrantu situāciju Rīgas skolās, 86% skolu norāda, ka skolā šobrīd mācās vai ir mācījušies bērni, kas ieradusies Latvijā no citām valstīm. Lai arī raksturotais reemigrējušo izglītojamo adaptācijas process kopumā ir vērtējams kā pozitīvs, tikai četri (no 36) pedagogi IKVD aptaujā²⁰³ norādīja, ka izglītojamajam, kurš atgriezies no mācībām citā valstī un turpina

¹⁹⁵ Pičukāne, J.Mihailovs (2017). Izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi integrācija Latvijas izglītības sistēmā: tiesiskais regulējums, problēmas, risinājumi.

http://maciunmacies.valoda.lv/images/Maci/Diaspora_MacibuMateriali/Raksts_Mihailovs_Picukane.pdf

¹⁹⁶ IAC (2014). Situācijas izpētes apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgizglītojošajās skolās

http://www.iksd.riga.lv/upload_file/IKSD_pievienotie/0_2014/2014_05/Situācijas%20izpēte%20jauniebr_Rīgas%20sk_2014.pdf

¹⁹⁷ 2014. gadā 6.2., 6.3. pasākumiem plānoti bija 46 000 LVL (65 452 EUR), 2015. gadā — 43 000 LVL (61 183 EUR), 2016. gadā — 48 000 LVL (68 297 EUR). (Kļave, E., 2015)

¹⁹⁸ Gross, D. (2016). A case study of language education policy regarding children of remigrated nationals and its implementation in the education system. Monash University.

¹⁹⁹ IAC (2014). Situācijas izpētes apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgizglītojošajās skolās

²⁰⁰ Kļave, E. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: mērķa grupas perspektīva.

²⁰¹ LR Ekonomikas ministrija (2017). Informatīvais ziņojums par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gada izpildi.

²⁰² IAC (2014). Situācijas izpētes apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgizglītojošajās skolās

²⁰³ IKVD (2014). Vispārējās izglītības iestāžu izglītojamo, kuri atgriezušies no mācībām citā valstī, iekļaušanās Latvijas izglītības sistēmā.

http://www.ikvd.gov.lv/assets/files/2013/citi/iesniegumi/20102014_117_6_ZINOJUMS_PAR_ANAL_lab.pdf

mācības Latvijā, nebija nepieciešami īpaši atbalsta pasākumi. Prakse liecina, ka atbalsta pasākumi nepieciešami vidēji vienu - trīs gadus²⁰⁴.

Jau šobrīd diasporas skolēniem ir iespējams vienoties par īstermiņa vizītēm Latvijas skolās, lai gūtu priekšstatu par mācībām Latvijas skolās. Iniciatīvas aizsācēja ir Juglas vidusskola, taču šobrīd šādas vizītes iespējamās vairākās skolās.

Aptaujas apliecina, ka skolu latviešu valodas skolotāji bieži vien nav gatavi darbam ar jauniebraucēju bērniem: viņu ikdienas darbs, mācot latviešu valodu ikdienā krasi atšķiras no jauniebraucēju vajadzībām apgūt valodu²⁰⁵. Tādēļ jau Reemigrācijas atbalsta pasākumu plānā tika paredzēta Latvijas pedagogu sagatavošana darbam ar bērniem, kuriem pēc prombūtnē gūtās pieredzes jāiekļaujas Latvijas izglītības sistēmā. Skolotājiem ir pieejamas dažādas profesionālās attīstības iespējas – starpkultūru kompetences kursi, kursi skolotājiem, kas strādā ar remigrējušiem bērniem, bilingvālās izglītības kursi²⁰⁶. Piemēram, 2016.gadā tālākizglītībasursos *Pedagogu profesionālās kompetences pilnveide darbā ar reemigrējušiem bērniem un imigrantiem* izglītoti 157 pedagogi.²⁰⁷ Diemžēl kursi bieži vien tiek organizēti sporādiski un parasti pieļauj tikai nelielu dalībnieku skaitu (t.i., tajos piedalās tikai neliela daļa skolotāju). Skolotāji izvēlas apmeklēt kurus brīvprātīgi un bieži vien – tikai tad, kad apzinās vajadzību (t.i., skolā ierodas bērns, kam nepieciešams atbalsts), un tad jau ir par vēlu, tādēļ ne visiem skolotājiem ir zināšanas un prasmes strādāt starpkultūru vidē. Lai sagatavotu skolotājus darbam ar remigrējušiem bērniem, vissvarīgāk pievērst uzmanību skolotāju apmācībai latviešu valodas kā svešvalodas (vai, ideālā gadījumā, izcelsmes (*heritage*) valodas) mācīšanā, starpkultūru komunikācijā un satura un valodas-integrētā mācīšanā²⁰⁸.

Ņemot vērā ierobežoto pieredzi ar jauniebraucējiem, skolām un skolotājiem trūkst rekomendāciju, konsultāciju un pozitīvās prakses piemēru jauniebraucēju un reemigrantu veiksmīgai iekļaušanai skolā. Skolotāji norāda, ka šo jautājumu varētu risināt viena koordinējoša atbalsta iestāde un/vai vietne, kur būtu apkopoti materiāli, konsultācijas par darbu ar jauniebraucējiem skolā un labās prakses piemēri. Šobrīd katra skola cenšas darboties ar saviem spēkiem, atbilstoši pieejamajiem resursiem²⁰⁹.

Pēdējos gados panākts ievērojams progress attiecībā uz dažādu palīgmateriālu pieejamību skolotājiem darbam ar remigrējušiem bērniem un jauniebraucējiem. LVA mājas lapā pieejama publikācija “Ikviens ir gaidīts skolā!”- metodoloģisks atbalsts skolotājiem, lai veicinātu nesen iebraukušo skolēnu un to ģimeņu integrēšanu. Tikko

²⁰⁴ Pičukāne, J.Mihailovs (2017). Izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi integrācija Latvijas izglītības sistēmā: tiesiskais regulējums, problēmas, risinājumi.

²⁰⁵ IAC (2014). Situācijas izpētes apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgizglītojošajās skolās

²⁰⁶ LVA, Reemigrācijas atbalsta pasākuma plāna ietvaros LVA organizēja kursus profesionālās pilnveides kursos 36 stundu apjomā vispārīgizglītojošo skolu pedagogiem par reemigrācijas problemātiku un atbalstu remigrējušajiem skolēniem, kuros 2013. gadā izglītoti 19, 2014. gadā – 36 pedagogi, savukārt 2015. gadā – 79 pedagogi (LR Ekonomikas ministrija, 2017).

²⁰⁷ LR Ekonomikas ministrija (2017). Informatīvais ziņojums par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gada izpildi

²⁰⁸ Gross, D. (2016). A case study of language education policy regarding children of remigrated nationals and its implementation in the education system. Monash University.

²⁰⁹ IAC (2014). Situācijas izpētes apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgizglītojošajās skolās.

publicēts arī metodiskais materiāls izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi integrācijai Latvijas izglītības sistēmā²¹⁰. maciunmacies.lv ir pieejamas latviešu valodas mācību programmas dažāda vecuma diasporas skolēniem, un eksperti norāda, ka tos iespējams izmantot arī remigrantiem. Taču vienotu vadlīniju vai regulu, kas noteiktu vienotu pieeju attiecībā uz šādiem bērniem, šobrīd Latvijā nav²¹¹. Atbildība ir uz skolotāju, no kura tipiski tiek sagaidīts iezīmēt individuālo plānu. Plāna sastādīšana ir ļoti laiktietilpīga, un finansējums darbam ar remigrējušiem bērniem - nepietiekams²¹². Situāciju daļēji risinātu strukturētāka pieeja darbam ar remigrējušiem bērniem.

Neraugoties uz to, ka daudz dažādi materiāli jau ir pieejami, IKVD pētījumā²¹³ nedaudz vairāk nekā puse no aptaujātajiem pedagogiem un skolu direktoriem atzina, ka nezina, kur meklēt informāciju un atbalsta materiālus, kas saistīti ar reemigrējušo izglītojamo mācībām. Skolotāju darbu atvieglotu daudzveidīgāks materiālu un mācību līdzekļu klāsts darbam ar jauniebraucējiem un remigrantiem²¹⁴, turklāt svarīgi izvairīties no situācijām, kad skolotāji izmanto valodas pasniegšanas materiālus, kas domātas Latvijas minoritātēm (latviešu valoda kā otrā valoda)²¹⁵.

Kad bērns uzņemts skolā (novērtēts un nozīmēta klase), skolai ir pienākums tam nodrošināt atbalsta pasākumus²¹⁶. Skolas visbiežāk sniedz šādu atbalstu: papildu konsultācijas, nodarbības un individuāls pedagoga darbs ar izglītojamo gan mācību stundas laikā, gan ārpus mācību stundām²¹⁷. Diferencēti uzdevumi, individuāls darba plāns, klases audzinātāja, logopēda un sociālā darbinieka atbalsts, pedagoga palīgs u.c. tiek izmantoti samērā reti. Kopumā, statistika liecina, ka speciālistu palīdzība bija nepieciešama aptuveni 10% remigrējušo bērnu; palīdzība bija vairāk nepieciešama konkrētu mācību priekšmetu apgūvē (latviešu valoda, matemātika, krievu valoda)²¹⁸.

Liesma Ose²¹⁹, aptaujājot arī remigrējušos bērnus, secina, ka galvenā bērnu reintegrācijas atslēga ir ātra valodas apguve. Somijā bērniem pirms mācību uzsākšanas

²¹⁰Pičukāne, J.Mihailovs (2017). Izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi integrācija Latvijas izglītības sistēmā: tiesiskais regulējums, problēmas, risinājumi.

²¹¹ Kārklīņa, I. Kļave, E. (2015). Remigrācijas un diasporas politikas Latvijā ekspertu skatījumā. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

²¹² IKVD (2014). Vispārējās izglītības iestāžu izglītojamo, kuri atgriezušies no mācībām citā valstī, iekļaušanās Latvijas izglītības sistēmā.

²¹³ Turpat

²¹⁴ IAC (2014). Situācijas izpēti apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgizglītojošajās skolās

²¹⁵ Gross, D. (2016). A case study of language education policy regarding children of remigrated nationals and its implementation in the education system. Monash University.

²¹⁶ IZM ir apkopojis informāciju par to, kādi atbalsta mehānismi ir pieejami remigrantu bērniem Latvijas skolās (Ose, 2015), p.187)

²¹⁷ IKVD (2014). Vispārējās izglītības iestāžu izglītojamo, kuri atgriezušies no mācībām citā valstī, iekļaušanās Latvijas izglītības sistēmā.

²¹⁸ Gross, D. (2016). A case study of language education policy regarding children of remigrated nationals and its implementation in the education system. Monash University.

²¹⁹ Ose, L. (2015). Skolotāja faktors: pedagogi dialogā ar bērniem un jauniešiem, kas atgriezušies Latvijā. Radot iespējas attīstībai: diasporas bērnu un jauniešu izglītība. (red. Lulle, A., Kļave, E.) Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.

tiek nodrošināti īpaši valodu kursi daudzu stundu garumā²²⁰. Arī Latvijā skolas²²¹, risina jautājumu ar intensīvu valodas apguvi pirmo mēnešu, pusgada un gada laikā un papilduresursu piesaisti, taču visas šīs aktivitātes norisinās, kad bērns jau uzsācis mācības skolā. Kamēr pieaugušajiem remigrantiem ir pieejami dažādi valodu kursi, bērniem kursu piedāvājuma intensīvai valodas apguvei gandrīz nav, tādēļ latviešu valodas mācības bērniem pilnībā jānodrošina skolai un vecākiem, kas ne vienmēr veiksmīgi izdodas.²²² Iestājoties skolā, būtu jānovērtē skolēna valodas zināšanas, un attiecīgi jānozīmē latviešu valodas kā svešvalodas (vai etniski mantotās valodas) intensīvajosursos, līdz tie sasniedz noteiktu līmeni. Tas ļoti palīdzētu samazināt stresu gan skolēniem, gan skolotājiem²²³.

Praksē, lai nodrošinātu pilnvērtīgāku un daudzveidīgāku atbalstu izglītojamiem ar ārvalstu pieredzi, tiek izmantotas arī interešu izglītības iespējas. Maz izmantots resurss Latvijā, bet salīdzinoši populārs ārvalstīs, ir uzticības jeb atbalsta personas norīkošana izglītojamajam no klasesbiedru vai gados vecāk izglītojamo vidus, kas palīdz iejusties²²⁴. Instruments, kuru jau šobrīd izglītības iestādes var izmantot, ir skolas atbalsta komandas, kas tiek veidotas ar mērķi veiksmīgāk īstenot iekļaujošas izglītības principus un palīdzētu katram skolēnam iegūt kvalitatīvu izglītību²²⁵. Dažās valstīs kā, piemēram, ASV un Lietuvā, bērniem, kuri vāji pārvalda valsts valodu, tiek piedāvātas mācības “izlīdzinošajās klasēs”, kur īpaši sagatavoti skolotāji nodrošina ātru un veiksmīgu iekļaušanos skolā. Svarīga arī regulāra sadarbība ar vecākiem.

Izglītības kvalitātes valsts dienests (IKVD) veica pētījumu par remigrantu bērnu iekļaušanu, kurā piedalījās 35 Latvijas skolas²²⁶. Pētījumā secināts, ka: 1) nepieciešams regulējums, kādam atbalstam jābūt pieejamam remigrējušiem skolēniem; 2) nepieciešama skolotāju profesionālā apmācība darbam ar remigrējušiem bērniem; 3) adekvāti jāapmaksā skolotājiem darba stundas ar remigrējušiem bērniem. Pēc skolu direktoru domām nepieciešamākie atbalsta pasākumi izglītojamo, kuri atgriezušies no mācībām citā valstī, iekļaušanai mācību procesā Latvijā ir: 1) Finansiāls atbalsts pedagoga atalgojumam par papilddarbu; 2) Metodiskie, mācību materiāli; 3) Pedagogu tālākizglītība par reemigrējušo bērnu iekļaušanos Latvijas izglītības sistēmā 4) Logopēda, psihologa atbalsts (arī vecākiem); 5) Pieejami pozitīvas pieredzes piemēri, iespēja apmainīties ar pieredzi; 6) Konsultāciju iespēja pedagogiem par piemērotākajām mācību metodēm un materiāliem; 7) Papildstundas latviešu valodā un literatūrā. Skolotāji min līdzīgus pasākumus, taču vēlētos, lai būtu izstrādāta vienota programma reemigrējušiem izglītojamajiem. Vecāki ir ieinteresēti, lai izglītojamajiem tiktu nodrošināta iespēja saņemt bezmaksas papildstundas un konsultācijas, īpaši latviešu valodas, literatūras un vēstures apguvei.

²²⁰ Gross, D. (2016). A case study of language education policy regarding children of remigrated nationals and its implementation in the education system. Monash University.

²²¹ IAC (2014). Situācijas izpētes apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgizglītojošajās skolās

²²² Turpat.

²²³ Gross, D. (2016). A case study of language education policy regarding children of remigrated nationals and its implementation in the education system. Monash University.

²²⁴ Pičukāne, J. Mihailovs (2017). Izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi integrācija Latvijas izglītības sistēmā: tiesiskais regulējums, problēmas, risinājumi.

²²⁵ Kļave, E. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: mērķa grupas perspektīva.

²²⁶ IKVD (2014). Vispārējās izglītības iestāžu izglītojamo, kuri atgriezušies no mācībām citā valstī, iekļaušanās Latvijas izglītības sistēmā.

Lai sagatavotos remigrācijai, Igaunijā programmas tautiešiem pasākumu ietvaros 6–10 gadus veciem igauņu bērniem izstrādāts e-apmācību kurss, kas pieejams interneta vidē un balstīts uz Igaunijas nacionālo mācību saturu. Līdzīgi ārvalstīs dzīvojošiem Lietuvas valstspiederīgajiem bērniem, jo īpaši tiem, kuru ģimenes plāno atgriezties Lietuvā, tiek nodrošināta iespēja mācīties tālmācībā. Arī Latvijā ir pieejamas videolekcijas un interaktīvās spēles, kas palīdz maziem bērniem apgūt latviešu valodu, kā arī iespēja Internetā iepazīties ar iepriekšējo gadu eksāmenu testiem. Tiek gatavots latviešu valodas apguves kurss tālmācībā un pašmācības ceļā.

LVA pētījumā “Valodas lietojums diasporā: citu valstu prakse un Latvijas rīcībpolitikas izvērtējums” uzsvērts, ka Latvijas valstij jārada sistēma, kas ļauj aizbraucēju bērniem jebkurā brīdī atgriezties Latvijā un reintegrēties sabiedrībā, nezaudējot mācību gadus.

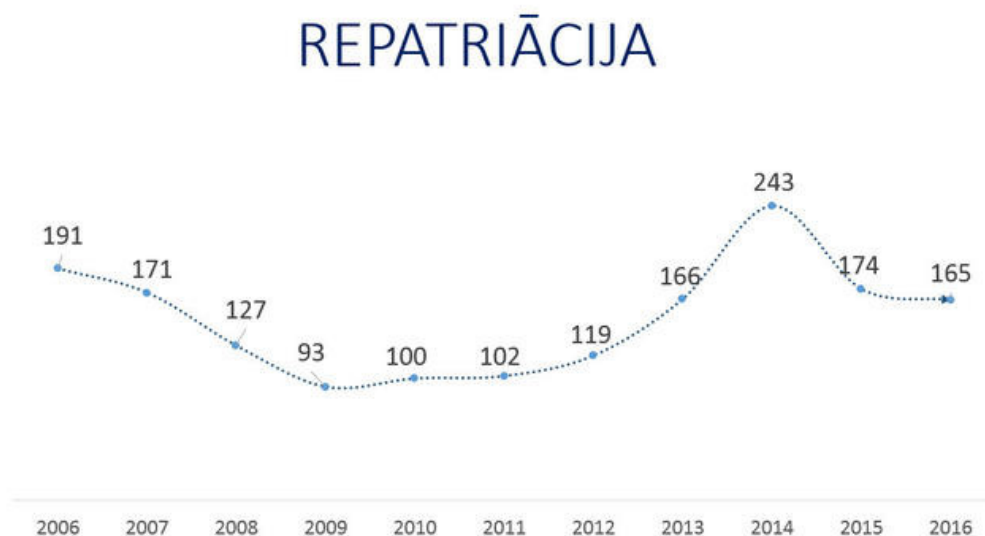
Visbeidzot, jāatzīmē, ka Latvijā darbojas Repatriācijas likums (pēdējā redakcija 1.08.2017.g.)²²⁷. Citu starpā, tas paredz iespēju repatriantam, kurš izceļojis no Latvijas laikā līdz 1990.gada 4.maijam vai dzimis ārvalstīs, vai izceļojis no Latvijas pēc 1990.gada 4.maija un izceļošanas brīdī bijis nepilngadīgs, ir tiesības saņemt palīdzību sociālo jautājumu risināšanā (tostarp pašvaldības atbalstu mājokļa jautājumu risināšanā) un saņemt pensiju. Tāpat likums paredz tiesības uz materiālo palīdzību - pirmām kārtām ir tiem repatriantiem, kuri, glābdamies no komunistiskā un nacistiskā terora, atstājuši Latviju kā bēgļi vai tikuši nepamatoti represēti vai deportēti. Saskaņā ar likuma 20.pantu, repatriantam izmaksā:

- 1) pabalstu ar pārceļšanos uz pastāvīgu dzīvi saistīto ceļa izdevumu segšanai, ja repatriants iesniedzis ceļa izdevumus apliecinošus dokumentus ne vēlāk kā gada laikā pēc to izsniegšanas. Pabalsta apmērs vienai personai nedrīkst pārsniegt 711,44 *euro*;
- 2) ikmēneša pabalstu 90 procentu apmērā no minimālās darba algas, ja repatriants gada laikā pēc pārceļšanās uz pastāvīgu dzīvi Latvijā ir iesniedzis iesniegumu Pārvaldei un stājies uzskaitē Nodarbinātības valsts dienestā kā bezdarbnieks. Pabalstu maksā sešus mēnešus pēc kārtas.

PMLP dati liecina, ka 2016.gadā atbalstu saņēmušas 165 personas (2.4.attēls).

²²⁷ Repatriācijas likums. <https://likumi.lv/doc.php?id=37187>

2.4.attēls. Repatriācijas statistika (skaits)

Avots: PMLP: <http://www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/statistika/repatriacija.html>

Citu valstu prakse liecina, ka šāda veida atbalsta izmaksas ir augstas, salīdzinot ar sasniegto rezultātu²²⁸. Autoresprāt, šādam atbalstam pašreiz definētajai mērķa grupai drīzāk ir simboliska nozīme. Turklāt pašreiz noteiktais personu loks, kas var pretendēt uz atbalstu Repatriācijas likuma ietvaros, rada nošķirumu starp dažādu paaudžu un emigrācijas viļņu emigrantiem. IeM virzītais un EM atbalstītais ierosinājums paplašināt personu loku, kuram ir iespējams pieprasīt repatrianta statusu un pretendēt uz valsts nodrošināto atbalstu pārcelšanās gadījumā (ierosinājums ietverts arī Reemigrācijas atbalsta pasākumu plānā 2013-2016.gadam), šobrīd nav ticis apstiprināts MK. EM aplēses liecina, ka, nosakot, ka materiālo palīdzību sniegtu repatriantam, kurš izceļojis no Latvijas ne mazāk kā desmit gadus pirms dokumentu iesniegšanas repatrianta statusa pieprasīšanai vai dzimis ārvalstī, vai izceļošanas laikā no Latvijas bijis nepilngadīgs, tas ir gadu prasītu 430 000 EUR²²⁹. Ņemot vērā izmaksas, ierobežota budžeta apstākļos, jāizvērtē šādam atbalstam atvēlētais līdzekļu apjoms salīdzinot ar citiem diasporai būtiskiem pasākumiem.

²²⁸ Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

²²⁹ LR Ekonomikas ministrija (2017). Informatīvais ziņojums par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gada izpildi.

1. Grūtības atrast darbu Latvijā, atkārtotas emigrācijas risks

Turpmākajās lappusēs aprakstītas galvenās problēmas, kuras, balstoties uz pētījumu datiem, iespējams identificēt attiecībā uz diasporas politikas attīstību.

Pētījumi liecina, ka viennozīmīgi lielākā problēma, ar kuru saskaras ārvalstīs dzīvojošie Latvijas valstspiederīgie, kuri apsver iespēju atgriezties Latvijā vai kuri jau ir atgriezušies Latvijā, ir grūtības atrast prasībām un kvalifikācijai atbilstošu darbu. Pienācīgi atalgots darbs ir biežāk minētais atgriešanās Latvijā *priekšnosacījums* - 73% emigrantu atgriezties attur tas, ka Latvijā nav iespējams atrast viņiem pieņemamu darbu, bet 63% - priekšstats, ka Latvijā viņiem nav profesionālās izaugsmes vai uzņēmējdarbības iespējas.²³⁰ Līdzīgi, remigrantu atbildes liecina, ka 64% atgriezties būtu palīdzējušas nodarbinātības iespējas ar atbilstošu atalgojumu²³¹, 33% - informācija par nodarbinātības iespējām un 29% - atbalsta programmas uzņēmējdarbības, personīgā biznesa uzsākšanai. Par iespējamām grūtībām darba meklēšanā, atrodoties ārzemēs, liecina arī tas, ka tikai 18% remigrantu atrada darbu pirms atgriešanās. 34% darbu atrada trīs mēnešu laikā pēc atgriešanās, bet pārējiem tas prasījis ilgāku laiku. Respondentu atbildes par darba atrašanas laiku liecina, ka Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna virzieni 'darba tirgus informācijas pieejamība' un 'valsts pārvaldes/pašvaldību institūciju un valsts uzņēmumu rīcība/prasības, atlasot darbiniekus, joprojām ir aktuāli.

NVA speciālisti, tostarp EURES ietvaros, pastāvīgi sniedz konsultācijas darba meklētājiem, tajā skaitā e-konsultācijas, par darba tirgu, dzīves apstākļiem un nodarbinātības iespējām Latvijā. Kopš 2013.gada ir ievērojami pilnveidota NVA tīmekļa vietne un CV/vakanču portāls. Taču aptaujas liecina, ka NVA un EURES portālā pieejamā informācija ārvalstīs dzīvojošos nerasniedz pietiekoši efektīvi: tikai daži procenti remigrantu atraduši darbu ar NVA palīdzību²³². LIAA interneta vietnē www.liaa.gov.lv ikvienam pieejama aktuālā informācija par aģentūras sniegtajiem pakalpojumiem, kā arī uzņēmējdarbības uzsākšanu un veikšanu. Taču remigrantu informētības līmenis par LIAA un tās piedāvātajiem pakalpojumiem arī ir samērā vājš: tikai 17% uzņēmēju un pašnodarbināto zina LIAA piedāvājumu, bet 50% nebija pat dzirdējuši par šo iestādi.

Aptaujas "Atgriešanās Latvijā" dati liecina, ka tikai nedaudz vairāk nekā pusei neseno remigrantu bija viegli vai drīzāk viegli adaptēties dzīvei Latvijā²³³. Visbiežāk minētas grūtības atrast darbu sev vai dzīvesbiedram (ar kādu no tām saskārās 46% respondentu). Kā nākamās minētas grūtības pierast pie atšķirīgas darba kultūras un neskaidrības par nodokļiem. Tātad, darba tirgus pievilcības remigrantiem kontekstā problemātisks ir ne vien algu līmenis, bet arī darba vide un kultūra, nodokļi un sociālās garantijas.

²³⁰ Hazans, M (2016). Atgriešanās Latvijā: remigrantu aptaujas rezultāti. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs; Kļave, E., Šūpule, I. (2015). Remigrācijas procesa analīze: politika un prakse. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

²³¹ Hazans, M (2016). Atgriešanās Latvijā: remigrantu aptaujas rezultāti. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

²³² Turpat

²³³ Turpat

Darbiekārtošanās grūtības skaidrojamas ar dažādiem faktoriem. Vispirms, tiem, kuri ārpus Latvijas bijuši ilgāku laiku, profesionālo kontaktu loks, kas varētu palīdzēt iekārtoties darbā, ir mazinājies, vājinot izredzes atrast darbu. Otrkārt, remigrantiem ir augstākas prasības pret algu²³⁴. Treškārt, grūtības remigrantiem iekļauties darba tirgū var būt saistītas ar ļoti specifisku ārzemēs iegūto cilvēkkapitālu, zināšanām²³⁵. Īpašas problēmas rodas situācijā, ja ārzemēs emigrants nav strādājis vai ir strādājis zemas kvalifikācijas profesijā, kas neatbilst izglītībai²³⁶. Šādā gadījumā profesionālās zināšanas ir nevis attīstītas, bet piemirsušās, rodas pārtraukums profesionālajā karjerā, tādēļ atgriezties iepriekšējā darba vietā vai iekļauties Latvijas darba tirgū kopumā ne vienmēr ir viegli. Visbeidzot, diasporas pārstāvji ir mazāk informēti par dažādām iespējām un darbiekārtošanās kanāliem nekā vietējie Latvijas iedzīvotāji. Tātad, neraugoties uz ārvalstīs gūto pieredzi, remigranti nereti ir neizdevīgākā situācijā attiecībā uz darbiekārtošanos nekā vietējie. Par iekļaušanās darba tirgū grūtībām liecina tas, ka gandrīz puse šobrīd ārzemēs dzīvojošo Latvijas diasporas pārstāvju, kuri nav dzimuši ārzemēs, ir no Latvijas aizbraukuši vairākkārt²³⁷. Pirms-atgriešanās periods kā arī pirmie mēneši pēc atgriešanās ir laiks, kad nepieciešams sniegt visu iespējamo atbalstu remigrantiem darba meklēšanā, lai mazinātu atkārtotas aizbraukšanas risku.

2. Straujie bērnu un jauniešu asimilācijas procesi

Fokusa grupu diskusijās piedalījušies diasporas politikas eksperti par galveno problēmu uzskata straujos asimilācijas procesus un to, ka diaspora daudzās valstīs, kurās pārsvarā sastopami trimdas latvieši un to pēcteči, izzīkst. Straujos asimilācijas procesus kvantitatīvi ilustrē Intas Mieriņas analīze²³⁸, kas atklāj, ka ārzemēs dzīvojošie latviešu bērni 3–17 gadu vecumā ievērojami labāk pārvalda mītnes zemes valodu nekā latviešu valodu. Latviešu valodu ļoti labi vai brīvi pārvalda 27% latviešu bērnu, labi — 21%, bet vairāk nekā pusei ir viduvējas, vājas vai pat nekādas latviešu valodas zināšanas. Aptuveni puse ārpus Latvijas dzīvojošo latviešu bērnu 3–17 gadu vecumā vispār nelasa un neraksta latviski. Bērnam zaudējot latvisko identitāti un jo īpaši latviešu valodas prasmi, mazinās iespēja saglabāt informatīvās, sociālās un cita veida saites ar Latviju, kā arī varbūtība nākotnē atgriezties Latvijā.

3. Tikai neliela daļa diasporas iesaistījušies diasporas dzīvē

Liela loma diasporas saliedēšanā un mobilizēšanā, kā arī latviešu kultūras un valodas uzturēšanā ārpus Latvijas ir diasporas organizācijām. Diemžēl šobrīd tikai neliela daļa ārvalstīs dzīvojošo Latvijas izcelsmes cilvēku ir ārzemēs dzīvojošo latviešu (diasporas)

²³⁴ Emmo, M.L., Toomet, O. (2014) Occupational Prestige Rapidly Catching Up for Estonian-Finnish Migrants, Presentation at the international conference “Transnationalism, Gender and Migration. The Intersectional Challenges of Social Mobility”, Adehe, 13/11/2014.

²³⁵ Kahanec, M., & Zimmermann, K. F., eds. (2016). Labor migration, EU enlargement, and the great recession. Berlin - Heidelberg: Springer

²³⁶ Eurofound (2012). Labour mobility within the EU: The impact of return migration. Pieejams: https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1243en.pdf

²³⁷ Koroļeva, I., Mieriņa, I. (2015) Metodoloģiskie risinājumi migrantu viedokļu izziņāšanai pētījumā „Latvijas emigrantu kopienas”. In: I. Mieriņa (ed.). Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora, Rīga: LU Filozofijas un Socioloģijas institūts, 26-41.

²³⁸ Mieriņa, I. (2016). Bērnu valodu prasme un latviešu valodas zudums/ zuduma intensitāte jaunajās mītnes zemēs.

organizāciju biedri (11%)²³⁹, iesaistās mākslinieciskās pašdarbības grupās un kopās un neformālās interešu grupās, kur pulcējas Latvijas izcelsmes cilvēki. Tā iemesli ir dažādi, taču visbiežāk minēts intereses trūkums (38%), profesionālā aizņemtība (28%), un informācijas trūkums par šādām organizācijām (24%), kam seko grūtības nokļūt līdz pulcēšanās vietai un pārliecības trūkums, ka tas ir domāts ‘tādiem cilvēkiem kā es’ (14%)²⁴⁰. Nepieciešams domāt, **kā informēt un iesaistīt diasporas dzīvē neaktīvos** - tos, kas šobrīd dažādos diasporas pasākumos neiesaistās, jo īpaši jauniešus.

Tehnoloģiju attīstības rezultātā saiknes uzturēšana ar Latviju tiem, kas to vēlas, kļuvusi nesalīdzināmi lētāka un vienkāršāka arī individuālā līmenī. Papildus jāatzīmē, ka Eiropā pēdējās desmitgadēs vērojamas straujas izmaiņas līdzdalības formās un veidos: atsakoties no formālām un institucionalizētām aktivitātēm, iedzīvotāji arvien biežāk izvēlas individualizētas un spontānas iesaistes formas, turklāt fiziskas klātbūtnes līdzdalības vietā dod priekšroku līdzdalībai Internetā. Jau šobrīd ievērojami lielāks skaits diasporas pārstāvju (26%) izvēlas līdzdalību Latvijas diasporas On-line grupās un vēstkopās. Tas liecina, ka nākotnē arvien lielāku **uzsvaru jāliek uz iespējām satikties, mācīties, un efektīvi izplatīt informāciju diasporai Interneta vidē.**

Latvieši ievērojami aktīvāk līdzdarbojas diasporas dzīvē (16% ir diasporas organizāciju biedri, 34% piedalās On-line grupās), kamēr Latvijas mazākumtautību emigrantu (ap 40% no visiem emigrantiem) iesaistīšanās diasporas dzīvē ir niecīga: diasporas organizācijās šobrīd iesaistījušies tikai 2% krievu tautības emigrantu. Lielā mērā tas skaidrojams ar to, ka diasporas organizācijas šobrīd izteikti kā savu galveno lomu saskata valodas, kultūras un tradīciju saglabāšanu, taču šīs aktivitātes nespēj piesaistīt diasporas pārstāvjus, kuriem šīs tēmas nav būtiskas vai kuru nozīmi viņi neapzinās.

4.1.tabula. Diasporas līdzdalība

<i>Ir biedrs/piedalās...</i>	<i>Visi diasporas Latvieši pārstāvji</i>	
<i>Ārzemēs dzīvojošo latviešu (diasporas) organizācija</i>	10,9	16,2
<i>Ārzemēs dzīvojošo latviešu mākslinieciskās pašdarbības grupa (piem., koris)</i>	4	6,1
<i>Neformāla interešu grupa, kur pulcējas Latvijas izcelsmes cilvēki (grāmatu klubs, adīšanas pulciņš, sporta komanda, utml.)</i>	6,6	8,7
<i>Reliģiskā vai baznīcas organizācija, draudze</i>	8,7	6,5
<i>Nav biedrs nevienā organizācijā vai grupā</i>	67,6	63,8
<i>Pats vai bērns (-i) piedalījies diasporas nometnē</i>	9	10
<i>Bērns apmeklē vai ir apmeklējis latviešu skoliņu</i>	16	20
<i>Piedalās Latvijas diasporas On-line grupās un vēstkopās</i>	26	34

²³⁹ Salīdzinot ar citu Centrāl- un Austrumeiropas valstu diasporām šis rādītājs ir samērā augsts.

²⁴⁰ “Latvijas emigrantu kopienas” dati (autores aprēķini)

4.Nepietiekama izpratne Latvijas sabiedrībā un lēmumu pieņēmēju aprindās par diasporas lomu un nozīmi, diasporas politiskā atsvešinātība

Lai nodrošinātu veiksmīgu diasporas politikas realizēšanu un atbalstu tai, svarīga arī diasporas uztvere sabiedrībā un lēmumu pieņēmēju aprindās. Kā norāda eksperti, šobrīd diemžēl diaspora nav pietiekoši augstu politikas apzināšanas plauktiņā²⁴¹. Par šādu priekšstatu diasporas pārstāvju vidū liecina arī “Latvijas emigrantu kopienas” pētījums, kurš atklāj, ka 57% Latvijas diasporas pārstāvju pilnīgi piekrīt un 20% drīzāk piekrīt, ka “*Latvijas valdību neinteresē tādi cilvēki kā es*”. Tikai 9% piekrīt vai drīzāk piekrīt, ka “*Politikājiem Latvijā patiesi rūp ārzemēs dzīvojošo Latvijas valstspiederīgo situācija*”. Uzticēšanās Latvijas valdībai diasporas pārstāvju vidū ir katastrofāli zema – ievērojami zemāka nekā Latvijā dzīvojošo vidū, ko galvenokārt nosaka ļoti kritiskais Latvijas ekonomiskās situācijas un valdības snieguma ietekmeums. Skalā no 0 līdz 10 vidējais uzticības vērtējums Latvijas valdībai ir 1,5, turklāt puse respondentu snieguši vērtējumu 0.²⁴² Kad 2012.gadā Ekonomikas ministrija uzsāka Reemigrācijas atbalsta pasākumu plānu 2013.–2016. gadam, tas kalpoja kā pozitīvs signāls ārvalstīs dzīvojošajiem valsts interesei par diasporu²⁴³. Šobrīd, kad plāns noslēdzies un turpmāka atsevišķa plāna izstrāde nav plānota, svarīgi vai un kā valsts spēs demonstrēt rūpes par diasporu un vēlmi uzturēt saikni ar ārpus valsts dzīvojošajiem Latvijas valsts piederīgajiem. Plānojot diasporas politiku, **nedrīkst aizmirst tās simbolisko lomu.**

Aptauja “Atgriešanas Latvijā” atklāj, ka ne visu nozaru darba devēji atzīst un apzinās ārvalstīs gūtās pieredzes nozīmi. Jo vairāk, SKDS pēc PBLA pasūtījuma veiktā aptauja atklāja, ka tikai 43% Latvijas iedzīvotāju „pilnīgi” vai „drīzāk” piekrīt apgalvojumam „*ārzemēs dzīvojošie latvieši ir nozīmīgs resurss, kas var dot nozīmīgu ieguldījumu Latvijas attīstībā*”. 32% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju šim apgalvojumam nepiekrīta, bet 25% nebija konkrēta viedokļa šajā jautājumā. Tas liecina, ka arī **Latvijas sabiedrība kopumā nepietiekoši apzinās diasporas pienesumu un nozīmi.**

5.Nepietiekama diasporas un remigrantu zināšanu potenciāla apzināšana un izmantošana

Pēdējos gados Latvijā arvien pieaug izpratne par potenciālu, ko sevī ietver saiknes uzturēšana un sadarbība ar diasporu dažādās jomās. Daudzos gadījumos remigranti atgriežas Latvijā ar vērtīgu ārzemēs gūtu cilvēkkapitālu - izglītību, specifisku darba pieredzi un/vai vispārējo kompetenci - un var dot būtisku pienesumu Latvijas valstij un attīstībai, rosināt jaunas idejas, prasmes un zināšanas, veicināt inovācijas investīcijas, zināšanu pārnesi un jaunu produktu ar augstu pievienoto vērtību radīšanu. Neraugoties uz to, šis potenciāls šobrīd nav pietiekami apzināts un izmantots. Nav vienotas datu bāzes, kurā būtu apkopota informācija par ārvalstīs dzīvojošajiem Latvijas izcelsmes uzņēmējiem, zinātniekiem un profesionāļiem, kaut nepieciešamība pēc šādas informācijas tiek akcentēta daudzās ekspertu diskusijās. Arvien vairāk tiek runāts par nepieciešamību pēc Interneta platformas vai vietnes, kas nodrošinātu tehnisku iespēju

²⁴¹ Kārklīņa, I. Kļave, E. (2015). Remigrācijas un diasporas politikas Latvijā ekspertu skatījumā.

Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

²⁴² Mieriņa, I. (2015b). Prom no mājām, tuvāk sirdij? Kā ilgstoša atrašanās ārpus Latvijas ietekmē politiskās attieksmes un politisko procesu vērtējumu Latvijā. *Akadēmiskā dzīve*, 51.

²⁴³ Kļave, E., Šūpule, I. (2015). Remigrācijas procesa analīze: politika un prakse. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

profesionāļiem un uzņēmējiem tīkloties, taču – ņemot vērā diasporas daudzveidību - nav skaidrs, kā veidot šo risinājumu tā, lai tas būtu efektīvs.

Viens no diasporas potenciāla izmantošanas veidiem ir konsultācijas ar diasporas uzņēmējiem, izstrādājot politikas dokumentus. Ar šādu mērķi arī 2015.gadā tika izveidota Diasporas uzņēmēju konsultatīvā padome. Diemžēl šobrīd Padomes aktivitāte un iesaiste valsts politikas veidošanā ir minimāla²⁴⁴.

6.Ierobežotas diasporas politiskās ietekmes iespējas

Dzīvojot ārpus Latvijas, daudzas no politiskās līdzdalības formām diasporai nav pieejamas, taču attālināto līdzdalības iespēju ir maz. Eksperti ka vienu no problēmām atzīmē pastāvīga politiskā lobija trūkumu, kas rūpētos par diasporas interešu ievērošanu, un nepietiekamo interesi no valsts pārvaldes puses un izpratnes trūkumu par diasporas problēmām un vajadzībām. Pētījumos konstatēts, ka diasporas specifiskās intereses ir vāji pārstāvētas likumdevēja varas līmenī, trūkst politiskā piedāvājuma diasporai kā specifiskai Latvijas elektorāta daļai, esošā vēlēšanu kārtība nenodrošina diasporas interešu tiešu pārstāvēniecību Saeimā²⁴⁵.

Pētījumā "Izvērtējums par nevalstisko organizāciju iesaistes mehānismiem Ministru kabineta lēmumu pieņemšanas procesā un priekšlikumu izstrāde šo mehānismu pilnveidei" konstatētas vairākas problēmas, kas ierobežo efektīvu NVO līdzdalību lēmumu pieņemšanas procesā. Publiskā pārvalde uzklausa NVO, bet ne vienmēr to viedoklis tiek ņemts vērā, publiskās pārvaldes iestādes nepanāk līdzsvaru dažādu sabiedrības interešu līdzsvarošanā, viedokļu daudzveidību līdzdalības procesā. NVO saņem dažāda apjoma informāciju, informācijas avoti ir fragmentēti, un NVO ir ļoti grūti izsekot līdz ministriju darba kārtībai.

7.Remigrējošo bērnu iekļaušanās skolās Latvijā

Pētījumi liecina, ka par remigrāciju jādodomā ģimenes kontekstā, jo bieži vien pārcelšanās (gan emigrācija, gan atgriešanās) notiek kopā ar ģimeni. Tādēļ integrācijas pasākumi nepieciešami visiem ģimenes locekļiem, ieskaitot remigranta dzīvesbiedru (-i) un bērnus.

Pirmsskolas iestādēs vietu skaits daudzās pašvaldībās, sevišķi Rīgā, ir nepietiekams, tādēļ vecāki parasti cenšas bērnu reģistrēt izglītības iestādē jau uzreiz pēc dzimšanas. Taču ārvalstīs dzīvojošajiem tas ir grūti izdarāms, jo iespējas reģistrēt bērnu attālināti netiek piedāvātas. Vairāku pašvaldību saistošajos noteikumos noteikts, ka vismaz vienam no vecākiem kopā ar bērnu jābūt deklarētam attiecīgās pašvaldības teritorijā. Izglītības iestādē jāpiesakās tajā administratīvajā teritorijā, kurā deklarēta dzīvesvieta, un citās administratīvo teritoriju skolās bērnu var pieteikt rindas kārtībā, jo priekšroka būs tiem bērniem, kam dzīvesvieta deklarēta attiecīgajā teritorijā²⁴⁶. Lielākā daļa remigrantu jau rēķinās ar to, ka pašvaldības finansētos bērnudārzos rindu dēļ viņu bērni

²⁴⁴ Birka, I. (2016). Ministru prezidenta diasporas uzņēmēju konsultatīvās padomes locekļu interviju pārskats (nepublicēts).

²⁴⁵ Lulle et al. (2015a). Diasporas politiskā pārstāvēniecība Latvijā un Eiropas Savienībā: Parlamentārā dimensija. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

²⁴⁶ PMLP (N.D.) Informācija trešo valstu valstspiederīgajiem repatriantiem.

nevarēs tikt, jo bērni nav pietiekami laicīgi reģistrēti rindā²⁴⁷. Protams, vietu trūkums bērnu dārzos ir problēma dažādās Latvijas pašvaldībās visiem iedzīvotājiem, ne vien diasporas pārstāvjiem, tomēr jāatzīmē, ka minēto apstākļu dēļ diasporas pārstāvji šai ziņā ir pat sliktākā situācijā nekā vietējie.

Pētījums “Latvijas emigrantu kopienas” parādīja, ka daudzi potenciālie remigranti satraucas, ka bērns nesaņems nepieciešamo atbalstu, iekļaujoties Latvijas skolu sistēmā²⁴⁸. Reāli ar bērnu izglītošanos saistītām grūtībām saskārušies 30% remigrantu, kuriem ir bērni²⁴⁹. Komentējot grūtības, ar kurām bērni sastapušies, atgriežoties Latvijas skolās, īpaši vecākajās klasēs, vecāki-remigranti min tādas problēmas kā mītnes valsts un Latvijas vispārējās izglītības mācību programmu atšķirības un nepietiekams atbalsts mācību priekšmetu padziļinātai un individuālai apguvei, īpaši to priekšmetu, kuri nebija iekļauti mītnes valsts mācību programmā. Taču lielākais izaicinājums ir latviešu valodas pilnveidošana pietiekamā līmenī, ņemot vērā, ka skolas ne vienmēr spēj nodrošināt nepieciešamo atbalstu īsā laika periodā²⁵⁰. Atšķirībā no skolotājiem, remigrējušo skolēnu vecāki nereti kā problemātisku akcentē arī attieksmes aspektu, skolas vidi un nepietiekamu pedagogu izpratnes un iniciatīvas līmeni²⁵¹. Vecāki uzskata, ka pedagogi pārlietu koncentrējas uz mācību priekšmetu apguvi, aizmirstot, ka svarīga arī klases kolektīva veidošana, sadarbības veicināšana un konfliktu novēršana. Skolotājiem ne vienmēr pietiek metodoloģisku un psiholoģisku zināšanu problēmsituāciju risināšanā un atbalsta sniegšanā bērna labākai integrācijai skolā un sabiedrībā. Arī skolotāji un skolu direktori apzinās, ka ne visiem remigrējušiem bērniem ir viegli iekļauties skolā Latvijā²⁵².

2013./2014. mācību gadā Latvijas skolās mācījās 492 reemigrējuši skolēni, lielākā daļa no viņiem — Rīgā²⁵³. Pēdējo gadu laikā jauniebraucēju un remigrantu bērnu skaits Rīgas skolās ir pieaudzis un sagaidāms, ka tas turpinās pieaugt, tādēļ **jautājums, kā bērnus veiksmīgi integrēt Latvijas skolas, kļūst tikai aktuālāks**. Izglītības attīstības centra (IAC) aptauja²⁵⁴ liecina, ka ne visas skolas ir gatavas darbam ar jauniebraucēju un remigrējušiem bērniem: tikai 61,5% Rīgas skolu ar pārlicību atbild, ka labprāt uzņemtu šādus bērnus. Aptuveni trešdaļa skolu saskata grūtības darbā ar jauniebraucēju un reemigrantu bērniem, kas saistītas gan ar kultūras atšķirībām, gan nepietiekamām latviešu valodas zināšanām, lai veiksmīgi mācītos vecumam atbilstošā klasē.

²⁴⁷ Kļave, E., Šūpule, I. (2015). Remigrācijas procesa analīze: politika un prakse. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

²⁴⁸ Mieriņa, I., (2015c). Latvijas emigrantu kopienas: nacionāla identitāte, transnacionālās attiecības un diasporas politika. Galvenās atziņas. <http://www.slideshare.net/lufsi/latvijas-emigrantu-kopienas-galvens-atzias>

²⁴⁹ Hazans, M (2016). Atgriešanās Latvijā: remigrantu aptaujas rezultāti. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

²⁵⁰ Kļave, E., Šūpule, I. (2015). Remigrācijas procesa analīze: politika un prakse. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

²⁵¹ Pičukāne, J.Mihailovs (2017). Izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi integrācija Latvijas izglītības sistēmā: tiesiskais regulējums, problēmas, risinājumi.

²⁵² Turpat

²⁵³ Kļave, E. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: mērķa grupas perspektīva.

²⁵⁴ IAC (2014). Situācijas izpētes apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgizglītojošajās skolās.

Pētījumi norāda, ka bērniem, kuri plāno atgriezties Latvijā, remigrācijai būtu jāsāk gatavoties, vēl atrodoties ārzemēs, iespējams, ar diasporas skolu skolotāju atbalstu. Var palīdzēt informācija Internetā par Latvijas skolu sistēmu kopumā, iestāšanās procesu un vadlīnijas vienkāršā valodā par to, kā sagatavoties remigrācijai²⁵⁵, kā arī Internetā pieejami apmācību materiāli un kursi. Diemžēl aptaujas liecina, ka remigrējušo bērnu vecākiem ir gūti pieejama informācija par dažādiem ar izglītību saistītiem jautājumiem, piemēram, par izglītības programmu saturu Latvijā, kā izvēlēties vispiemērotāko skolu saviem bērniem un kas jāņem vērā, lai mācītos Latvijas izglītības iestādēs, kā arī kopumā praktiska informācija, ar ko vecākiem būtu jāsāk (rīcības plāns), ja ģimene apsver atgriešanos Latvijā. Viņi nav pietiekami informēti par iespējam izvēlēties mikrorajona skolu vai arī mācīties tālmācībā²⁵⁶.

8. Grūtības diasporas pārstāvju efektīvā sasniegšanā un informēšanā

Viedokļi par to, vai informācijas pieejamība diasporai ir vai nav problēma, ekspertu vidū atšķiras. Daži no ekspertiem, kas piedalījās fokusa grupu diskusijās, norāda, ka, ja cilvēks vēlas, informāciju ir iespējams atrast vai pajautāt, savukārt citi atzīmē, ka pašreiz latvija.lv un citi avoti nesniedz pietiekoši piemērotu, vienkārši uztveramu informāciju un atbildes uz vispārīgiem jautājumiem par dzīvi Latvijā, kādi bieži vien rodas potenciālajiem remigrantiem²⁵⁷.

To, ka potenciālo remigrantu informācijas vajadzības nav apmierinātas, apliecina “Latvijas emigrantu kopienas” pētījums: 44% no tiem, kuri ir meklējuši informāciju par atgriešanos nav varējuši to atrast. Visbiežāk tā bija informācija par darba iespējām (56%) bet arī par sociālo aizsardzību un garantijām, kā arī par nodokļiem²⁵⁸. Latvijas profesionāļi ārzemēs ne vienmēr zina un ir informēti par grantiem, izglītības un stažēšanās, darba un investīciju iespējām Latvijā. NVA sadarbojas ar pašvaldībām aktuālas informācijas par darba tirgu nodrošināšanā, taču lielākā daļa Latvijas pašvaldību ir visai pasīvas precīzas un savlaicīgas informācijas par darba tirgus aktualitātēm, t.sk. vakancēm, sagatavošanā²⁵⁹.

Kā viena no problēmām iezīmējas tas, ka vecākiem ir grūtības atrast informāciju, kuras mācību iestādes izvēlēties bērnu izglītošanai²⁶⁰. Trūkst informācijas potenciālajiem remigrantiem par to, kurās skolās ir sagatavoti pasniedzēji un kur pieejami skolotāju palīgi. Dažas skolas, diemžēl, darbam ar remigrējušiem bērniem nav gatavas un ir pat

²⁵⁵ Gross, D. (2016). A case study of language education policy regarding children of remigrated nationals and its implementation in the education system. Monash University.

²⁵⁶ IKVD 2014; IAC (2014). Situācijas izpētes apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīglītojošajās skolās.

²⁵⁷ Kļave, E. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: mērķa grupas perspektīva.

²⁵⁸ Mieriņa, I. (2016d), Kas ņemams vērā no pētījumiem par remigrantu vajadzībām? Prezentācija konferencē “Piederīgi Latvijai”.

²⁵⁹ Kārklīņa, I. Kļave, E. (2015). Remigrācijas un diasporas politikas Latvijā ekspertu skatījumā. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

²⁶⁰ IAC (2014). Situācijas izpētes apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīglītojošajās skolās.

bijušas situācijas, kad vecāki ir sastapušies ar skolas administrācijas nevēlēšanos uzņemt bērnus, kas nāk no citas valsts un kas nemāk latviešu valodu²⁶¹.

9. Administratīvi un birokrātiski šķēršļi, kas kavē atgriešanos

Aptauja “Atgriešanās Latvijā” liecina, ka tikai 15% remigrantu nesaskaras ar nekādām grūtībām adaptēties dzīvei Latvijā. Tādēļ **svaīgi sniegt remigrantiem atbalstu viņiem būtiskos jautājumos** (2.5.attēls), palīdzot atkal iekārtoties uz dzīvi Latvijā un samazinot atkārtotas emigrācijas risku. Jāatceras, ka ievērojama daļa (42%) remigrantu ārzemēs pavadījuši vairāk nekā piecus gadus²⁶².

Veiksmīga iekļaušanās darba tirgū ir apgrūtināta, ja Latvijā rodas grūtības ar ārvalstīs iegūtas izglītības atzīšanu. Par problēmām šajā jomā liecina tas, ka tie remigranti, kuri ieguvuši izglītību ārpus Latvijas, ir mazāk apmierināti ar dzīvi Latvijā un vairāk tendēti atkal aizbraukt²⁶³. Aptauja “Atgriešanās Latvijā” liecina, ka aptuveni katrs sestais remigrants ar ārvalstīs iegūtu izglītību vai kvalifikāciju ir saskāries ar grūtībām diploma atzīšanas procesā Latvijā. Šādas situācijas ir retas, ja diploms iegūts kādā no ES vai EEZ valstīm, taču jāatceras, ka vienas no izplatītākajām Latvijas diasporas mītnes zemēm ir ASV, Kanāda, Austrālija un Jānzēlande. Emigranti ar ārvalstīs iegūtu augstāko izglītību kopumā retāk plāno atgriezties Latvijā²⁶⁴.

Politikas dokumentos līdz šim remigrācijas sakarā nav ticis pietiekoši aktualizēts veselības aprūpes jautājums: aptauja “Atgriešanās Latvijā” liecina, ka katram ceturtajam remigrantam atgriezties traucēja neskaidrības par veselības aprūpes sistēmu. Daļu remigrantu, īpaši tos, kuri strādā vidējas un zemas kvalifikācijas darbu, satrauc sociālās garantijas Latvijā. Papildus, vienas no lielākajām neskaidrībām ir nodokļu jautājums. Kādas izmaiņas ir notikušas nodokļu likmēs un maksāšanas kārtībā? Kādas ir iespējas «mantot» vai atgūt veiktos nodokļa maksājumus, «pārnest» tos no vienas valsts sistēmas uz citu? Vai nepastāv risks, ka var tikt piemērota dubultā nodokļu aplikšana? Svarīgi pievērst uzmanību so jautājumu vienkāršam skaidrojumam no diasporas pārstāvju perspektīvas atbildīgo valsts iestāžu mājas lapās informatīvos materiālos.

Papildus atbalstam darbiekārtošanā, visvairāk remigrantiem palīdzētu pašvaldības atbalsts dzīvojamās platības nodrošināšanā vai atrašanā, zemes vai mājas iegādē, informācija par sociālās apdrošināšanas pakalpojumu salāgošanu un pieejamo atbalstu ģimenēm ar bērniem, atbalsta persona, lai risinātu ar atgriešanos saistītus jautājumus un pakalpojumu grozs katram remigrantam (minējuši 19-24% respondentu).

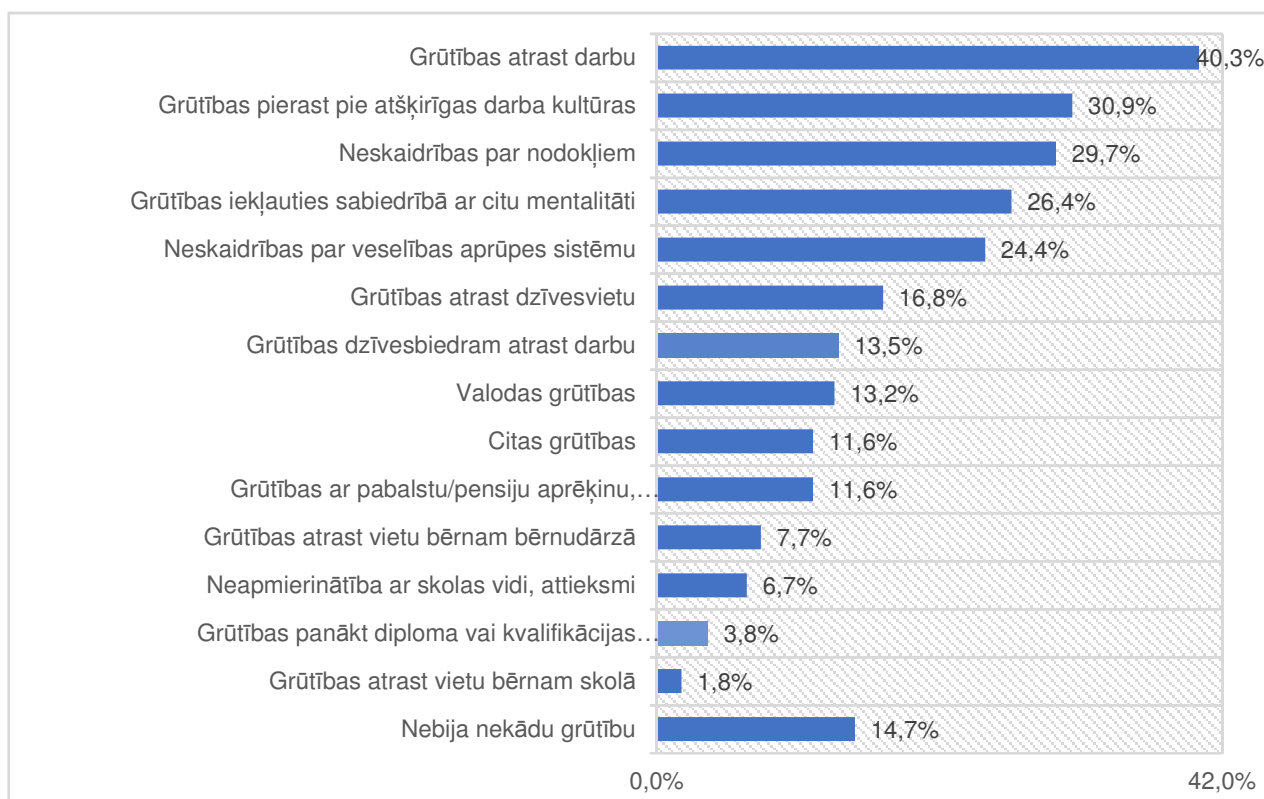
²⁶¹ IAC (2014). Situācijas izpētes apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgizglītojošajās skolās

²⁶² “Atgriešanās Latvijā dati” (autores aprēķini)

²⁶³ Turpat.

²⁶⁴ “Latvijas emigrantu kopienas” dati (autores aprēķini).

2.5.attēls. Ar kādām grūtībām saskārās, atgriežoties Latvijā

Avots: Aptauja "Atgriešanās Latvijā", 2016.g.

10.Valsts finansējuma diasporas politikai nepastāvīgums un diasporai pieejamo programmu un pasākumu neprognozējamība

Ekspertu intervijas liecina, ka remigrācijas politikas īstenošana kopumā līdz šim noritējusi un norit viduvēji sekmīgi²⁶⁵. Viens no galvenajiem riskiem remigrācijas un diasporas politiku ilgtspējai un pasākumu pēctecībai ir ierobežotais un nepastāvīgais finansējums. Papildus atzīmēts politiskās gribas trūkums, kā arī vienotas institūcijas, kas uzņemtos iniciatīvu, aktīvi iestātos par diasporu un lobētu politikas īstenošanai nepieciešamā finansējuma saņemšanu, neesamība.

Analizējot remigrācijas un diasporas politiku tālāko attīstību, kā arī diasporas politikas institucionālās organizācijas praksi citās valstīs, pētnieki norāda, ka efektīvākais risinājums ir viena institūcija, kas koordinētu gan sadarbību ar diasporu, gan remigrācijas atbalsta politiku, ar atbilstošu finansējumu politikas plānošanas dokumentos paredzēto mērķu sasniegšanai un uzdevumu izpildīšanai²⁶⁶. Noslēdzoties pamatnostādņu darbības periodam, ĀM atbalsta PBLA aicinājumu²⁶⁷ atdalīt diasporas jautājumus no plašākā integrācijas politikas ietvara un izstrādāt atsevišķu politikas plānošanas dokumentu Latvijas diasporai un stiprināt ĀM lomu diasporas politikas izstrādē un īstenošanā.

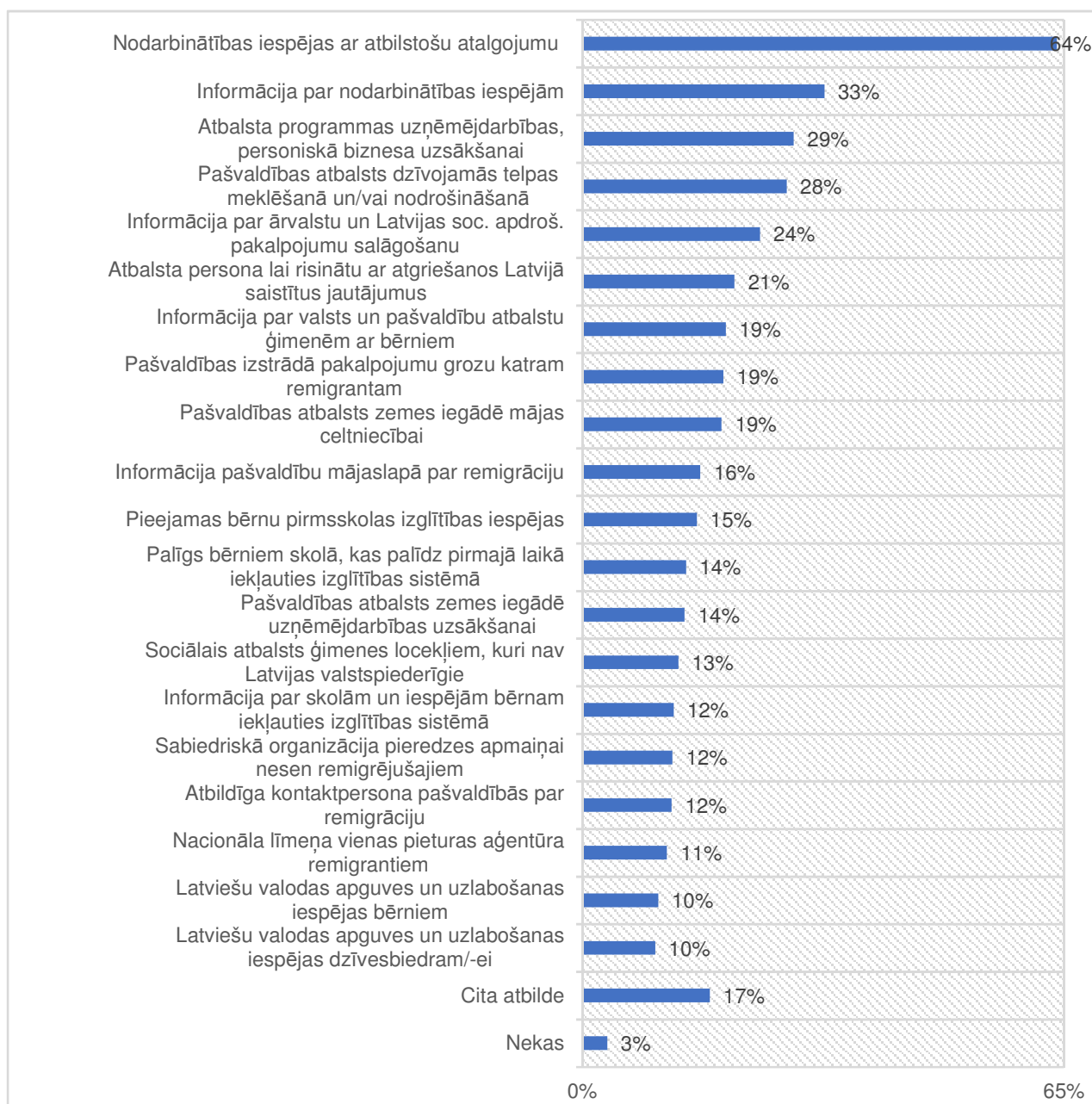
²⁶⁵Kārklīņa, I. Kļave, E. (2015). Remigrācijas un diasporas politikas Latvijā ekspertu skatījumā.

Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts

²⁶⁶ Turpat

²⁶⁷ PBLA (2016). PBLA valdes sēdē 2016.gada oktobrī pieņemtās rezolūcijas.

2.6.attēls. Kas palīdzētu atgriezties Latvijā (%)

Avots: Aptauja “Atgriešanās Latvijā”, 2016.g.

Apkopotā informācija ļauj secināt, ka diasporas politikas attīstība ieteicama sekojošos virzienos:

1. Latviskās identitātes un piederības sajūtas Latvijai stiprināšana, latviešu valodas un kultūras saglabāšana ārpus Latvijas;

Balstoties gan uz statistikas datiem, gan ekspertu viedokļiem, kā prioritāro diasporas politikas uzdevumu viennozīmīgi var izvirzīt latviešu valodas, kultūras, identitātes un piederības sajūtas Latvijai saglabāšanu diasporā. Latviešu valoda ir pamats latvietības un saiknes ar Latviju saglabāšanai un viens no nozīmīgākajiem nacionālo identitāti veidojošiem elementiem. Ja ģimene nolems atgriezties Latvijā, valodas zināšanas nodrošinās bērnu veiksmīgāku iekļaušanos sabiedrībā. Svarīgi atzīmēt, ka daudzu valstu diasporas politikā kā īpaša mērķgrupa ir izcelti jaunieši²⁶⁸ un pēc ekspertu domām arī Latvijai diasporas politikai ieteicams likt lielāku uzsvāru uz bērniem un jauniešiem, rūpējoties par saiknes ar Latviju saglabāšanu un viņu nacionālās identitātes stiprināšanu.

2. Diasporas saliedēšana, tās ieguldījuma apzināšana un mērķtiecīga iesaistīšana Latvijas tautsaimniecības un zinātnes attīstībā

Diasporas iesaiste izcelsmes valsts ekonomikā un zināšanu potenciāla izmantošana pasaulē gūst aizvien lielāku uzmanību, īpaši valstīs, kam raksturīgs liels emigrācijas apjoms un/ vai neapmierinoša tautsaimniecības attīstība. Pētījumi apliecina Latvijas diasporas ekonomisko potenciālu un daudzu diasporas un remigrējušu uzņēmēju un profesionāļu ieinteresētību sadarboties²⁶⁹, taču līdz šim šīs iespējas nav bijušas plaši apzinātas un izmantotas. Ekonomisko sadarbību ar diasporu kā nepieciešamu un vērtīgu atbalsta visi intervētie eksperti²⁷⁰ un fokusgrupas dalībnieki. Diasporas potenciālais piensums visvairāk gan pasaulē, gan Latvijā tiek saskatīts tādās jomās kā ekonomika (investīcijas, inovācijas, eksports, tūrisms), izglītība un zinātne, kultūra un pilsoniskā sabiedrība. Nosacījums diasporas potenciāla izmantošanai ir stratēģijas attīstīšana investīciju piesaistei, zināšanu transfēra un apmaiņas veicināšana, Latvijas profesionāļu iesaiste Latvijas zinātnē, ekonomikā un valsts pārvaldē, kā arī tīklošanās instrumentu attīstība sadarbības veicināšanai. Tieši no tā, kā valstij izdosies veicināt un aktivizēt dažādus starp-personu un starp-organizāciju globālos tīklus (uzņēmēji, indivīdi, NVO, valsts institūcijas) būs atkarīga diasporas politikas efektivitāte²⁷¹. Profesionāļu tīklošanās var sniegt ne vien ekonomisku labumu, bet arī stiprināt Latvijas transnacionālo kopienu un piesaistes sajūtu Latvijai, palielināt remigrācijas iespējamību un smadzeņu aizplūšanu pārvērst smadzeņu cirkulācijā²⁷².

3. Diasporas pilsoniskās un politiskās līdzdalības veicināšana;

²⁶⁸ Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

²⁶⁹ Mieriņa, I. (2016a). Latvijas izcelsmes uzņēmēji ārpus Latvijas: raksturojums un sadarbības potenciāls.

²⁷⁰ Kārklīņa, I. Kļave, E. (2015). Remigrācijas un diasporas politikas Latvijā ekspertu skatījumā.

Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts

²⁷¹ Goldsmith, B., Eggers, W. (2004) Governing by network: CIOs and the new public sector. *Public CIO*.

²⁷² Atoyan et.al. (2016). Emigration and its economic impact on Eastern Europe.

Pilsoņu politiskā līdzdalība ir līdzeklis pārnacionālas politiskās kopienas veidošanā un valsts interesēs ir saiknei ar diasporu veidot ne tikai komunikatīvu, bet arī politisku līmeni²⁷³, nodrošinot tās interešu aizstāvību, un pēc iespējas paplašinot iesaisti politiskajos un sabiedriskajos procesos. Ņemot vērā diasporas apjomu, diasporas politiskajai iesaistei pievēršama daudz lielāka uzmanība nekā līdz šim.

4. Atbalsta sniegšanai tiem, kuri vēlas vai ir nolēmuši atgriezties.

Svarīgi *nodrošināt atbalstu un palīdzību* tiem, vēlētos vai ir nolēmuši atgriezties Latvijā, nodrošinot efektīvu informācijas apmaiņu, risinot remigrantiem būtiskus jautājumus un palīdzot iekļauties Latvijas darba tirgū un sabiedrībā remigrantam un viņa ģimenes locekļiem.

PRIEKŠLIKUMI SABIEDRĪBAS INTEGRĀCIJAS POLITIKAS PLĀNA 2019.-2025.GADAM IZSTRĀDEI

Ņemot vērā mūsdienu migrācijas tendences un diasporas attieksmes, ieteicams **kā prioritāti izvirzīt saiknes ar diasporu uzturēšanu**, pārrobežu sadarbības veidošanu un diasporas pārstāvju potenciālo ieguldījumu Latvijas attīstībā neatkarīgi no atrašanās vietas²⁷⁴, tostarp profesionālu tīklošanos un ekonomisko sadarbību. Saglabājot praktisko un emocionālo saikni ar Latviju, valodu un sociālos tīklus, palielinās arī atgriešanās iespēja, ja indivīds to nākotnē izvēlēties.

Lai gan eksperti ir vienprātis, ka nepieciešams apzināt un pielietot diasporas potenciālu²⁷⁵, veidojot savstarpēji izdevīgu sadarbību un veicinot arī Latvijas valsts izaugsmi, svarīgi **dialogā un politikas dokumentos izvairīties no retorikas par diasporu kā izmantojamu “resursu”**, tā vietā akcentējot savstarpējību un diasporas unikālo pieredzi un zināšanas kā valsts novērtētu vērtību. Šāda pieeja atbilst arī Saeimā apstiprinātajam konceptuālajam dokumentam “Latvijas izaugsmes modelis: cilvēks pirmajā vietā”, kas nosaka, kas priekšplānā izvirza cilvēku, par prioritārām nosakot indivīda intereses, vēlmes un darbības - uz cilvēku centrētu pieeju.

Attiecībā uz remigrāciju, valsts politika var tikt veidota kā aktīva (atgriešanās plūsmu stimulējoša un atbalstoša politika) vai pasīva/reaktīva politika (reakcija uz emigrācijas sekām)²⁷⁶. Pretstatā politikai, kas veicina atgriešanās procesu, politikas, kas reaģē uz atgriešanās procesu, mērķa grupa ir reālie remigranti, tās mērķis ir sekmēt šīs grupas reintegrāciju sabiedrībā jau pēc atgriešanās savā izcelsmes valstī²⁷⁷. Fokusgrupu diskusiju dalībnieki-eksperti par perspektīvāku Latvijas situācijā uzskata reaktīvo politiku, par šī brīža prioritāro uzdevumu nosakot **atbalstu tiem, kuri vēlētos vai būtu**

²⁷³ Lulle et al. (2015a). Diasporas politiskā pārstāvniecība Latvijā un Eiropas Savienībā: Parlamentārā dimensija. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

²⁷⁴ FGD diskusija

²⁷⁵ Jēdziena “resurss” vietā, kas var radīt iespaidu par diasporas instrumentālu “izmantošanu” eksperti dod priekšroku tādiem jēdzieniem kā “diasporas potenciāls” un “sadarbība”.

²⁷⁶ Kaczmarczyk, P. & Lesinska, M. (2012). Return migration, state policy and integration of returnees – the case of Poland. In Ivanova, V. & Zwania-Roessler, I. (Eds.). Welcome home? Challenges and chances of return migration. Transatlantic Forum on Migration and Integretation, Sofia: Maria Arabadjieva Printing House.

²⁷⁷ Kļave, E., Šūpule, I. (2015). Remigrācijas procesa analīze: politika un prakse. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

gatavi atgriezties, bet, iespējams, kādu apstākļu dēļ vēl šaubās²⁷⁸. Attiecīgi, no remigrācijas politikas atbalsta virzieniem²⁷⁹ jāprioritizē dažādu šķēršļu mazināšana (birokrātisko procedūru atvieglošana, informācijas nodrošināšana, ārvalstīs gūtas kvalifikācijas atzīšana, sociālā nodrošinājuma un nodokļu jautājumu risināšana, informācijas nodrošināšana), un reintegrācijas atbalsta pasākumi (palīdzība valodas apguvē, darba atrašanās u.c.).

Efektīvas diasporas politikas veidošanai ir definēti sekojoši **pamatprincipi**:

13. Mērķtiecīga, pārskatāma, izpildāma un ilgtspējīga diasporas politika, ar precīzi definētiem mērķiem, virsuzdevumu, atbildības un lomu sadali;
14. Intensīva sadarbība ar diasporu un diasporas pašiniciatīvu atbalstīšana: dialoga uzturēšana ar diasporas organizācijām, pilnveidojot sadarbības mehānismus; sociālo partneru iesaiste pasākumu plānošanā un realizēšanā; NVO iniciatīvu atbalstīšana; privātās un publiskās partnerības (PPP) (*bottom-up* principa ievērošana pretstatā *top-down* principam);
15. Koordinācija un vienota izpratne par diasporas politikas jautājumiem valsts, pašvaldību, privātā un nevalstiskā sektora līmenī;
16. Objektīvs, pierādījumos balstīts politikas plānošanas un izvērtēšanas process;
17. Diasporas politika ir daļa no – un sasaucas ar – valsts kopējo stratēģiju;
18. Pārskatāms, skaidrs valsts finansējums, kas ļautu veikt plānošanu un nodrošināt pasākumu pēctecību;
19. Kur vien iespējams, stiprināt un attīstīt eksistējošos risinājumus, tā vietā, lai veidotu jaunus; īpaši atbalstīt iniciatīvas, kas radušās dabiski un ko uzsākuši paši diasporas pārstāvji;
20. Iekļaujoša diasporas politika, kas nosedz visas diasporas vecuma, etniskās, pilsonības, valodas, izglītības grupas un ģeogrāfiju;
21. Uzsvars uz sadarbību, kas neprasa – kaut arī var veicināt – remigrāciju;
22. Sadarbībai ar diasporu jābalstās uz abpusējas ieinteresētības pamatiem, akcentējot ieguvumu gan valstij, gan diasporas pārstāvim vai remigrantam;
23. Diasporas politika nedrīkst iekļaut neko tādu, kas privilģētu diasporu attiecībā pret Latvijā palikušajiem;
24. Uzsvars uz praktisku palīdzību tiem, kuri vēlas vai ir nolēmuši atgriezties Latvijā.

Politikas panākumu nodrošināšanas stūrakmeņi ir: 1) informācija, 2) motivācija un 3) līdzdalība.

Priekšlikumi diasporas politikas attīstībai veikti četros definētajos virzienos.

1. Latviskās identitātes un piederības sajūtas Latvijai stiprināšana, latviešu valodas un kultūras saglabāšana ārpus Latvijas

²⁷⁸ Līdzīgi kā Reemigrācijas pasākumu atbalsta plānā 2012.-2016.gadam uzstādījumā.

²⁷⁹ McKenzie, D., Yang, D. (2014). Evidence on Policies to Increase the Development Impacts of International Migration. The Institute for the Study of Labor (IZA), Discussion Paper No. 8523.

Lai nostiprinātu latviešu valodas prasmes Latvijas diasporas pārstāvju vidū, sniedzot atbalstu diasporas skolu darbībai, latviešu valodas un kultūras apguvei mītnes valstu vispārīzglītojošās skolās, kā arī tālmācībai, ieteicams:

- Ievērojami palielināt finansējumu diasporas nedēļas nogales skolām, nodrošinot regulāru tiešo līdzfinansējumu telpu īres, skolotāju atalgojuma, transporta u.c. izdevumu kompensācijai; Ja tiek apsvērta iespēja finansējumu piešķirt atbilstoši principam “Nauda seko skolēnam”, aprēķina formulā ņemt vērā diasporas blīvumu konkrētajā reģionā, lai nenostādītu neizdevīgākā pozīcijā valstis un pilsētas, kurās diasporas apjoms ir mazs un kas objektīvi nespēj piesaistīt lielu skaitu skolēnu; Sasaistīt finansējuma saņemšanu ar ieteikto mācību materiālu izmantošanu (kā vienu no kritērijiem);
- Aktīvāk popularizēt ārvalstīs dzīvojošo latviešu vidū diasporas skolas un to piedāvājumu, izmantojot diasporas vidū populārākos informācijas kanālus;
- Turpināt plānveidīgu metodisku atbalstu latviešu nedēļas nogales skolām un ārvalstu vispārīzglītojošajām skolām, kurās skolēni apgūst latviešu valodu, izstrādājot un piegādājot tām mācību un metodiskos līdzekļus; Turpināt regulārus diasporas skolotāju profesionālās pilnveides kursus un konferences, gan Latvijā, gan diasporas mītnes zemēs; turpināt apbalvot labākos diasporas izglītības darbiniekus un skolēnus ar IZM Atzinības un Pateicības rakstu;
- IZM un LVA sadarbojoties ar PBLA un ELA, turpināt attīstīt tālmācību un latviešu valodas apguves iespējas e-vidē, kā arī pašmācības rīkus; Piesaistot ekspertus, izstrādāt centralizētu tālmācības izglītības programmu diasporai, integrējot dažādus aspektus, tai skaitā kultūras, vēstures, valodas un patriotisma jautājumus; Turpināt darbu pie diasporas skolu mācību satura izstrādes; Apsvērt iespēju izstrādāt projektam „Kultūras soma” līdzīgu paketi arī angļu valodā;
- Izpētīt un apzināt iespējas plašāk iesaistīt diasporas bērnus un jauniešus tālmācības programmās Latvijas skolās un augstskolās;
- PBLA un ELA sadarbībā ar IZM, LVA, VISC un IKVD izstrādāt diasporas izglītības attīstības koncepciju, kas ietver arī remigrācijas izglītības vadlīnijas un mantotas valodas apguves programmu, lai latviešu valodu mācītu sistemātiski, to vērtējot atbilstoši valodas prasmes līmeņiem²⁸⁰; Attīstīt un turpināt IZM un diasporas organizāciju iniciēto projektu iestrādes, e-vidē veidojot tālmācības kursus atbilstoši latviešu valodas apguves līmeņiem;
- Sniegt informāciju diasporas skolotājiem par Latvijas skolu sistēmu, prasībām, uzņemšanas procedūrām un mācību procesu skolās Latvijā, lai viņi spētu palīdzēt un vienkāršā valodā izskaidrot vecākiem, kuri plāno atgriezties Latvijā.
- Turpināt attīstīt dialogu ar diasporu izglītības jomā; aktīvāk veidot sadarbību starp LVA un citām IZM struktūrām mācību satura, pasniegšanas modeļu izstrādē un pilnveidē;
- Atbilstoši ekspertu grupu diskusijā izskanējušajai vīzijai, padarīt nedēļas nogales skolas par sabiedriskajiem centriem, kas apvieno ne vien bērnus, bet arī viņu ģimenes locekļus. Skolai jābūt mugurkaulam, kuru apvij un satur dažādi motivējošie pasākumi, kas dalībniekiem ir emocionāli saistoši un motivējoši.

²⁸⁰ PBLA (2016). PBLA valdes sēdē 2016.gada oktobrī pieņemtās rezolūcijas.

- Aktīvāk popularizēt LVA mājaslapu valoda.lv un tajā pieejamo informāciju diasporā; Vienkāršot LVA mājas lapu, padarot to pārskatāmāku un informāciju – vieglāk atrodamu;
- Valstīs ar lielu Latvijas diasporas koncentrāciju (prioritāri Īrijā un Lielbritānijā) Latvijas pārstāvniecībām sadarbībā ar IZM, mītnes valsts institūcijām un vietējām pašvaldībām iespēju robežās jāatbalsta latviešu valodas apmācības iespējas vietējiem latviešiem mītnes valsts vispārīgākajās skolās; nepieciešamības gadījumā piesaistīt līgumdarbiniekus pārstāvniecībās Lielbritānijā, Īrijā un Vācijā sadarbības paplašināšanai izglītības jomā;
- Nodrošināt informācijas apriti par pasākumiem un projektiem, kas veicina bērnu un jauniešu latvisko piederību, piemēram, diasporas un Latvijas skolēnu apmaiņa, studentu piesaiste, diasporas organizāciju un Latvijas pašvaldību sadarbība, patriotiskās audzināšanas pasākumi sadarbībā ar jaunatnes organizācijām Latvijā u.c.
- Regulāri apzināt diasporas vecāku, skolotāju un skolēnu vajadzības un apmierinātību ar esošo piedāvājumu, veicot attiecīgas izmaiņas piedāvājumā;
- Veicināt pieredzes apmaiņu un labās prakses piemēru apzināšanu attiecībā uz valodas saglabāšanu un lietošanas uzturēšanu ģimenē; atbalstīt pasākumus, kas vērsti uz vecāku motivēšanu saglabāt bērniem latviešu valodu un identitāti un vecāku informēšanu par daudzvalodības priekšrocībām (piem., bukleti);
- Veidot un popularizēt dažādus saistošus materiālus, kas palīdz valodas apguvē, piemēram, īsfilmas un multfilmas latviešu valoda, datorspēles latviešu valodā.
- Veikt izpēti par iespējām atjaunot Minsteres latviešu ģimnāzijas darbību, t.sk. pieprasījumu pēc šādas vidusskolas ārvalstīs dzīvojošo pusaudžu vidū.

Lai nostiprinātu diasporas pārstāvju, īpaši bērnu un jauniešu, latvisko identitāti un saikni ar Latviju, ieteicams:

- Sadarbojoties ar diasporas organizācijām, rīkot pēc iespējas vairāk vasaras nometņu un skolu, kurās kopā darbojas diasporas un Latvijas bērni un jaunieši - ne vien Latvijā, bet arī mītnes zemēs. Turpināt jau pārbaudītās 3x3, 2X2 un citas nometnes;
- Atbalstīt starpvalstu bērnu - skolnieku viesģimeņu apmaiņas programmas izglītības programmā, apmaksājot ceļu programmas dalībniekiem; Organizēt jauniešiem braucienus uz Latviju, turpinot un attīstot “Sveika, Latvija!” līdzīgas programmas; Turpināt un attīstīt prakses programmu “Pavadi vasaru Latvijā”; Piedāvāt prakses iespējas Latvijas diplomātiskajās pārstāvniecībās un Latvijas Ārējās ekonomiskajās pārstāvniecībās; Organizēt bērnu un jauniešu konkursus, ar galveno balvu - brauciens uz Latviju;
- Latvijas valsts budžetā iestrādāt finansējumu kultūras kopu mēģinājumu telpu un apdrošināšanas izmaksu segšanai²⁸¹ – pirms tam padziļināti izvērtējot, vai

²⁸¹ Atbilstoši 2016.gada 29.-30.jūlijā konferencē „Latvieši pasaulē - piederīgi Latvijai. 2016.” pieņemtās rezolūcijas 12.punktam par diasporas kopu atbalstu.

tas nenonāk pretrunā ar vienlīdzības principu attiecībā pret Latvijā palikušajām ģimenēm;

- Attīstīt un paplašināt KM programmu “Latvijas profesionālās kultūras un mākslas pieejamība diasporas mītnes zemēs”, sevišķu uzmanību pievēršot bērnu un pusaudžu auditorijām; Vienkāršot grāmatvedības normas, atbilstoši kurām ir jāatskaitās par finansējumu kultūras pasākumu organizēšanai²⁸².
- Sagatavot sarakstu ar kultūras kopām, mūzikas grupām un kolektīviem, kas būtu ar mieru uzstāties diasporai par nelielu atlīdzību;
- Apsvērt iespēju sniegt finansiālu atbalstu diasporas kolektīviem ceļa izdevumu segšanai uz Dziesmu un Deju svētkiem Latvijā, kā arī māksliniecisko kolektīvu vadītājiem - uz LNKC organizētajiem tālākizglītības un profesionālās meistarības pilnveides kursiem; Aktīvāk atbalstīt diasporas mākslinieciskos kolektīvus ar metodiskajiem materiāliem, informēt par to pieejamību.

Lai veicinātu diasporas pašorganizēšanos, t.sk. stiprinātu Latvijas institūciju kapacitāti diasporas sabiedriskās dzīves atbalstam, ieteicams:

- Popularizēt diasporas nevalstiskās organizācijas un to darbību, sniedzot vairāk informācijas par tām plašsaziņas līdzekļos, caur Latvijas pārstāvniecībām, sociālajiem tīkliem u.c., un veicinot mērķgrupas motivāciju tajās iesaistīties;
- Veicināt diasporas pašorganizēšanos un aktivitātes, nodrošinot lielāku atbalstu dažādu pasākumu īstenošanai, t.sk. organizējot projektu konkursus;
- Diasporas organizācijām demonstrēt elastību un atvērtību dažādu paaudžu un tautību emigrantiem, kuri vēlas uzturēt saikni ar Latviju; Plašāk attīstīt citus darbības virzienus papildus valodas un kultūras saglabāšanai, piemēram, ekonomiskā sadarbība un diasporas interešu aizstāvniecība. Lai piesaistītu mazākumtautību pārstāvjus, kurus mazāk interesē latviešu valoda, kultūras un tradīcijas, piedāvāt aktivitātes, kas nav saistītas ar kultūru, valodu vai nacionālajiem svētkiem, piemēram, diasporas sporta spēles, interešu grupas, diskusiju klubi u.tml. Rīkot Pasaules latviešu jauniešu forumus/seminārus un citas aktivitātes jauniešiem;
- Stiprināt Latvijas pārstāvniecību un ĀM kapacitāti darbam ar diasporu; Latvijas pārstāvniecībām regulāri tikties ar diasporas organizāciju pārstāvjiem, lai saskaņotu, plānotu, rīkotu un izvērtētu aktivitātes kultūras, izglītības, pilsoniskās līdzdalības un citās jomās; Turpināt realizēt sadarbības projektus ar diasporas pārstāvjiem un to organizācijām;
- Plānojot finansējumu, atcerēties, ka papildus diasporas organizācijām ārvalstīs eksistē daudz citu grupu, apvienību un vienkārši aktīvu diasporas indivīdu ar radošām idejām, tādēļ finansējums nedrīkstētu būt piesaistīts tikai diasporas organizācijām.

Lai uzturētu informatīvo saikni ar diasporu, atbalstītu diasporas medijus, ieteicams:

- Sadarbībā ar Latvijas un diasporas medijiem, regulāri informēt diasporu par diasporai aktuāliem jautājumiem, un Latvijas iedzīvotājus – par notikumiem

²⁸² Kārklīņa, I. Kļave, E. (2015). Remigrācijas un diasporas politikas Latvijā ekspertu skatījumā. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts

diasporā. Veidot uz diasporu orientētus raidījumus un palielināt uz diasporu vērsta satura apjomu Latvijas sabiedriskajos medijos, t.sk. ziņu raidījumus vieglajā valodā, raidījumus ģimenēm un bērniem, kas palīdzētu valodas apguvē, ziņu un kultūras raidījumus; Izmantot sabiedriskos medijos, lai uzrunātu diasporas pārstāvjus tautsaimniecības jautājumos, informētu par iespējām Latvijā un citiem ar migrāciju saistītiem jautājumiem;

- Komunikācijā ar diasporu turpināt koncentrēt uzmanību uz Interneta vidi, t.sk. atbalstīt diasporas organizācijas mājaslapu izstrādē; Veidot aktīvāku komunikāciju ar diasporu, izmantojot sociālos tīklus; Atbalstīt diasporai domātu raidījumu veidošanu Latvijas Radio, kas pieejami arī Internetā;
- Sniegt atbalstu diasporas Interneta portāliem, t.sk. centrālām Interneta medijām diasporai, kas nodrošinātu aktuālākās informācijas no dažādām valstīm apriti, tostarp notikumu kalendāru, vienotu institūciju un organizāciju sarakstu, un tīklošanās instrumentus, un kas ar laiku – dažādām organizācijām iesaistoties tā popularizēšanā - varētu kalpot kā viens no nozīmīgākajiem informācijas izplatīšanas kanāliem diasporai; Turpināt atbalstīt diasporas mediju komunikācijas projektu konkursus, principus, kā sadalīt finansējumu, ļaujot izstrādāt diasporas mediju vai organizāciju pārstāvjiem;
- Īstenot diasporas mediju seminārus un pieredzes apmaiņas iniciatīvas, lai veicinātu Latvijas un diasporas mediju sadarbību, ietvert semināros informāciju par projektu pieteikumu sagatavošanu, projektu īstenošanu un tehnoloģisku risinājumu ieviešanu mediju darbībā²⁸³;
- Veicināt diasporas iesaisti pārraidāmo materiālu veidošanā, t.sk. attīstīt diasporas korespondentu tīklu; Konkursa kārtībā, sniegt atbalstu arī labākajiem diasporas drukātajiem medijiem.
- Pārliecināties, ka diasporas jautājumi ir iestrādāti topošajā nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu attīstības stratēģijā.

2. Diasporas mērķtiecīga iesaistīšana Latvijas tautsaimniecības un zinātnes attīstībā un tās ieguldījuma apzināšana

Lai apzinātu un satīklotu diasporas un Latvijas uzņēmējus, profesionāļus un zinātniekus, kuri vēlētos saglabāt saikni ar Latviju un tiešā vai netiešā veidā sniegt ieguldījumu Latvijas attīstībā, attīstītu un nodrošinātu efektīvus mehānismus cilvēku ar ārvalstu pieredzi (gan ārvalstīs, gan Latvijā dzīvojošo) zināšanu pārnesi dažādos līmeņos, ieteicams:

- Veicināt ekonomisko sadarbību ar diasporu un diasporas iesaisti LIAA funkciju veikšanā investīciju piesaistē, eksporta attīstībā, inovācijās un diasporas tūrisma jomā: iesaistīt diasporu uzņēmējdarbības konkurētspēju veicināšanas atbalsta programmās un jaunu diasporas sadarbības programmu izstrādē, LIAA īstenotajos starptautiskās sadarbības un eksporta veicināšanas pasākumos,

²⁸³ Lulle et.al. (2015b). Mediju platformas un diasporas mediji: izpratne un vajadzības. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.
http://www.diaspora.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/diaspora/Diasporas_mediji_kopsavilkums_DMPC_2015.pdf

veicināt diasporas iesaisti ārvalstu tiešo investīciju piesaistē Latvijai; veicināt diasporas tūrismu un diasporas iesaisti tūrisma veicināšanā;

- Turpināt un paplašināt PBLA uzsākto diasporas uzņēmēju mentoringa programmu; Turpināt PLEIF, PLZK, un konferenci “Piederīgi Latvijai” (vai līdzīgu konferenci), nodrošinot to pēctecību. Papildus PLEIF, organizēt arī nelielus, specializētus tīklošanās pasākumus diasporas mītnes zemēs, atbilstoši nozarēm, mazākās grupās, lai pārrunātu nozarē aktuālos jautājumus un veidotu sadarbību. Tās, izmantojot esošās iestrādes, varētu organizēt ELA, sadarbībā ar PBLA un ĀM, un piesaistot LIAA un citu valsts institūciju pārstāvjus, tādējādi palielinot pasākumu praktisko vērtību; Apsvērt iespēju diasporas tīklošanās pasākumus, tostarp PLEIF, rīkot Latvijā, lai stiprinātu dalībnieku saikni ar Latviju un dotu lielāku iespēju pasākumos piedalīties arī Latvijas profesionāļiem un ierēdņiem;
- Diasporas organizācijām, LIAA, Latvijas pārstāvniecībām, LTRK, LDDK, nozaru asociācijām un pētniekiem sadarboties informācijas par mītnes valstīs dzīvojošajiem uzņēmējiem un profesionāļiem apkopošanā, veidojot pēc iespējas visaptverošas un precīzas datu bāzes darbam ar diasporu;
- Turpināt esošās un veidot jaunas uzņēmēju savstarpējās tīklošanās iespējas; Atbalstīt profesionāļu un uzņēmēju tīklošanās platformu attīstību, izmantojot esošās iestrādes un risinājumus, piem., atbalstot „*Global Latvian Business Group*”, kura jau sasniegusi labus rezultātus; Veidot dažādas specializētas tīklošanās grupas LinkedIn, Facebook, u.c., izvērtējot efektīvāko mērķa grupas sasniegšanas formu un veidu un apkopt šo vietņu sarakstu latviesi.com;
- Diasporas uzrunāšanai un iesaistīšanai nevajadzētu balstīties tikai uz vienu platformu, turklāt jāapsver komunikācija arī angļu vai citās valodās. Komunikācijai šaurās grupās (piem., uzņēmēji, investori) piemērota platforma var būt LinkedIn vai Facebook, vai pat atsevišķi veidota specializēta vietne. Noteiktu jomu profesionāļu tīklošanās platformu var attīstīt uz latviesi.com vai kādas citas uzņēmēju un profesionāļu vidū populāras Interneta platformas, pielāgojot portāla funkcionalitāti un to aktīvāk popularizējot, lai sasniegtu lietotāju “kritisko masu”.
- Izstrādāt un īstenot pasākumus, lai sekmētu ārvalstu doktorantu un zinātniskā personāla piesaisti;
- Organizēt ekonomikas forumus, konferences, diskusijas Latvijā un ārvalstīs, ar ārvalstīs dzīvojošajiem latviešu uzņēmējiem; Stiprināt sadarbību starp Latvijas institūcijām (ĀM, KM, EM, LIAA u.c.) un PBLA un ELA pasākumu, kas vērsti uz ekonomisko sadarbību ar diasporu, īstenošanā;
- Īstenot gudru, proaktīvu un konsekventu komunikāciju ar diasporu, augstām valsts amatpersonām aicinot tos iesaistīties un sniegt atbalstu Latvijas tautsaimniecības izaugsmes procesos; Informēt diasporu par iespējām investēt Latvijā un sniegt atbalstu tiem, kuri ir pieņēmuši lēmumu investēt Latvijā; Aicināt un motivēt uzņēmumus Latvijā kā kvalificētos speciālistus iesaistīt diasporas pārstāvjus; veicināt diasporas iesaisti “*Investment leads*” ģenerēšanā un potenciālo investoru uzrunāšanā un identificēšanā;
- Realizēt publicitātes aktivitātes ar mērķi informēt diasporas pārstāvjus par iespēju iesaistīties dažādās LIAA aktivitātēs (t.sk. *start-up* meistarklasēs,

zinātnisko *start-up* konferencē eksperta, lektora, mentora statusā, hakatonos); Organizēt tematiskus, specializētus vebinārus, ideju klubus, kontaktbiržas, iesaistot diasporu, īpaši jauniešus.

Lai veicinātu izpratni Latvijā un ārzemēs par diasporu un tās ieguldījumu, migrācijas un diasporas procesu pētniecību, ieteicams:

- Lai nodrošinātu plašu, datus pamatotu izpratni par Latvijas diasporu un izzinātu tās vajadzības un sadarbības iespējas, veikt regulāru diasporas monitoringa pētījumu (vismaz reizi trīs gados); Ar pētnieku intelektuālo atbalstu izstrādāt diasporas kopienas lieluma apzināšanas mehānismu, t.sk. remigrācijas apjoma izvērtēšanas metodoloģiju; Apzināt diasporas pienesumu Latvijas ekonomikai, izmantojot jau esošus datus un apkopojot jaunus;
- Veicināt emigrācijas un trimdas vēstures un kultūras informācijas izplatīšanu Latvijā, rīkojot konferences, izstādes, trimdas autoru darbu lasījumus, koncertus un citus pasākumus, kā arī skolu mācību programmās un muzeju ekspozīcijās iekļaujot apskatu par latviešu dzīvi trimdā;
- Atbalstīt NVO un pašvaldību iniciatīvas trimdas kultūras mantojuma apzināšanā, glabāšanā, izpētē un popularizēšanā; Veicināt labās prakses un pieredzes apmaiņu ārzemju latviešu kultūras mantojuma apzināšanā un popularizēšanā;
- Informēt Latvijas sabiedrību par diasporas pienesumu tautsaimniecībā un remigrācijas veiksmes stāstiem.

3. Diasporas pilsoniskās un politiskās līdzdalības veicināšana

Lai nodrošinātu diasporas interešu pārstāvētību Latvijā, ieteicams:

- Veicināt pēc iespējas tiešāku diasporas politisko pārstāvētību Saeimā, palielinot politiskās varas interesi un atbildību par diasporu. Lai nodrošinātu, ka diasporas intereses ir izvērtētas un ņemtas vērā valsts un pašvaldību līmenī, svarīga efektīva diasporas iesaiste rīcībpolitikas dokumentu izstrādē un tiesību aktu projektu izstrādē;
- Regulāri rīkot konsultatīvus un iekļaujošus diasporas pārstāvības forumus diasporas virsorganizāciju vadībā diasporas stratēģiskā redzējuma definēšanai²⁸⁴, piemēram, iekļaujot to ikgadējā konferencē diasporai;
- Latvijas diasporas organizācijām, īpaši jaunās emigrācijas valstīs, veidot un stiprināt interešu aizstāvības, politisko profilu; Pilnvērtīgāk izmantot jau esošos interešu aizstāvības un pārstāvības instrumentus, t.sk., pievienojoties Latvijas Pilsoniskajai Aliansei;
- Padziļināti pētīt diasporas interešu pārstāvības modeļa jautājumu Latvijā, kā arī veicināt diskusijas par mehānismiem ciešākai diasporas iesaistei, t.sk. iespēju panākt “ietekmes uz diasporu” izvērtējumu politikas dokumentos;
- Nodrošināt atalgojumu atbalsta personai, kas sekotu līdzīgu diasporas interešu ievērošanai lēmumu pieņemšanas procesā Latvijā un diasporas minēšanu un iekļaušanu ‘horizontālā veidā’ dažādos politikas plānošanas dokumentos;

²⁸⁴ Konferences “Latvieši pasaulē – piederīgi Latvijai rezolūcija.

https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Diaspora/Konference/2016%2008%2003_Konference_rezolucija_gala.pdf

- Iesaistīt remigrantu organizācijas pārstāvjus Darba grupā par diasporas jautājumiem;
- Attīstīt instrumentus (piem., pastāvīgu sadarbības platformu) pasaules pieredzes un zināšanu pārnesēi dažādās nozarēs, tostarp ieviešot cilvēku no nevalstisko organizāciju puses, kas seko informācijai, atbild uz telefonu, nokoordinē zināšanu apmaiņu, un atbalsta efektīvāku diasporas pārstāvniecību politiskā līmenī²⁸⁵.

Lai panāktu, ka vēlēšanu procesā un citās līdzdalības aktivitātēs iesaistās pēc iespējas plašāks ārvalstīs dzīvojošo Latvijas pilsoņu loks neatkarīgi no dzīves vietas, ieteicams:

- Izskatīt iespēju palielināt Saeimas vēlēšanu iecirkņu skaitu valstīs, kur diasporas skaits pēdējā desmitgadē pieaudzis visstraujāk; Turpināt pasākumus, kas ir vērsti uz maksimāli ērtas balsošanas procedūras nodrošināšanu;
- Attīstīt tālāko diskusiju par nepieciešamajām izmaiņām diasporas parlamentārās pārstāvniecības modelī, pieaicinot par vēlēšanu organizēšanu atbildīgās un iesaistītās institūcijas (CVK, ĀM u.c.);
- Atbalstīt portāla manabals.lv autorizēšanās sistēmas iespēju paplašināšanu, uzteicot ELA ieceri šajā portālā rosināt diasporai aktuālas iniciatīvas;
- Aicināt deputātu kandidātus, politiķus un ierēdņus aizdomāties par diasporas vēlētājiem un veikt regulāras (ne tikai priekšvēlēšanu) vizītes uz diasporas mītnes zemēm, skaidrojot politiku un veicinot politisko atbildīgumu; Diasporas NVO kopā ar diasporas un Latvijas medijiem veidot īpašas priekšvēlēšanu reklāmas kampaņas diasporai, aicinot balstot;
- Diasporas jauniešu nometnēs likt uzsvāru arī uz pilsonisko izglītību, veltot laiku diskusijām par politiskiem jautājumiem.

Lai veicinātu Latvijas pilsoņu skaita pieaugumu, ieteicams:

- Popularizēt dubulpilsonības iegūšanas iespējas, lai palielinātu Latvijas pilsonībā uzņemto pieaugošo un, jo īpaši, bērnu skaitu.

4. Atbalsta sniegšanai tiem, kuri vēlas atgriezties vai ir atgriezušies

Lai stiprinātu pašvaldību lomu saiknes ar diasporu uzturēšanā un remigrācijas atbalsta pasākumu sniegšanā, ieteicams:

- Mudināt pašvaldības izstrādāt lokālus instrumentus saiknes uzturēšanai ar diasporu un remigrācijas atbalstam;
- Pašvaldībām domāt par remigrantu uzņemšanu un noteikt kontaktpersonu pašvaldībā, kas atbild par saiknes uzturēšanu ar diasporu un atbalstu remigrantiem, izstrādāt nometņu programmas, sagatavot remigrācijas pakalpojumu grozu pašvaldībā, izveidot sadaļas pašvaldību mājaslapās, lai informētu par jautājumiem, kas saistīti ar atgriešanos;

²⁸⁵ Jautājums par šāda cilvēka finansēšanas modeli apspriežams atsevišķi.

- Lai noteiktu efektīvākos risinājumus, ieteicams apzināt un apmainīties ar labās prakses piemēriem no dažāda tipa pašvaldībām²⁸⁶. Informāciju par labās prakses piemēriem Varētu nodrošināt kādā interneta vietnē/portālā.

Lai sniegtu atbalstu remigrantiem, iekļaujoties Latvijas darba tirgū, ieteicams:

- Pastiprināt NVA fokusu uz ārpus Latvijas dzīvojošajiem Latvijas diasporas pārstāvjiem; Pilnveidot esošos darbiekārtošanās portālus, t.sk. NVA interneta vietni un CV/vakanču portālu; veidot ciešāku saikni ar nozaru asociācijām; Ja nepieciešams²⁸⁷, izstrādāt jaunu risinājumu, lai savestu kopā darba devējus Latvijā ar diasporas pārstāvjiem, kuri vēlētos atgriezties un strādāt Latvijā;
- Sekmēt NVA interneta vietnes un CV/vakanču portāla atpazīstamību diasporas vidū – turpināt popularizēt portālu, īstenojot kampaņas sociālajos tīklos, kā arī izplatot informāciju caur diasporas organizācijām un diasporas medijiem;
- Aktīvāk un atraktīvāk izmantot NVA dalību ES/EEZ valstu vakanču gadatirgos, informējot par darba un dzīves apstākļiem un par nodarbinātības iespējām Latvijā un popularizējot Latviju tiem, kuri apsver iespēju atgriezties; Nodrošināt aktuālu informāciju un sniegt konsultācijas par iespējām uzsākt uzņēmējdarbību, pieejamām atbalsta programmām un instrumentiem;
- Apsvērt iespēju pievienot remigrantus kā vienu no mērķa grupām, kas var pretendēt uz īpašu atbalsta pasākumu kopumu NVA (t.sk., aktīvās nodarbinātības pasākumi);
- Turpināt NVA interneta vietnē nodrošināt aktuālu un visiem pieejamu informāciju par izglītības prakses iespējām uzņēmumos un valsts un pašvaldību institūcijās un piedalīties ES/EEZ valstu vakanču gadatirgos;
- Atbalstīt remigrantu organizāciju aktivitātes, kas vērstas uz dalīšanos ar informāciju un pašpalīdzību, atgriežoties Latvijā.

Lai nodrošinātu atbalstu latviešu valodas apguvei remigrantiem un viņu ģimenes locekļiem, ieteicams:

- Turpināt latviešu valodas apmācību remigrantiem un viņu ģimenes locekļiem (pēdējiem – par maksu vai vismaz līdzmaksājumu), un paplašināt mērķa grupu, iekļaujot tajā arī citus ārvalstniekus, kam nepieciešama latviešu valodas apmācība;
- Izstrādāt un piedāvāt atsevišķus kursus remigrējušiem bērniem;
- Aktīvāk informēt par iespējām studentiem, uzsākot mācības Latvijas augstskolās, apmeklēt latviešu valodas kursus.

Lai apzinātu un popularizētu labās prakses piemērus, ieteicams:

- Apzināt un izplatīt veiksmīgus pieredzes stāstus par reemigrantu atgriešanos, kā arī tādus stāstus par valsts/pašvaldības sadarbību ar diasporu, kas veicinātu pozitīvu attieksmi pret atgriešanās iespējām un procesu (video un audio stāstu, filmu/īsfilmu, interviju sižetu, videoblogu, publikāciju un citu formātu izplatīšana sabiedrībai

²⁸⁶ Šobrīd norit pētījums par pašvaldību labo praksi sadarbībā ar diasporu un remigrācijas atbalsta pasākumu īstenošanā, kura rezultāti būs pieejami rudenī.

²⁸⁷ Šobrīd norisinās pētījums par efektīvākajiem darbiekārtošanās mehānismiem, kura rezultāti būs pieejami rudenī.

Latvijā un valsts piederīgajiem emigrācijā ar mediju, īpaši sociālo tīklu, starpniecību un citiem komunikācijas līdzekļiem);

Lai radītu labvēlīgu tiesisko ietvaru remigrācijas veicināšanai, ieteicams:

- Mazināt ārvalstīs iegūtas kvalifikācijas atzīšanas birokrātiskās barjeras, vienkāršot noteikumus attiecībā uz reglamentētajām profesijām, piemēram, apstiprinot konkrētu prestižu augstskolu sarakstu, kuru diplomu tiek atzīti Latvijā, nevis skatot katru gadījumu atsevišķi; kompensēt maksu par dokumentu izskatīšanu remigrantiem;
- Skaidrot un informēt diasporu par tiesisko regulējumu, mainot mītnes zemi, mazinot bažas un klievēdējot mītus attiecībā uz nodokļiem un pabalstiem Latvijā; Mazināt neskaidrības, kas saistītas ar veselības aprūpes sistēmu, atgriežoties Latvijā;
- Apsvērt iespēju pabalstu jautājumus, kas skar ārvalstīs strādājušos izskatīt Demogrāfijas padomē, uzaicinot VSAA pārstāvjus un izstrādāt bukletu un infografiku par pabalstu saskaņošanu, kurā īsi un skaidri tiktu sniegtas atbildes uz galvenajiem remigrantus interesējošajiem jautājumiem.

Lai efektīvi nodrošinātu informāciju saistībā ar atgriešanos Latvijā, ieteicams:

- Vienuviet nodrošināt konsultatīvo/ atbalsta punktu, kurā iespējams iegūt atbildes uz interesējošiem jautājumiem, kas attiecas uz pārcelšanos uz Latviju un dzīvi Latvijā (sociālās palīdzības saņemšanas iespējām, valsts un pašvaldību sniegtajiem pakalpojumiem), klātienē un telefoniski. To iespējams attīstīt uz Valsts un pašvaldību vienoto klientu apkalpošanas centru (VPVKAC) bāzes;
- Izveidot mājas lapu, kurā vienkāršā veidā tiek sniegtas atbildes uz remigrantiem aktuāliem jautājumiem (iespējams to veidot uz integration.lv bāzes).
- Attīstīt vienoto valsts un pašvaldību portālu www.latvija.lv, nodrošinot aktuālu informāciju par Latvijas valsts un pašvaldību sniegtajiem pakalpojumiem, kas svarīga tiem, kuri plāno atgriezties Latvijā. Vienkāršot piekļuvi informācijai arī cilvēkiem, kuriem nav un kuri nevar autorizēties sistēmā, izmantojot Latvijas bankas kartes. Lai latvija.lv sadaļa «Atgriešanās Latvijā» informācijas ieguves instruments darbotos efektīvi, ir jānodrošina tā popularizēšana mērķa grupā un perspektīvā jānovērtē satura atbilstība lietotāju vajadzībām.

Lai veicinātu diasporas informētību par piedāvātajām iespējām Latvijā, ieteicams:

- Aktīvāk komunicēt plānā iekļautos pasākumus un atbalstu, kas pieejams diasporai un remigrantiem, pievēršot uzmanību arī avotiem, kas nav vērsti tieši uz diasporu, bet ko izmanto vislielākais skaits ārvalstīs dzīvojošo (lielākie Latvijas ziņu portāli, sociālie mediji).

Lai nodrošinātu atbalstu bērniem un jauniešiem, kas atgriežas/iekļaujas Latvijas izglītības sistēmā, ieteicams:

- Izstrādāt un ievietot resursus Internetā ar veicamajiem priekšdarbiem pirms atgriešanās, lai nodrošinātu veiksmīgu izglītojamā iekļaušanās procesu Latvijā, tostarp izglītības sistēmu Latvijā un izglītības dokumentu atzīšanu²⁸⁸ ;

²⁸⁸ Kā norāda IKVD (2014) vecāku aptaujas rezultāti, vecāki un izglītības iestādes ir saskārušies ar problēmām izglītības dokumentu atzīšanas procesā.

Popularizēt Internetā pieejamos materiālus, kas palīdz sagatavoties mācībām Latvijā;

- Izveidot sarakstu un izplatīt informāciju potenciālajiem remigrantiem par to, kurās skolās ir sagatavoti pasniedzēji un kur pieejami skolotāju palīgi un cits atbalsta personāls darbam ar remigrējušiem skolēniem un kuras ir gatavas uzņemt remigrējušos bērnus;
- Izstrādāt kopīgas vadlīnijas/ plānu/ stratēģiju remigrējušu skolēnu uzņemšanai un veiksmīgai iekļaušanai skolā; nepieciešams regulējums, kādam atbalstam jābūt pieejamam remigrējušiem skolēniem;
- Valsts līmenī izskatīt iespēju nodrošināt pedagogiem samaksu par papildnodarbību un konsultāciju sniegšanu²⁸⁹; paaugstināt piemaksas par darbu ar remigrējušiem skolēniem un/vai nodrošināt papildus atbalsta personālu skolām, kurās šādu bērnu ir daudz;
- Identificēt, popularizēt un multiplicēt labās prakses piemērus remigrantu bērnu integrēšanā, nodrošinot šīs informācijas pieejamību skolotājiem, kā arī iespējas apmainīties ar pieredzi par veiksmīgu remigrējušo izglītojamo iekļaušanos Latvijas izglītībā, piemēram, semināru veidā, ne tikai Interneta vidē; Veidot sadarbību starp diasporas un Latvijas skolām, lai apmainītos ar pieredzi;
- Turpināt atbalstīt skolotāju profesionālo apmācību darbam ar remigrējušiem bērniem, kas saistīti ar dažādiem starpkultūru, metodiskajiem u.c. jautājumiem;
- Regulāri apkopot informāciju no skolām par remigrējušo skolēnu skaitu, vecumu, izglītības iestāžu piedāvāto atbalsta pasākumu klāstu skolēnu iesaistīšanai izglītības iestādēs, lai attiecīgi nozīmētu finansējumu;
- Nepieciešamas arī proaktīvas sagatavošanas nometnes bērniem, kuru ģimenes plāno atgriezties vai ir atgriezušās Latvijā un kurās bērns plāno uzsākt mācības Latvijas skolā²⁹⁰ - primāri, lai uzlabotu valodu zināšanas, taču arī lai iepazītos ar vietējām paražām un kultūru, mācību praksi un sistēmu skolās gūtu atbildes uz citiem neskaidrajiem jautājumiem; Nodrošināt intensīvos latviešu valodas sagatavošanās kursus skolēniem-iesācējiem; Aktīvāk informēt diasporas vecākus par īstermiņa vizīšu iespējām Latvijas skolās;
- Nozīmēt personu IZM vai LVA, pie kuras pedagogi varētu vērsties pēc konsultācijas par piemērotākajām mācību metodēm un materiāliem remigrējušiem bērniem; Aktīvāk informēt skolotājus par pieejamajiem resursiem un atbalstu darbam ar remigrējušiem bērniem, tostarp metodoloģiskajiem materiāliem, grāmatām u.c., apkopojot šo informāciju vienuviet un, ieteicams, izsūtot informāciju, atgādinot par to arī skolām.

LITERATŪRAS SARAKSTS

Aikins, K., White, N. (2011), Global diaspora strategies toolkit. Harnessing the power of global diasporas. Dublin: Diaspora Matters

²⁸⁹ Turpat.

²⁹⁰ IKVD (2014). Vispārējās izglītības iestāžu izglītojamo, kuri atgriezušies no mācībām citā valstī, iekļaušanās Latvijas izglītības sistēmā.

- Amerikas latviešu apvienība (2017). Pavadi vasaru Latvijā! – Prakses iespējas.
<http://www.alausa.org/lv/citi/pavadi-vasaru-latvija-prakses-iespejas/>
- Anderson, B. (2006). *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism* (Revised edition). London, New York: Verso.
- Atoyan et.al. (2016). Emigration and its economic impact on Eastern Europe.
file:///C:/Users/User/Downloads/_sdn1607.pdf
- Baltic Institute of Social Sciences (2015). Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas jomu analīze Latvijā, novērtējot „Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.–2018. gadam” īstenošanu laika posmā no 2012. –2014. gadam, ņemot vērā pamatnostādņu 5. sadaļā noteiktos politikas rezultātus un rezultātīvos rādītājus.
https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Petijumi/Rezrad_BISS.pdf
- Bilecen, B. (2009). *Lost in status? Temporary, permanent, potential, highly skilled: the international student mobility*; Brooks, R., & Waters, J. (2011). *Student mobilities, migration and the internationalization of higher education*. Springer.
- Birka, I. (2016). Ministru prezidenta diasporas uzņēmēju konsultatīvās padomes locekļu interviju pārskats (nepublicēts).
- Buholcs, J., Tabuns, A. (2015). Latvijas emigrantu transnacionālo identitāšu izpausmes sociālo tīklu portālu lietojumā. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts. 128.-143.lpp.
- Chander, A. *Diaspora Bonds*, New York University Law Review, Vol.7, 2001.
- Eiropas Latviešu Apvienība (2017) Latviešu nedēļas nogales skolas Eiropā saņem līdzfinansējumu no IZM. <https://www.latviesi.com/jaunumi/raksts/118312-latviesu-nedelas-nogales-skolas-eiropa-sanem-lidzfinansejumu-no-izm/>
- Emmo, M.L., Toomet, O. (2014) Occupational Prestige Rapidly Catching Up for Estonian-Finnish Migrants, Presentation at the international conference “Transnationalism, Gender and Migration. The Intersectional Challenges of Social Mobility”, Adehe, 13/11/2014.
- Eurobarometer (2014). Standard Eurobarometer 82.
http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/eb/eb82/eb82_anx_en.pdf
- Eurofound (2012). Labour mobility within the EU: The impact of return migration. Pieejams:
https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1243en.pdf
- Eurostat (2017a) EU28 population change 2000-2017, as %.
<http://i.imgur.com/42RSnNH.jpg>
- Eurostat (2017b) People in the EU – population projections.
http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_in_the_EU_%E2%80%93_population_projections
- Faist, T. (2010). Diaspora and transnationalism: What kind of dance partners? In: T. Faist, R. Bauböck (eds.). *Diaspora and transnationalism: concepts, theories and methods* (pp. 9–34). Amsterdam: Amsterdam University Press

Gamlen, Alan (2006). Diaspora Engagement Policies: What are They, and What Kind of States Use Them?, University of Oxford, COMPAS (Centre on Migration, Policy and Society), Working Paper No. 32

Goldmanis, M. (2015). Statistisko svaru dizains pētījumā "Latvijas emigrantu kopienas". Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts. 42.-65.lpp.

Goldsmith, B., Eggers, W. (2004) Governing by network: CIOs and the new public sector. *Public CIO*.

Gross, D. (2016). A case study of language education policy regarding children of remigrated nationals and its implementation in the education system. Monash University.

Hazans, M. (2015a) Return migration intentions to Latvia, based on recent survey of emigrants. Paper presented at the conference "Migration in the Nordic – Baltic Region. New Trends of Labour Migration – Ready for the Changes?" in Tallinn, 27 Mar 2015

Hazans, M. (2015b). Post-2000 emigration from Poland and the Baltics. Presentation at the conference How to Improve Intra-European Mobility and Circular Migration? Fostering Diaspora Engagement. Rīga, Latvia, 11–12 May 2015.

Hazans, M. (2016). Migration experience of the Baltic countries in the context of Economic Crisis. In: M. Kahanec, K. F. Zimmermann (eds.). Labor Migration, EU Enlargement, and the Great Recession. Berlin–Heidelberg: Springer.

Hazans, M. (2011). Latvijas emigrācijas mainīgā seja: 2000–2010. No: B. Zepa, E. Kļave (red.). Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2010./2011. Nacionālā identitāte, mobilitāte un rīcībspēja (70.–91. lpp.). Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds.

Hazans, M. (2016), Smadzeņu aizplūde no Latvijas 21. gadsimtā. Latvijas emigrantu kopienas: Cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts. 85.-92.lpp.

Hazans, M (2016). Atgriešanās Latvijā: remigrantu aptaujas rezultāti. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

IAC (2014). Situācijas izpētes apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgajās skolās.
http://www.iksd.riga.lv/upload_file/IKSD_pievienotie/0_2014/2014_05/Situacijas%20izpete%20jauniebr_Rigas%20sk_2014.pdf

IKVD (2014). Vispārējās izglītības iestāžu izglītojamo, kuri atgriezušies no mācībām citā valstī, iekļaušanās Latvijas izglītības sistēmā.

Informatīvais ziņojums par priekšlikumiem reemigrācijas atbalsta pasākumiem.
http://www.ikvd.gov.lv/assets/files/2013/citi/iesniegumi/20102014_117_6_ZINOJU_MS_PAR_ANAL_lab.pdf

Jātniece, A. (2010). Minsteres latviešu ģimnāzija izdzīvoja.
<http://www.lcm.lv/lcm/darbibas-lauks/116-minsteres-latviesu-gimnazija-izdzivoja>

Kahanec, M., & Zimmermann, K. F., eds. (2016). Labor migration, EU enlargement, and the great recession. Berlin - Heidelberg: Springer

Kārklīna, I. Kļave, E. (2015). Remigrācijas un diasporas politikas Latvijā ekspertu skatījumā. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts. 210.-224.lpp.

Kaczmarczyk, P. & Lesinska, M. (2012). Return migration, state policy and integration of returnees – the case of Poland. In Ivanova, V. & Zwania-Roessler, I. (Eds.). Welcome home? Challenges and chances of return migration. Transatlantic Forum on Migration and Integretation, Sofia: Maria Arabadjieva Printing House.

Kļave, E. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: mērķa grupas perspektīva. http://fsi.lu.lv/userfiles/file/ESF_Latvijas_emigrantu_kopienas/Ex-ante/FSI_Klave_Remigracijas_politikas_novertejums.pdf

Kļave, E., Šūpule, I. (2015). Remigrācijas procesa analīze: politika un prakse. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts. 194.-209.lpp.

Kļave, E., Šūpule, I. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: politikas mērķa grupas perspektīva http://fsi.lu.lv/userfiles/file/ESF_Latvijas_emigrantu_kopienas/Ex-ante/FSI_Klave_Remigracijas_politikas_novertejums.pdf

Konferences “Latvieši pasaulē – piederīgi Latvijai rezolūcija. https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Diaspora/Konference/2016%2008%2003_Konference_rezolucija_gala.pdf

Koroļeva, I., Mieriņa, I. (2015) Metodoloģiskie risinājumi migrantu viedokļu izziņāšanai pētījumā „Latvijas emigrantu kopienas”. In: I. Mieriņa (ed.). Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora, Rīga: LU Filozofijas un Socioloģijas institūts, 26-41.

LAAJ (2017). LAAJ un ALA sadarbības programmas “Pavadi Vasaru Latvijā” un “Sveika Latvija”. <http://laaj.org.au/laaj-un-ala-sadarbibas-programmas-pavadi-vasaru-latvija-un-sveika-latvija/>

Latvijas diasporas piesaistes stratēģija Latvijas investīciju un attīstības aģentūras funkciju īstenošanai 2017.-2020.gadam (nepublicēts uzmetums)

Latvijas ilgtpējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam. http://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/images-legacy/LV2030/Latvija_2030.pdf

Latvijas *Nacionālās attīstības plāns* 2014.-2020.gadam. <http://polsis.mk.gov.lv/documents/4247>

Rīcības plāns Par sadarbību ar Latvijas diasporu 2015.-2017.gadam. http://www.mfa.gov.lv/data/file/AMPlans_150714_Diaspora.662.pdf

Latvijas Vēstnesis (2017). Par Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.–2018. gadam īstenošanas plānu 2017.–2018. gadam. <https://www.vestnesis.lv/op/2017/108.6>

Latviesi.com (2017). Apstiprinātas 11 vasaras nometnes Latvijā, kas šovasar uzņems latviešu bērnus no visas pasaules. <https://www.latviesi.com/jaunumi/raksts/5385-apstiprinatas-11-vasaras-nometnes-latvija-kas-sovasar-uznems-latviesu-bernus-no-visas-pasaules/>

Latvijas Nacionālais kultūras centrs (2015). Dziesmu un deju svētku tradīciju saglabāšana: aptauja latviešiem ārvalstīs. http://www.lnkc.gov.lv/Uploads/2017/03/13/1489404001_5756.pdf

- LR Ekonomikas ministrija (2013). Atgriešanās Latvijā: kur atrast atbildes uz svarīgiem jautājumiem? (infografika).
http://www.mfa.gov.lv/data/file/atgriesanas_latvija.png
- LR Ekonomikas ministrija (2016). Informatīvais ziņojums par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm.
https://www.em.gov.lv/files/tautsaimniecibas_attistiba/dsp/EMZino_06_160616.pdf
- LR Ekonomikas ministrija (2017). Informatīvais ziņojums par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gada izpildi.
https://www.em.gov.lv/lv/nozares_politika/reemigracijas_atbalsta_pasakumi/
- LSM (2017). VISIEMTV.LV - jauns interneta televīzijas kanāls latviešiem ārzemēs.
<http://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/izklaide/visiemtv.lv-jauns-interneta-televizijas-kanals-latviesiem-arzemes.a226948/>
- Lulle et al. (2015a). Diasporas politiskā pārstāvniecība Latvijā un Eiropas Savienībā: Parlamentārā dimensija. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.
http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/diaspora/petijumi/1_DMPC_parstavnieciba_300115.pdf
- Lulle et.al. (2015b). Mediju platformas un diasporas mediji: izpratne un vajadzības. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.
http://www.diaspora.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/diaspora/Diaspora_s_mediji_kopsavilkums_DMPC_2015.pdf
- McKenzie, D., Yang, D. (2014). Evidence on Policies to Increase the Development Impacts of International Migration. The Institute for the Study of Labor (IZA), Discussion Paper No. 8523.
- Mieriņa, I. (2015a). Ievads. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora. LU Filozofijas un socioloģijas institūts. 5.-10.lpp.
- Mieriņa, I. (2015b). Prom no mājām, tuvāk sirdij? Kā ilgstoša atrašanās ārpus Latvijas ietekmē politiskās attieksmes un politisko procesu vērtējumu Latvijā. *Akadēmiskā dzīve*, 51.
- Mieriņa, I., (2015c). Latvijas emigrantu kopienas: nacionāla identitāte, transnacionālās attiecības un diasporas politika. Galvenās atziņas.
<http://www.slideshare.net/lufsi/latvijas-emigrantu-kopienas-galvens-atzias>
- Mieriņa, I. (2016a), Latvijas izcelsmes uzņēmēji ārpus Latvijas: raksturojums un sadarbības potenciāls. <http://www.diaspora.lu.lv/petijumi/>
- Mieriņa, I. (2016b). Bērnu valodu prasme un latviešu valodas zudums/ zuduma intensitāte jaunajās mītnes zemēs. <http://www.fsi.lu.lv/?sadala=1&id=723>
- Mieriņa et al. (2016c) Eiropā dzīvojošo Latvijas valstspiederīgo pilsoniskā aktivitāte. LU Filozofijas un socioloģijas institūts sadarbībā ar Eiropas Latviešu Apvienību (nepublicēts)
- Mieriņa, I. (2016d), Kas ņemams vērā no pētījumiem par remigrantu vajadzībām? Prezentācija konferencē “Piederīgi Latvijai”: <http://123userdocs.s3-website-eu-west-1.amazonaws.com/d/de/c9/285415630914963934/a62f9035-b705-4c48-81a5-7009d823b8ea/Remigracija%20Mierina.pdf>
- Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam;

https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/KM_130515_Prec_Nac_ident_pilson_sab_un_itegr_polit_pamatnost_2012-2018.pdf

Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu īstenošanas uzraudzības padomes darba grupas diasporas politikas jautājumos sanāksmes protokols.

2017.g.12.aprīlī.https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Diaspora/Darba_grupa/2017.04_Diasporas_dg.pdf.

Ose, L. (2015). Skolotāja faktors: pedagogi dialogā ar bērniem un jauniešiem, kas atgriezušies Latvijā. Lulle, A, Kļave, E. (red.) Radot iespējas attīstībai: diasporas bērnu un jauniešu izglītība. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 185.-204.lpp.

Par Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas pamatnostādņu 2012.-2018. gadam īstenošanas plānu 2017.-2018. gadam.

<https://likumi.lv/doc.php?id=291179>

NEPL padome (2017). Informācija par NEPL sēdi 15.jūnijā.

<http://neplpadome.lv/lv/sakums/padome/padomes-sedes/sedes-sadalas/informacija-par-neplp-sedi-15.junija.html>

Pārresoru koordinācijas centrs (2017). Politikas veidošanas rokasgrāmata.

http://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/images-legacy/pkc_rokasgramata_090316_web.pdf

Petkevičienē, D., *Diaspora Engagement Possibilities for Latvian Business Development. Investment and Development Agency of Latvia*, 2016.

PBLA (2016). PBLA valdes sēdē 2016.gada oktobrī pieņemtās rezolūcijas.

<http://www.pbla.lv/par-pbla/valdes-sedes/pbla-valdes-sede-riga-2016-gada-oktobri-pienemt-rezolucijas/>

Pičukāne, J.Mihailovs (2017). Izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi integrācija Latvijas izglītības sistēmā: tiesiskais regulējums, problēmas, risinājumi.

http://maciunmacies.valoda.lv/images/Maci/Diaspora_MacibuMateriali/Raksts_Mihailovs_Picukane.pdf

PMLP (N.D.) Informācija trešo valstu valstspiederīgajiem repatriantiem.

<http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/anketas/LV.pdf>

Repatriācijas likums. <https://likumi.lv/doc.php?id=37187>

SIF (2017). Ārpusskolas pasākumu programma. Vasaras nometnes Latvijas un diasporas bērniem.

http://www.sif.gov.lv/index.php?option=com_content&view=category&id=407&Itemid=30&lang=lv

SKDS (2016). Attieksme pret Pasaules Brīvo latviešu apvienību. Latvijas iedzīvotāju aptauja. (nepubliskots)

Statistics Estonia (2016). Last year, immigration exceeded emigration for the first time after the restoration of independence in Estonia. <https://www.stat.ee/news-release-2016-059>

Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

US Census Bureau (2017). Demographic Overview - Custom Region – Latvia.
<https://www.census.gov/population/international/data/idb/region.php?N=%20Results%20&T=13&A=separate&RT=0&Y=2050&R=-1&C=LG>

Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2015.-2020.gadam.
<https://likumi.lv/doc.php?id=270016>

Wahba, J. (2015) Who benefits from return migration to developing countries?
<http://wol.iza.org/articles/who-benefits-from-return-migration-to-developing-countries-1.pdf>

Interneta resursi:

<http://maciummacies.valoda.lv/vva/>

<http://www.valoda.lv/latviesu-valoda-arzemes/diaspora/>

www.sazinastilts.lv

<http://epupa.valoda.lv>

<http://www.tavaskola.lv/uzdevumi-lv-virtuala-skola>

<http://www.uzdevumi.lv/p>

<http://researchinestonia.eu/funding/returning-researcher-grant/>

<http://gain-network.org/>

<http://www.fnp.org.pl/en/oferta/homing-plus-2/>

<http://www.nauka.gov.pl/en/polish-science-news/polish-scientists-working-abroad-think-about-returning-home.html>

www.latviesi.com

<http://www.mfa.gov.lv/lv/tautiesiem-arzemes/>

<http://nvo.lv/lv/news/page/par-mums-153/>

UZDEVUMI UN REZULTATĪVIE RĀDĪTĀJI

DIASPORAS POLITIKAS ATTĪSTĪBA

Politikas mērķi, rezultāti un rezultatīvie rādītāji			
Uzdevumi	Rezultāts	Rezultatīvie rādītāji	Piezīmes
2.1. Latviskās identitātes un piederības sajūtas Latvijai stiprināšana, latviešu valodas un kultūras saglabāšana			
2.1.1. Nostiprināt latviešu valodas prasmes Latvijas diasporas pārstāvju vidū, sniedzot atbalstu nedēļas nogales skolu darbībai, latviešu valodas un kultūras apguvei mītnes valstu vispārizglītojošās skolās, kā arī tālmācībai	Nodrošinātas kvalitatīvas un diasporai piemērotas latviešu valodas apmācību iespējas, apmācību procesā iesaistot arvien plašāku ieinteresēto personu loku, tai skaitā atbalstot diasporas skolas un veicot informatīvus pasākumus	<ul style="list-style-type: none"> -Latviešu nedēļas nogales skolu skaits ārpus Latvijas (dinamika) -Nedēļas nogales skolu skaits, kurām sniegts finansiālais atbalsts -Skolēnu skaits (un īpatsvars), kas apmeklē nedēļas nogales skolas - Vecāku īpatsvars, kas ir informēti par nedēļas nogales skolām un citu latviešu valodas saglabāšanai pieejamo atbalstu 	<p>LVA</p> <p>Diasporas monitorings</p>

<p>Pilnveidota nedēļas nogales skolu pedagogu profesionālā kompetence; veikta ikgadēja labāko diasporas izglītības darbinieku un skolēnus apbalvošana ar IZM Atzinības un pateicības rakstu</p>	<p>-Pedagogu kompetences pilnveides kursu un valodas tematikai veltītu konferenču apmeklējušo diasporas nedēļas nogales skolu pedagogu skaits -LVA Facebook grupas dalībnieku skaits</p>	<p>LVA</p>
<p>Palielinās iespējas apgūt latviešu valodu tālmācībā, un arvien vairāk diasporas pārstāvju izmanto brīvi pieejamos mācību līdzekļus latviešu valodas apguvei e-vidē</p>	<p>-Attīstītie tālmācības un pašmācības rīki un programmas, t.sk. interaktīvie materiāli latviešu valodā -Apmācību materiālu unikālo skatījumu un lejupielāžu skaits -LVA mājas lapas lietotāju skaits, kas apmeklē diasporai domātās sadaļas</p>	<p>LVA</p>
<p>Diasporas vecāku vidū palielinājusies izpratne par latviešu valodas saglabāšanas nozīmi</p>	<p>-Diasporas ģimeņu īpatsvars, kurās lieto tikai latviešu vai galvenokārt latviešu valodu -Diasporas pārstāvju, kuriem ir svarīgi, lai bērns brīvi pārvaldītu latviešu valodu īpatsvars -Informatīvi materiāli vecāku informēšanai par daudzvalodības priekšrocībām un latviešu valodas saglabāšanas nozīmi</p>	<p>Diasporas monitorings</p>

<p>Uzlabojas pieejamo mācību līdzekļu kvalitāte un pieejamība - Izstrādāti mācību un metodiskie līdzekļi nedēļas nogales skolām un nodrošināta to plaša pieejamība diasporai (latviešu valodas un nacionālais saturs pa līmeņiem diasporas izglītības iestāžu vajadzībām, centralizēta izglītības programma, integrējot dažādus aspektus, tai skaitā kultūras, vēstures, valodas, patriotisma jautājumus, u.c.)</p>	<p>-Izstrādāta izglītības attīstības koncepcija</p> <p>- Izstrādāts latviešu valodas nacionālais saturs pa līmeņiem diasporas izglītības iestāžu vajadzībām</p> <p>- Izstrādāto mācību līdzekļu latviešu valodas apguvei diasporas bērniem un jauniešiem skaits</p> <p>-Diasporas skolu skaits, kuras saņēmušas grāmatu sūtījumus -</p> <p>-Diasporas skolām piegādāto drukāto mācību materiālu skaits</p>	<p>LVA</p>
<p>Panāktas plašākas latviešu valodas apmācību iespējas diasporas bērniem un jauniešiem to mītnes valstu vispārizglītojošās skolās, kurās šī iespēja ir pieejama un īstenojama</p>	<p>Vispārizglītojošo skolu skaits, kur iespējams apgūt latviešu valodu</p>	<p>LVA</p>
<p>Nodrošināta no Latvijas norīkoto latviešu valodas skolotāju darbība Eiropas skolā</p>	<p>Eiropas skolu skaits</p>	<p>LVA</p>
<p>Attīstīta cieša sadarbība un dialogs ar diasporu izglītības jomā, t.sk. izmantojot sociālos medijus</p>	<p>Palielinājusies diasporas skolotāju apmierinātība ar no LVA saņemto atbalstu, sadarbību, mācību materiāliem</p>	<p>LVA ik gadu organizēta diasporas skolotāju aptauja</p>

	Palielinājies diasporas pārstāvju skaits, kas nokārtojuši konkrēto valsts valodas prasmes eksāmenu	Diasporas pārstāvju skaits, kas nokārtojuši zemāko, vidējo un augstāko VISC līmeņa eksāmenu	LVA
2.1.2.Nostiprināt diasporas pārstāvju, īpaši bērnu un jauniešu, latvisko identitāti un saikni ar Latviju	Diasporas bērniem un jauniešiem nodrošināta iespēja veidot jaunus kontaktu tīklus un stiprināt piederības sajūtu Latvijai, piedaloties nometnēs Latvijā un ārzemēs	-Atbalstīto diasporas bērnu un jauniešu nometņu skaits Latvijā un ārvalstīs -Nometņu un radošo darbnīcu dalībnieku skaits (nometnēs ik gadu piedalījušies vismaz 200 bērni no diasporas un vismaz 100 bērni no Latvijas)	SIF
	Diasporas jauniešiem ir iespēja piedalīties skolēnu apmaiņas programmās un ceļojumos uz Latviju (t.sk. konkursi, kur galvenā balva būtu brauciens uz Latviju)	-Apmaiņas programmās piedalījušos jauniešu skaits -Vizītēs uz Latviju piedalījušos jauniešu skaits	Diasporas organizācijas, LVA
	Valsts institūcijas iesaistītas vasaras prakšu nodrošināšanā diasporas latviešu jauniešiem no dažādām pasaules valstīm	Gadā vismaz 20 jaunieši iziet vasaras praksi	Diasporas organizācijas
	Atbalstīti diasporas organizāciju iedibinātie pasākumi (saieti, semināri, vasaras skolas u.tml.) Latvijā, Eiropā un citos lielākajos latviešu diasporas centros	- Ikgadēji 3x3 saieti Latvijā un ārpus Latvijas, katrs ar vidēji 100 dalībniekiem; - Ikgadējs 2x2 seminārs ar vismaz 60 dalībniekiem -citi pasākumi	PBLA

	Jauniešu forumi Latvijā un ārpus Latvijas	Noorganizēts diasporas jauniešu forums (vismaz viens)	
	Atbalsts diasporas sporta spēlēm reizi 4 gados	Noorganizētas diasporas sporta spēles	
2.1.3. Diasporas pašorganizēšanās veicināšana, t.sk. Latvijas institūciju kapacitātes stiprināšana diasporas sabiedriskās dzīves atbalstam	Palielinājies Latvijas diasporas pārstāvju īpatsvars, kuri zina un ir iesaistījušies diasporas un remigrantu organizācijās un to organizētajos pasākumos.	-Diasporas pārstāvju informētība par diasporas organizācijām (vai ir dzirdējis/-usi) -Diasporas organizāciju dalībnieku skaits un īpatsvars -Diasporas pārstāvju īpatsvars, kas piedalās diasporas Online grupās -Valstu, kurās darbojas Latvijas diasporas organizācijas, skaits -“Ar pasaules pieredzi Latvijā” dalībnieku skaits un citu remigrantu organizāciju vai grupu dalībnieku skaits	Diasporas monitorings Diasporas un remigrantu organizācijas
	Nodrošināts mērķtiecīgs Latvijas valsts atbalsts diasporas un remigrantu organizācijām un to aktivitātēm/ projektiem kultūras, izglītības, pētniecības, ekonomikas, sporta un citās jomās Latvijā un diasporas mītnes zemēs, īpaši uzsverot pasākumus, kas vērsti uz diasporas bērniem un jauniešiem	-Finansējuma apjoms diasporas un remigrantu NVO projektiem -Atbalstīto projektu skaits gadā. - Pasākumi īstenoti vismaz 10 valstīs	SIF
	Stiprināta Latvijas institūciju kapacitāte diasporas sabiedriskās dzīves atbalstam	Pasākumu skaits, kas organizēti ar Latvijas pārstāvniecību atbalstu	ĀM

2.1.4. Informatīvās saiknes uzturēšana ar diasporu, diasporas mediju atbalsts	Nodrošināta diasporas elektronisko mediju attīstība	-Diasporas laikrakstu, radiostaciju un ziņu portālu skaits -Atbalstīto diasporas mediju skaits un finansējuma apjoms -Atbalstīto diasporas mediju ikmēneša unikālo lietotāju skaits un tā dinamika (informācija jāapkopo)	NEPLP
	Ar Latvijas sabiedrisko mediju starpniecību veicināta diasporas iekļaušana Latvijas informatīvajā telpā, nodrošinot diasporas informētību par Latvijā notiekošo un Latvijas sabiedrības informētību par diasporā notiekošo	-Reportāžas, sižeti un citi formāti ziņu, aktuālās informācijas, kultūras un dokumentālajos raidījumos -Satura vienību skaits (un apjoms), ko sabiedriskie mediji un lielākie privātie mediji piedāvā par Latvijas diasporas jautājumiem (Latvijas mediju politikas pamatnostādnes 2016.-2020.g.) - Diasporas pārstāvju īpatsvars, kas reizēm vai regulāri seko līdzī notikumiem Latvijā, izmanto diasporas medijus	NEPLP Diasporas monitorings
	Palielinājusies Latvijas sabiedrisko mediju satura pieejamība ārpus Latvijas	-Interneta vidē pieejamā Latvijas sabiedrisko mediju satura apjoms -visiemltv.lv lietotāju statistika, "21.gadsimta latvietis" mājas lapas lietotāju statistika	NEPLP

	Nodrošināts atbalsts diasporas Interneta portālam (piem., latviesi.com), ko stiprinātu kā centrālo mediju diasporai, notikumu kalendāra, diasporas organizāciju kontaktu tīklu un citas diasporai aktuālas informācijas apkopošanai	Portāls ar diasporai aktuālo centralizēto informāciju	
	Īstenoti diasporas mediju semināri un pieredzes apmaiņas iniciatīvas, lai veicinātu Latvijas un diasporas mediju sadarbību, kā arī diasporas tēmas publicitāti medijos	Semināru skaits (vismaz viens gadā)	
2.2. Diasporas saliedēšana, tās ieguldījuma apzināšana un mērķtiecīga iesaistīšana Latvijas tautsaimniecības un zinātnes attīstībā			
2.2.1. Diasporas un remigrantu satikšana un mērķtiecīga iesaistīšana Latvijas ekonomikā, zinātnē, sabiedriskajā un kultūras dzīvē	Apzināti un satīkloti diasporas un Latvijas izcelsmes uzņēmēji, profesionāļi un zinātnieki, kuri vēlētos saglabāt saikni ar Latviju un tiešā vai netiešā veidā sniegt ieguldījumu valsts attīstībā, izstrādājot tīklošanās rīkus piemērotākajās platformās (LinkedIn, Facebook vai oriģinālas platformas)	<ul style="list-style-type: none"> - Izveidoti tīklošanās rīki/ platformas ekonomiskās sadarbības ar diasporu nodrošināšanai - Tīklošanās platformu dalībnieku skaits - LIAA diasporas kontaktu skaits, ar kuriem notiek sadarbība; - Diasporas organizāciju satīklotu profesionāļu skaits dažādās grupās 	LIAA, LZA, PBLA, ELA, LU, ĀM

	<p>Sniegts atbalsts diasporas un remigrantu tīklošanās pasākumu - forumu, konferenču, diskusiju, vizīšu - norisei; palielinājies to biežums un popularitāte diasporas vidū</p>	<p>-Atbalstīto tīklošanās pasākumu un vizīšu skaits - PLEIF un PLZK dalībnieku skaits (turpināta regulāra norise) - konferences diasporai dalībnieku skaits (turpināta regulāra norise) - Citu tīklošanās pasākumu (LIAA, ELA u.c.) dalībnieku skaits</p>	<p>LIAA, PBLA u.c.</p>
	<p>Attīstīti un nodrošināti efektīvi risinājumi cilvēku ar ārvalstu pieredzi (gan ārvalstīs, gan Latvijā dzīvojošo) zināšanu pārnesei dažādās jomās un līmeņos, diasporas potenciāla izmantošanai eksporta, investīciju, inovāciju un tūrisma jomā un Latvijas uzņēmumu konkurētspējas paaugstināšanā</p>	<p>- Īstenoti dažādi instrumenti un programmas diasporas ekonomiskās iesaistes veicināšanai - Dažādās LIAA programmās un pasākumos iesaistīto dalībnieku skaits - Palielinājies diasporas pārstāvju Latvijas apmeklēšanas biežums un uzturēšanās ilgums pēdējā gada laikā</p>	<p>LIAA Diasporas monitorings</p>
	<p>Nodrošināta diasporas pārstāvju informētība par iespējām veidot ekonomisko sadarbību, atbalsta instrumentiem un iespējām iesaistīties Latvijas tautsaimniecības attīstības veicināšanā</p>	<p>-Diasporas pārstāvji (jo īpaši, uzņēmēji) ir informēti par LIAA un tās piedāvātajām iespējām -Palielinājies diasporas pārstāvju īpatsvars, kas plāno vai pieļauj iespēju nākotnē nodibināt uzņēmumu Latvijā, izveidot vai</p>	<p>Diasporas monitorings</p>

		palīdzēt izveidot biznesa sadarbību ar Latvijas partneriem	
	Pastiprināta sadarbība ar diasporas zinātniekiem un studentiem	-Diasporas zinātnieku vieslekcijas Latvijā -Sadarbības projekti ar diasporas zinātniekiem -Diasporas jauniešu skaits, kas izvēlas studijas Latvijā	Informācija nav pieejama, tā būtu jāapkopo augstskolām
	Turpināta un paplašināta PBLA uzsāktā diasporas uzņēmēju mentoringa programma	-Apmācīto programmas dalībnieku skaits -Iesaistīto mentoru skaits	
2.2.2. Izpratnes veicināšana Latvijā un ārzemēs par diasporu un tās ieguldījumu, migrācijas un diasporas procesu pētniecība	Veicināta emigrācijas un trimdas vēstures un kultūras apzināšana, saglabāšana, izpēte un informācijas izplatīšana Latvijā	-Atbalstīto projektu skaits -Atbalstīto pasākumu (konferenču, izstāžu u.c.) apmeklētāju skaits	
	Apzināts diasporas pienesums Latvijas ekonomikā, par to informēta sabiedrība	Ad-hoc pētījums	
	Atbalstīti dažādi starpdisciplināri pētījumi par diasporu, tās vajadzībām, problēmjautājumiem; īpaši pētīti aktuālie jautājumi – emigrācijas un remigrācijas apjoms, identitāte un piederības sajūta, izglītība, bērni un jaunieši	-Pētījumu skaits diasporas un migrācijas jomā (vismaz divi pētījumi gadā, ieskaitot diasporas monitoringu). -Pētījumu materiāli publiski pieejami; -Konferenču vai semināru par aktuālajiem migrācijas jautājumiem skaits	

	Ik trīs gadus veikta diasporas aptauja - diasporas monitorings, sekojot līdzi attieksmju un situācijas izmaiņām diasporā	Diasporas monitorings (divi viļņi plāna darbības laikā)	
2.3.Diasporas pilsoniskās un politiskās līdzdalības veicināšana			
2.3.1.Diasporas interešu pārstāvniecība Latvijā	Diasporas organizācijas ir iesaistījušās rīcībpolitikas dokumentu izstrādē un tiesību aktu projektu izstrādē un apspriešanā. Izvērtēts tiesiskais regulējums, kas ļautu nodrošināt, ka diasporas intereses ir izvērtētas un ņemtas vērā valsts un pašvaldību līmenī. Remigrantu organizācijas pārstāvji iesaistīti darba grupā diasporas politikas jautājumos.	Izskatīto politikas dokumentu skaits, sniegto komentāru skaits, dalības darba grupās un sēdēs skaits	Diasporas organizācijas
	Nodrošināta algota atbalsta persona Rīgā, kas seko līdzi diasporas interešu ievērošanai lēmumu pieņemšanas procesā Latvijā un diasporas minēšanai un iekļaušanai 'horizontālā veidā' dažādos politikas plānošanas dokumentos	Vismaz viena algota pilna laika atbalsta persona Rīgā	Diasporas organizācijas
	Attīstīta pastāvīga sadarbības platforma pasaules pieredzes un zināšanu pārnesei dažādās nozarēs	Izstrādāta platforma	Diasporas organizācijas

2.3.2.Diasporas pilsoniskās un sabiedriskās līdzdalības veicināšana	Panākts, ka vēlēšanu procesos piedalās pēc iespējas plašāks ārvalstīs dzīvojošo Latvijas pilsoņu loks, palielinot vēlēšanu iecirkņu skaitu	-Vēlēšanu iecirkņu skaits -Ārpus Latvijas vēlējušo skaits (personas) procentos no ārvalstīs reģistrēto pilsoņu skaita -Latvijas politiķu vizīšu pie diasporas pārstāvjiem skaits - Sagatavots regulējums vai cits dokuments attiecībā uz attālinātās balsošanas kārtības ieviešanu ārvalstīs dzīvojošajiem Latvijas pilsoņiem	CVK
	Diaspora ir plaši pārstāvēta Latvijas sabiedriskajā dzīvē	Diasporas pārstāvju skaits (%), kas ir ziedojuši kādam mērķim, parakstījuši petīcijas (tostarp manabalss.lv) vai piedalījušies piketos, mītiņos un demonstrācijās, streikos	Diasporas monitorings
2.3.3.Latvijas pilsoņu skaita pieauguma veicināšana	Pieaug Latvijas pilsonībā reģistrēto skaits ārvalstīs	-Latvijas pilsonībā reģistrēto skaits ārvalstīs -Latvijas valstspiederīgajiem ārvalstīs dzimušo bērnu īpatsvars, kam piešķirta Latvijas pilsonība	PMLP

2.4. Atbalsta sniegšana tiem, kuri vēlas atgriezties vai ir atgriezušies

2.4.1. Stiprināt pašvaldību lomu saiknes ar diasporu uzturēšanā un remigrācijas atbalsta pasākumu sniegšanā	Pašvaldībās veiktas aktivitātes, lai uzturētu saikni ar diasporu, veicinot remigrāciju (nozīmēta persona, kas atbild par saiknes uzturēšanu ar diasporu un atbalstu remigrantiem, izstrādāts remigrācijas grozs utml.)	Pašvaldību skaits, kas izstrādājušas lokālus instrumentus vai veic pasākumus saiknes uzturēšanai ar diasporu un remigrācijas atbalstam	Atsevišķa pašvaldību aptauja
	Seminārs pašvaldību pieredzes apmaiņai darbam ar diasporu	Seminārs	
2.4.2. Atbalsts, iekļaujoties Latvijas darba tirgū	Nodrošināta efektīva informācijas apmaiņa starp Latvijas darba devējiem un potenciālajiem darbiniekiem ārvalstīs, radot nosacījumus remigrācijai tiem, kuri to vēlētos	-Diasporas pārstāvju skaits, kuri ir apmierināti ar informācijas pieejamību par darba piedāvājumiem Latvijā un ir informēti par uzņēmējdarbības uzsākšanai pieejamo atbalstu Latvijā -NVA portālu lietotāju statistika par meklējumiem no ārvalstīm latviešu valodā	Diasporas monitorings
	Īpašs atbalsts, iekļaujoties darba tirgū, t.sk. prasmju atsvaidzināšanai un atbalsts uzņēmējdarbības uzsākšanai	Diasporas pārstāvju un remigrantu skaits, kuri izmantojuši īpašos atbalsta pasākumus (būtu nepieciešams NVA piefiksēt informāciju par indivīda statusu)	Šobrīd šāds īpašs atbalsts remigrantiem nav pieejams

2.4.3. Atbalsts latviešu valodas apguvei remigrantiem un viņu ģimenes locekļiem	Nodrošināta Latvijā pastāvīga iespēja kursos apgūt latviešu valodu remigrantiem un viņu ģimenes locekļiem. (Valsts valodas pamatnostādnes 2015.-2020.gadam)	Latviešu valodas kursu dalībnieku - remigrantu skaits	LVA, IZM
2.4.4. Labo piemēru apzināšana un popularizēšana	Labās prakses piemēru un veiksmes stāstu integrācijas kontekstā apzināšana un popularizēšana	Izveidoti raidījumi, programmas	NEPLP
2.4.5. Mazinātas ārvalstīs iegūtas kvalifikācijas atzīšanas birokrātiskās barjeras, īpašu uzmanību pievēršot reglamentētajām profesijām	Augsti kvalificētiem speciālistiem no pasaulē atzītām augstskolām vai profesionālajām skolām ir viegli un ērti panākt izglītības diploma pielīdzināšanu Latvijā	Veikti pasākumi birokrātisko procedūru mazināšanai, izglītības dokumentu pielīdzināšanas atvieglošanai	IZM
2.4.6. Diasporas jauniešu piesaistīšana Latvijas skolām un augstskolām	Diasporas jaunieši ir informēti par iespējām mācīties un studēt Latvijā, un skolas un augstskolas apzinās un aktīvi orientējas uz diasporas jauniešiem kā mērķa grupu	Seminārs par diasporas jauniešu piesaistes iespējām Latvijas skolām un augstskolām, t.sk. tām, kurās šobrīd tiek piedāvāta tālmācība, t.sk. ar to saistītajiem izaicinājumiem un risinājumiem	IZM
2.4.7. „Vienas pieturas” principa nodrošināšana, vienuviet sniedzot pakalpojumus, informāciju un konsultācijas par jautājumiem, kas saistīti ar atgriešanos Latvijā - gan klātienē, gan attālināti	Ieviests “Vienas pieturas” princips konsultāciju sniegšanā remigrantiem (iespējams apvienot ar trešo valstu pilsoņiem)	-Kontaktpunktu skaits -Apkalpoto personu skaits	VARAM vai cita atbildīgā institūcija
	Mājas lapa, kurā vienkāršā veidā tiek sniegtas atbildes uz remigrantiem aktuāliem jautājumiem (iespējams to veidot uz integration.lv bāzes), sasaistot to ar Vienas pieturas aģentūru	Mājas lapas unikālo apmeklētāju skaits	VARAM, Drošā māja un/vai cita atbildīgā institūcija

	Izstrādāta infografika par nodokļu, pabalstu, sociālā nodrošinājuma un veselības aprūpes jautājumiem, pārceļoties uz Latviju	Izstrādāta infografika	
2.4.8. Diasporas informētība par piedāvātajām iespējām	Diasporas pārstāvji ir informēti par valsts piedāvāto atbalstu, atgriežoties Latvijā, ka arī latviskās identitātes saglabāšanas iespējām diasporā	Informētība par remigrācijas atbalsta pasākumiem un diasporas līdzdalības iespējām (diasporas nedēļas nogales skolām, nometnēm, diasporas organizācijām, diasporas medijiem)	Diasporas monitorings
2.4.9. Atbalsts skolēniem, kas atgriežas/iekļaujas Latvijas izglītības sistēmā – pastāvošā atbalsta mehānisma pilnveide un paplašināšana, nodrošinot diasporas bērnu labāku iekļaušanās Latvijas izglītības sistēmā	Pilnveidota Latvijas pedagogu profesionālā kompetence darbā ar remigrējušiem skolēniem	Pedagogu skaits, kuri pilnveidojuši profesionālās prasmes darbā ar remigrējušajiem bērniem	IZM, LVA
	Nodrošinātas sagatavošanās nometnes bērniem, kuri plāno uzsākt mācības Latvijas skolās, uzlabojot valodas prasmes, sniedzot padziļinātu informāciju par Latvijas kultūru, vēsturi, un mācību procesu	Nometņu un to dalībnieku skaits	
	Apkopota un publicēta informācija par skolām, kurās pieejami pedagogi, kas sagatavoti darbam ar no ārvalstīm remigrējušiem bērniem	Saraksts	IZM, LVA

Pieejami intensīvie latviešu valodas kā svešvalodas (vai, ideālā gadījumā, mantojuma valodas) sagatavošanās kursi skolēniem-iesācējiem	Kursu un to apmeklētāju skaits	IZM, LVA
Regulāri apkopota informācija no skolām par remigrējušo skolēnu skaitu, vecumu, izglītības iestāžu piedāvāto atbalsta pasākumu klāstu skolēnu iesaistīšanai izglītības iestādēs (Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014.–2020.gadam īstenošanas plāns 2015.–2017.gadam). Paaugstinātas piemaksas par darbu ar šiem skolēniem un/vai papildus atbalsta personāls skolām, kurās šādu bērnu ir daudz.	Apkopotā informācija	IZM/ pašvaldības
Organizēti semināri, nodrošinot aktuālas informācijas, rekomendāciju, konsultāciju un pozitīvās prakses piemēru jauniebraucēju un remigrantu veiksmīgai iekļaušanai skolā apmaiņu; labās prakses piemēri publicēti arī LVA Interneta vietnē.	Semināru skaits (vismaz viens gadā)	IZM, LVA
Izstrādāti metodiskie norādījumi/ vadlīnijas jauniebraucēju un remigrantu bērnu uzņemšanai un integrēšanai Latvijas skolās	Izstrādātas vadlīnijas	IZM
Izstrādātas vadlīnijas bērna sagatavošanai mācībām Latvijā: veicamie priekšdarbi, mācību process, pieejamais atbalsts u.c. ; informācija publicēta LVA mājas lapā	Izstrādātas vadlīnijas	IZM, LVA